UMEÅ UNIVERSITET

Hatbrottmarkeringens träffsäkerhet

Mika Hagerlid
Louise Gustafsson
Görel Granström

RAPPORTER OCH TEXTER
FRÅN JURIDISKA INSTITUTIONEN
NR 8 • 2026

HATBROTTSMARKERINGENS TRÄFFSÄKERHET

Mika Hagerlid, Institutionen för kriminologi, Malmö universitet

Louise Gustafsson, Institutionen för kriminologi, Malmö universitet

Görel Granström, Juridiska institutionen, Umeå universitet

MALMÖ UNIVERSITET

UMEÅ UNIVERSITET

Detta verk är skyddat av svensk upphovsrätt (Lag 1960:729)
ISSN: 1652–0718
Rapporter och texter från juridiska institutionen vid Umeå universitet
Omslag: Inhousebyrån, Umeå universitet
Elektronisk version tillgänglig på: http://umu.diva-portal.org/
Tryck: Scandinavian Print Group, Hägersten
Sverige 2026

Förord

Denna rapport är en del av forskningsprojektet Hatbrott i rättsprocessen som vuxit fram genom en dialog mellan forskare och praktiker. Projektets utgångspunkt har varit att bidra med kunskap som kan stärka rättsväsendets arbete med hatbrott och samtidigt fördjupa förståelsen av de utmaningar som finns i rättsprocessens olika delar.

Rapporten fokuserar på träffsäkerheten i Polismyndighetens hatbrottsmarkering och bygger på analyser av ett omfattande datamaterial bestående av polisanmälningar, förundersökningar och intervjuer med hatbrottsspecialister från hela landet. Genom att kombinera statistiska analyser med yrkesverksammas erfarenheter har vi strävat efter att identifiera både orsaker till felkategoriseringar och möjliga vägar framåt för att stärka arbetet med att identifiera hatbrott.

Vi vill rikta ett särskilt och varmt tack till de poliser och hatbrottsspecialister som generöst delat med sig av sina erfarenheter, reflektioner och kunskaper. Trots en ofta pressad arbetssituation har ni avsatt tid för intervjuer och bidragit med värdefulla perspektiv på såväl styrkor som utmaningar i det nuvarande arbetssättet. Er öppenhet och vilja att diskutera komplexa frågor har varit avgörande för projektets genomförande och för rapportens kvalitet.

Vi vill också tacka Polismyndigheten och Brottsförebyggande rådet för att ha möjliggjort tillgång till de datamaterial som legat till grund för analyserna. Slutligen vill vi tacka alla de personer som på olika sätt bidragit till projektets utveckling genom diskussioner, återkoppling och praktiskt stöd under arbetets gång.

Vi hoppas att rapporten ska bidra till fortsatt kunskapsutveckling, konstruktiv dialog och ett stärkt arbete mot hatbrott i Sverige.

Malmö/Umeå, juni 2026

Mika Hagerlid
Louise Gustafsson
Görel Granström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INTRODUKTION 7
Om forskningsprojektet 7
Sammanfattning av resultaten 10
Den jämförande analysen mellan omarkerade och korrekt markerade hatbrott 10
Analys av de fall hatbrottsmotivet inte kunnat verifieras 12
Sammanfattning av de åtgärder som specialister föreslår för att öka träffsäkerheten 13

PROJEKTBESKRIVNING 15
Datamaterial 15
Statistisk kodning 16
Intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten 17
Metod och analys 17

RESULTAT 21
Beskrivning av materialet 22
Hatbrottmotiv 22
Brottskategorier 23
Geografisk fördelning över polisregioner 24
Fallexempel utifrån motiv och brottskategorier 25
Främlingsfientliga och rasistiska hatbrott 25
Afrofobiska hatbrott 34
Antiromska hatbrott 39
Antisemitiska hatbrott 44
Islamofobiska hatbrott 50
Kristofobiska hatbrott 58
Hatbrott mot övriga religiösa grupper 64
Sexuell läggning 69
Transfobiska hatbrott 76
Jämförande analys mellan omarkerade och korrekt markerade hatbrott 83
Anmälningssättets påverkan på förekomsten av omarkerade hatbrott 84
Brottsrubriceringens påverkan på förekomsten av omarkerade hatbrott 96
Förekomsten av identifierade parter 105
Jämförelser rörande motivbild 110
Skillnader rörande gruppdynamik 112
Analys av de fall där hatbrottsmotivet inte kunnat verifieras 115

Fall med hatliknande omständigheter 118
Fall med otillräcklig information 137
Mekaniskt felkategoriserade fall 140
Olika åtgärder för att öka träffsäkerheten – resultat från intervjustudien 147
Tekniska åtgärder 147
Strategiska åtgärder 152
Juridiska åtgärder 157

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH REKOMMENDATIONER 159

REFERENSER 165

BILAGA 1 167

INTRODUKTION

Om forskningsprojektet

Forskningsprojektet Hatbrott i rättsprocessen växte fram ur möten mellan forskare och utredare inom den dåvarande demokrati- och hatbrottsgruppen i polisregion Syd under hösten 2019. Under dessa möten ställde projektledaren en öppen fråga om vilken kunskap utredarna själva upplevde att de saknade i arbetet med hatbrottsärenden. De kunskapsluckor som då identifierades visade sig ligga väl i linje med de brister som både nationell och internationell forskning tidigare uppmärksammat. Samma kunskapsluckor har en direkt och negativ påverkan på rättsprocessens alla led, från polisanmälan till domstolsförhandling.

I denna projektrapport presenteras resultaten från studiens del om **hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet**, det vill säga i vilken utsträckning brott med hatbrottsmotiv korrekt identifieras och markeras som sådana i polisens anmälningssystem.

Tillvägagångssätten för att identifiera och följa brottsutvecklingen inom hatbrottsområdet har utvecklats över tid, och bedrivits av flera aktörer: Säkerhetspolisen, Brottsförebyggande rådet, och Polismyndigheten (se Figur 1 för en sammanställning, samt rapporten Hagerlid & Granström (2023) *Hatbrott i rättsprocessen: En kunskapsöversikt om utvecklingen i Sverige 2002–2022* för en mer detaljerad genomgång). I dagsläget utgår informationen om brottsutvecklingen på området helt från Polismyndighetens hatbrottsmarkering, även om de ärenden som identifieras även genomgår en manuell granskning av personal på Brottsförebyggande rådet innan publicering.

Hatbrottsmarkeringen är ett centralt verktyg för att säkerställa att hatbrott identifieras redan i anmälningsskedet. Rent konkret består markeringen i nuvarande anmälningssystem av en pop-up med titeln ”Kompletterande uppgifter” under vilken rubriken ”Hatbrott:” finns med en efterföljande ruta för att klicka i ja eller nej. Bredvid rutan för svarsalternativen kan personalen klicka på rubriken ”Info” för att få mer information om vad som räknas som ett hatbrott. Den konkreta texten lyder som följer:

”Hatbrott utgörs av:

- Brottet hets mot folkgrupp: Brb 16 kap. 8 §.
- Brottet olaga diskriminering: Brb 16 kap. 9 §.
- Alla andra brott där ett motiv varit att (jfr straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken) kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Den utsatta behöver inte själv tillhöra någon av grupperna som anges i straffskärpningsregeln. Det är tillräckligt att gärningspersonen uppfattar att den utsatte tillhör eller representerar en sådan grupp."

Informationsrutan innehåller även en länk till webbutbildning på polisens interna webbplats om hatbrott och demokratihotande brott.

Eftersom de ärenden som markeras som hatbrott av Polismyndigheten sedan år 2018 utgör grunden för brottsstatistiken inom området har hatbrottsmarkeringens tillförlitlighet en direkt påverkan på möjligheten att beskriva och analysera brottsutvecklingen på området. En korrekt problembild är viktig ur flera perspektiv. Den ligger till grund för såväl resursfördelning och prioritering inom rättsväsendet som för kompetensutveckling och intern styrning. En träffsäker hatbrottsmarkering är därtill avgörande för uppföljning och utvärdering av olika åtgärder inom området, exempelvis insatser för att öka anmälningsbenägenheten eller minska utredningstider. Utan tillförlitliga data går det inte att med säkerhet bedöma om sådana insatser får avsedd effekt.

I denna rapport görs två huvudsakliga bidrag:

1. En fördjupad analys av felkategoriseringar av hatbrott i anmälningsskedet, detta avser både omarkerade fall såväl som fall som felaktigt markerats som hatbrott.
2. En sammanställning av förbättringsförslag, baserade på både resultaten från analysen och intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten.

Figur 1: Metoder för identifiering av hatbrott över tid

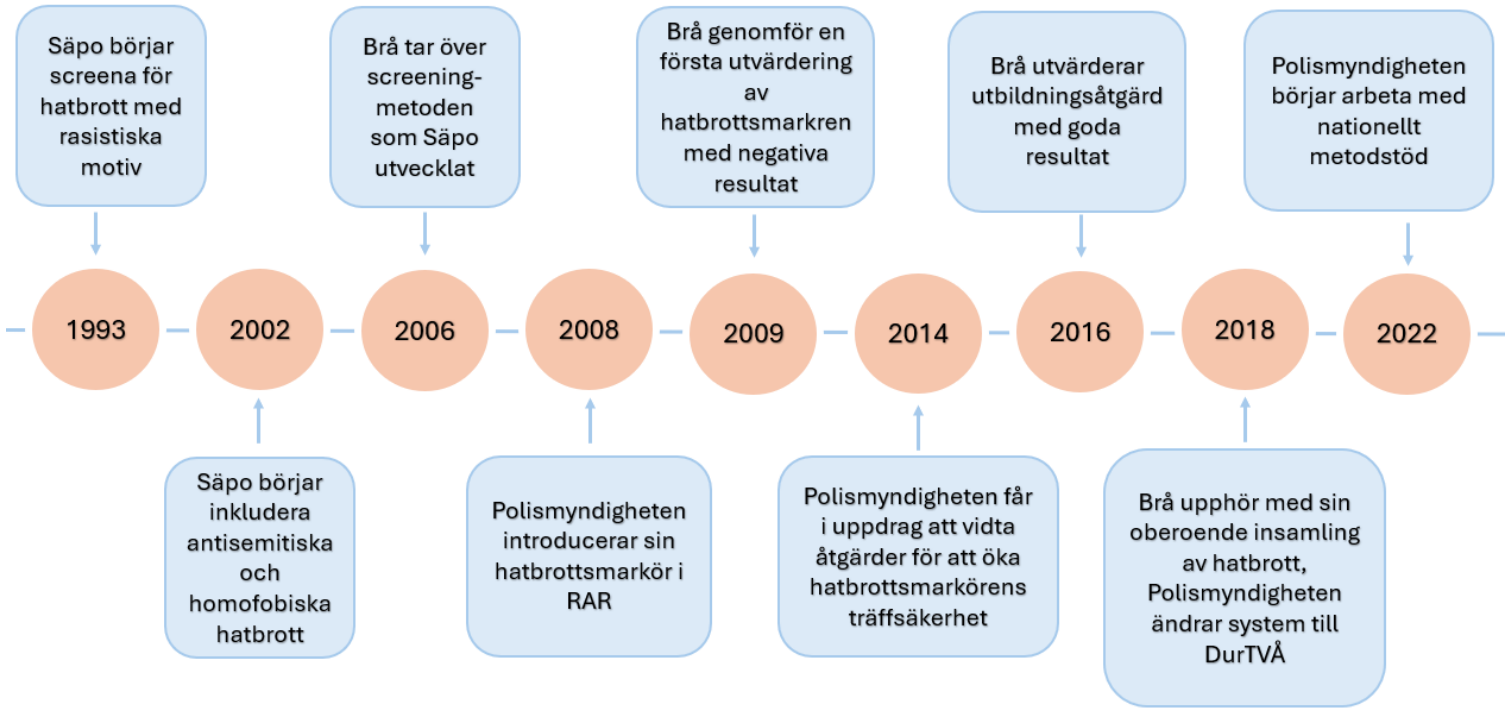

Sammanfattning av resultaten

För den här rapporten har vi analyserat totalt 6 237 anmälda brott som kategoriserats som hatbrott av Polismyndigheten eller Brottsförebyggande rådet, samt 19 intervjuer med hatbrottsspecialister. Nedan följer en övergripande sammanställning av resultaten där olika delar av materialet har analyserats för att besvara olika frågeområden.

Den jämförande analysen mellan omarkerade och korrekt markerade hatbrott

Våra analyser utgår för denna del av 3 431 anmälda hatbrott där motivbilden bedömts som verifierad av forskargruppen. En tredjedel av dessa fall är omarkerade hatbrott, det vill säga hatbrott som Brottsförebyggande rådet identifierat men som missats av Polismyndigheten.

När vi jämför de korrekt identifierade hatbrotten med de omarkerade hatbrotten visar våra resultat att ***anmälningssättet*** har stor betydelse. Anmälningar som upprättas av polis i tjänst har den klart högsta andelen korrekt markerade hatbrott, medan anmälningar via Polisens kontaktcenter (PKC) har lägst träffsäkerhet.

De kvalitativa resultaten ger flera förklaringar till dessa skillnader. Centrala faktorer är skillnader i utbildning och förkunskap, hög personalomsättning och tidspress vid PKC, samt brister i det analytiska förhållningssätt som krävs för att identifiera hatbrottsmotiv. Vid platsupptagning finns dessutom större informationsrikedom genom visuella intryck, kroppsspråk, spontana utsagor och möjlighet till kollegialt resonemang i team, vilket stärker förutsättningarna för korrekt bedömning.

Resultaten visar även att ***brottsrubriceringen*** påverkar träffsäkerheten i hatbrottsmarkeringen. Grövre brott blir oftare korrekt markerade, medan mindre grova och mer svåravgränsade brott, såsom hot/ofredande, förtal/förolämpning/ärekränkning och skadegörelse/klotter, har en betydligt högre andel omarkerade hatbrott. Resultaten visar även att skillnaden mellan polis i tjänst och PKC kvarstår även när man tar hänsyn till brottskategori. Det innebär att den lägre träffsäkerheten vid PKC inte enbart kan förklaras av att PKC tar emot fler ”svårkategoriserade” brott, utan att skillnaderna har samband med anmälningskanalens förutsättningar.

Resultaten från intervjuerna med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten ger flera perspektiv på varför våldsbrott oftare fångas upp. De är juridiskt och praktiskt tydligare, exempelvis genom konkreta rekvisit. Dessutom har målsäganden ofta lättare att beskriva både händelsen och ett eventuellt motiv vid våldsbrott. För mindre grova brott blir samtalet oftare fokuserat på om det som hänt ens är brottsligt, vilket kan tränga undan frågor om motivbild. Resultaten visar att brott som sker på distans eller utan fysisk konfrontation har större risk att förbises som hatbrott, och att detta försvåras ytterligare när anmälan tas upp via kanaler med hög arbetsbelastning och begränsat utrymme för fördjupning.

Förekomsten av ***identifierade parter*** påverkar träffsäkerheten i varierande grad. Ärenden med ett eller flera vittnen har en markant högre träffsäkerhet än ärenden utan vittnen. Den logistiska regressionsanalysen visar att sannolikheten för korrekt hatbrottsmarkering ökar med cirka 70 procent när vittnen finns i ärendet. Övriga variabler, identifierad målsägande och misstänkt uppvisar inga statistiskt säkerställda samband med träffsäkerheten. Resultaten visar därigenom att det är tillgången till kompletterande och bekräftande information som blir viktig för hatbrottsmarkeringen.

Rörande ***hatbrottsmotivet*** visar resultaten att det inte finns några statistiskt säkerställda skillnader mellan motivbilder i relation till hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet. Detta innebär att motivbilden i sig inte påverkar sannolikheten att ett hatbrott blir korrekt kategoriserat eller inte.

När fokus i stället riktas mot ***gruppdynamiken mellan misstänkt och målsägande*** visar resultaten tydligare och statistiskt säkerställda skillnader. Ärenden som följer det ”klassiska” mönstret majoritet mot minoritet har en högre sannolikhet att markeras korrekt som hatbrott. Motsatt mönster återfinns vid minoritet mot majoritet, där sannolikheten för korrekt markering är avsevärt lägre. Detta kan indikera att föreställningar om vem som typiskt sett är förövare av respektive offer för hatbrott påverkar bedömningen. För ärenden där både misstänkt och målsägande tillhör minoritetsgrupper finns inget statistiskt säkerställt samband med träffsäkerheten. Resultaten visar att motivtypen i sig inte avgör träffsäkerheten, men att gruppdynamiken mellan målsägande och misstänkt i ärendet gör det.

Analys av de fall där hatbrottsmotivet inte kunnat verifieras

Våra analyser för denna del av rapporten utgår från 2 806 ärenden som Polismyndigheten har kategoriserat som hatbrott år 2018, men där informationen i förundersökningsmaterialet antingen tyder på att fallen är felkategoriserade eller är så knapphändig, alternativt osäker, att det inte går att avgöra om ett hatbrottsmotiv föreligger.

Cirka en tredjedel av fallen innehåller ***hatrelaterade omständigheter*** som delvis kan förklara varför de har registrerats som hatbrott av anmälningsupptagaren. Analysen visar att dessa fall huvudsakligen kan delas in i fem typer: 1) fall där det förekommer hatrelaterade uttryck eller symboler, men där övriga omständigheter inte uppfyller kriterierna för att ett hatbrottsmotiv ska kunna styrkas, 2) fall där markeringen tycks ha gjorts enbart utifrån målsägandens grupptillhörighet, 3) fall där begreppet ”hat” sannolikt har misstolkats i relation till straffskärpningsregeln, 4) ideologiskt motiverade gärningar kopplade till minoritetspolitiska frågor där målsägandens skyddade grupptillhörighet inte är central, samt 5) andra ideologiska eller demokratirelaterade brott där regelverkets tillämpningsområde kan ha misstolkats.

Detta tyder på att felklassificeringarna i denna kategori i huvudsak är resultatet av medvetna bedömningsmässiga ställningstaganden kopplade till missförstånd kring motivtolkning och regelverkets omfattning, snarare än oavsiktliga felregistreringar.

Kategorin ***fall med otillräcklig information*** utgör den minsta delen av materialet och omfattar 10 procent av de ärenden där vi inte har kunnat verifiera hatbrottsmotiv. Dessa ärenden kännetecknas av att underlaget i förundersökningsmaterialet är så knapphändigt eller osäkert att det inte går att avgöra om ett hatbrottsmotiv föreligger eller om ärendet är korrekt kategoriserat som hatbrott. Inom kategorin finns en stor variation i brottstyper och informationsnivå, där vissa ärenden enbart består av kortfattade anmälningar medan andra innehåller mer omfattande material, dock utan att centrala uppgifter om hatbrottsmotiv framgår. Till skillnad från de felkategoriserade fallen beskrivna över och under detta stycke kan hatbrottsmotiv inte uteslutas i dessa ärenden, vilket innebär att hatbrottsmarkeringen i vissa fall kan vara korrekt men inte kan verifieras inom ramen för tillgänglig dokumentation. Resultaten visar att osäkerheten i dessa ärenden främst är kopplad till bristande

eller otillräcklig information i underlaget snarare än till en felaktig initial bedömning.

Mekaniskt felkategoriserade fall utgör 63 procent av det analyserade materialet och är därmed den klart största kategorin. I dessa ärenden har vi inte kunnat identifiera några kontextuella omständigheter i anmälan eller förundersökningsmaterialet som talar för ett hatbrottsmotiv, utan hatbrottsmarkeringen framstår i stället som ett resultat av ett administrativt misstag, det vill säga ett felaktigt klick vid registrering. Ärendena präglas i hög grad av brottstyper där målsägande saknas eller där kontakten mellan gärningsperson och målsägande är begränsad eller obefintlig. De främst förekommande brottstyperna är stöld- och bedrägeribrott, trafikbrott och narkotikabrott, vilka ofta kännetecknas av situationella, ekonomiska eller missbruksrelaterade motiv snarare än hatrelaterade motiv. Även i de mer allvarliga brottstyper som förekommer i materialet saknas indikatorer på att gärningen riktats mot målsäganden på grund av dennes grupptillhörighet. Dessa felkategoriseringar beror i huvudsak på att de av misstag markerats som hatbrott och inte på en aktiv eller motiverad bedömning av att ett hatbrottsmotiv föreligger.

Sammanfattning av de åtgärder som specialister föreslår för att öka träffsäkerheten

Intervjuerna visar att det finns ett tydligt behov av att ***utveckla de tekniska systemen*** för anmälningsupptagning för att stärka hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet. Flera informanter lyfter att nuvarande system inte fullt ut stödjer det analytiska arbete som krävs, och att användarvänlighet, struktur och konsekvens i systemutformningen har stor betydelse för hur korrekt markeringen används. Exempel på åtgärder som lyfts fram är ett mer enhetligt och intuitivt system för samtliga specialregler, ett ärendehanteringssystem som direkt kopplar anmälningar till utredare med hatbrottskompetens, och förbättrad och friare sökfunktion i anmälningssystemet för att kunna identifiera omarkerade hatbrott. Tekniska lösningar kan inte kan ersätta kompetens och analytisk förmåga, men systemens utformning påverkar förutsättningarna för korrekt bedömning.

Intervjuerna pekar på flera ***strategiska åtgärder*** för att öka träffsäkerheten i hatbrottsmarkeringen. Lovande förslag bygger på att stärka kompetensen vid andra linjen i anmälningsupptagningen, såsom att stärka förundersökningsledarnas kompetens samt att hatbrottsspecialister manuellt återkopplar för dialog med personal som

använt hatbrottsmarkören felaktigt. Informanterna betonar även behovet av både strategisk och mer systematisk utbildning om hatbrott, då punktinsatser snabbt förlorar effekt på grund av personalomsättning. Strategiska åtgärder bör anpassas till lokala problembilder, exempelvis antisamiska hatbrott i Region Nord, där specialiserad kunskap och lokala resurser visat sig vara avgörande.

Utöver de tekniska och strategiska åtgärderna lyfts även behovet av tydligare ***juridiska riktlinjer*** för hur hatbrottsmotiv ska bedömas och styrkas. Här identifieras Åklagarmyndigheten som en central aktör för att utveckla mer konkreta indikatorer för när hatbrottsmarkören ska användas, vilket i sin tur skulle underlätta screeningförfarandet.

PROJEKTBESKRIVNING

Datamaterial

Inom ramen för projektet som helhet har vi samlat in flera material för analys. I den här projektrapporten som rör hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet använder vi följande resultat:

- Fall som markerats som hatbrott av Polismyndigheten år 2018
- Fall som markerats som hatbrott av Brottsförebyggande rådet år 2018
- Intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten

I den här rapporten har vi uteslutit brottskategorierna hets mot folkgrupp och olaga diskriminering och fokuserat på de brottskategorier där hatbrottsmotivet inte kan identifieras via brottskod. Nedan sammanfattar vi hur respektive material samlats in och bearbetats och varför dessa material har valts ut.

Det finns två huvudsakliga anledningar till att vi valt att samla in material från år 2018. För det första är 2018 det sista året Brottsförebyggande rådet genomförde en oberoende granskning av brott med hatbrottsmotiv. Det innebär att vi skulle sakna möjlighet att analysera anmälningar med hatbrottsmotiv som Polismyndigheten missat inom ramen för sin ordinarie screeningmetod (fortsättningsvis benämns dessa som omarkerade hatbrott). Att medarbetare vid Polismyndigheten i dialog med forskargruppen önskat mer information om fall som missas vid screeningen vägde tungt för valet att välja material från år 2018 även om detta inte var det senaste möjliga insamlingsåret vid projektstarten.

Den andra aspekten som påverkade beslutet att välja 2018 som insamlingsår var att tidigare studier visat att det sker ett visst databortfall då vissa ärenden fortfarande saknar slutligt beslut. Det kan exempelvis handla om komplexa och stora ärenden som fortfarande är under utredning, eller om fall som fortfarande väntar på avgörande i tingsrätt eller i högre instanser i de fall domen överklagats. Utifrån bägge dessa aspekter är det således en fördel att några år passerat från att polisanmälan gjorts till dess att vi samlar in datamaterialet.

Materialet har begärts in från Polismyndigheten och Brottsförebyggande rådet och därefter genomgått en manuell granskning, sortering och kodning utifrån information som finns tillgänglig i anmälan, ärendeloggar och förundersökningar. Totalt består materialet av 6 237 anmälda brott, som sammanställs i Tabell 1 nedan.

Tabell 1: Sammanställning av anmälningsdata

Motivbild	***Antal***	***Procent***
Fall som Polismyndigheten korrekt markerat som hatbrott	2 293	36,8
Fall som Brottsförebyggande rådet korrekt markerat som hatbrott och som Polismyndigheten har missat	1 138	18,2
Fall där ett hatbrottsmotiv inte kunnat verifieras	2 806	45,0
Totalt	6 237	100,0

Statistisk kodning

Uppgifter från polisanmälningar, förundersökningar och domar har samlats in i ett statistikprogram enligt en kodbok för att kunna analyseras. Kodboken har utvecklats med stöd av tidigare forskning samt en initial analys av ett urval om ca 100 slumpmässigt utvalda fall med en jämn fördelning mellan olika polisregioner.

Kodboken innehåller information om fallkaraktäristiska, utredningsbarhet, genomförda utredningsåtgärder, hatbrottsmotiv, och gruppdynamik. I den här rapporten kommer vi presentera resultat som rör variabler som med hög sannolikhet skulle kunna påverka om hatbrottsmarkeringen används. Dessa variabler är: brottsrubricering, anmälningssätt, förekomst av identifierad målsägande, misstänkt och vittnen, hatbrottsmotiv, samt gruppdynamiken mellan målsägande och misstänkt.

Intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten

Inom ramen för forskningsprojektet har forskargruppen genomfört intervjuer med hatbrottsspecialister vid Polismyndigheten. Ett av frågeblocken i intervjuguiden innehåller frågor om hatbrottsmarkeringen, och det är denna del av intervjumaterialet som vi använt i den här rapporten. Intervjuguiden har delvis varit baserad på preliminära resultat från de statistiska analyserna ovan, vilket gör att vi har haft möjligheten att sammanställa reflektioner och möjliga förklaringar till en del av de statistiska trender som finns i materialet (dock inte alla).

Vi har haft som målsättning att ha en god geografisk representation vid intervjuerna och har haft mellan 2 och 4 deltagare från respektive polisregion. Totalt har 19 anställda hatbrottsspecialister deltagit i en intervju.

Vi har vidtagit flera åtgärder för att garantera deltagarnas anonymitet: 1) varje deltagare har ett slumpmässigt nummer som är orelaterat till när personen deltog i en intervju, 2) vi har tagit bort verbala uttryck och formuleringar som skulle kunna identifiera en deltagare, 3) vi skriver inte ut vilken region en deltagare kommer från. Ibland görs dock uttalanden i intervjuerna om specifika företeelser eller förutsättningar som gäller för vissa regioner vilka är av relevans för resultaten. Vi har i dessa fall tagit bort den siffra som markerar vilken informant som gjort uttalandet för att garantera anonymiteten.

Metod och analys

Analysen i projektet bygger på en kombination av kvantitativa och kvalitativa metoder. Syftet med denna ansats har varit att både identifiera mönster och trender i det kvantitativa materialet och att genom de kvalitativa intervjuerna förstå de bakomliggande orsakerna till dessa mönster. Den analytiska strategin kan därmed beskrivas som sekventiellt integrerad, där resultaten från de statistiska analyserna utgjort underlag för de frågor som ställts i de efterföljande intervjuerna.

För att ge en övergripande beskrivning av materialet har deskriptiva analyser genomförts i form av tabeller och frekvensfördelningar. Deskriptiv statistik används för att ge en sammanfattande bild av hur observationerna i materialet fördelar sig, till exempel vilka brottstyper

eller anmälningssätt som är vanligast representerade. Syftet med denna del av analysen är att skapa en tydlig och tillgänglig problembild samt att identifiera mönster som kan förtjäna vidare analys.

För att kunna avgöra vilka av de observerade skillnaderna som är statistiskt säkerställda och inte beror på slumpmässiga variationer har resultaten kompletterats med logistiska regressionsanalyser. Logistisk regression är en metod som används för att analysera sambandet mellan en eller flera oberoende variabler och ett binärt utfall, i detta fall om ett hatbrott blivit korrekt markerat eller inte. Genom denna metod kan sannolikheten för korrekt kategorisering analyseras utifrån olika fallkaraktäristika, såsom brottstyp, anmälningssätt eller förekomst av förhör. Analysen gör det därmed möjligt att identifiera vilka faktorer som har strategisk betydelse för hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet, och därigenom peka ut områden där riktade åtgärder kan få störst effekt. De oberoende variablerna vi undersöker i den här rapporten är fallkaraktäristiska i form av brottsrubricering, anmälningssätt, identifierad målsägande, identifierad misstänkt, identifierade vittnen, motivbild samt gruppdynamik mellan målsägande och misstänkt.

För att resultaten ska vara användbara är det viktigt att förstå de tre mått som är centrala vid logistisk regression: B-koefficient (beta), odds ratio och p-värde (signifikans). För att vara transparenta sammanfattar vi hur dessa ska tolkas nedan.

B-koefficienten visar riktningen på sambandet mellan en variabel, såsom brottsrubricering, och sannolikheten att ett ärende blir korrekt markerat. Ett positivt värde betyder att variabeln ökar sannolikheten för korrekt markering och ett negativt värde betyder att variabeln minskar sannolikheten för korrekt markering. Desto större värde (i plus eller minus, kan också förstås som längst från värdet 0 oavsett riktning), desto starkare samband. B-värdet i sig kan vara svårt att tolka intuitivt. Därför använder vi, liksom andra forskare, främst odds ratio, som är lättare att förstå i praktiken.

Odds ratio visar hur mycket sannolikheten för ett utfall, som korrekt kategorisering, förändras utifrån en oberoende variabel, såsom brottskategori. Ett värde på 1,0 betyder att faktorn inte påverkar sannolikheten alls. Ett värde över 1,0 betyder att sannolikheten ökar och ett värde under 1,0 betyder att sannolikheten minskar. Odds ratio är mer intuitivt än B-värdet eftersom det enkelt kan räknas till hur sannolikt ett utfall är i procent. En odds ratio på 1,70 betyder exempelvis att sannolikheten är cirka 70 % högre och en odds ratio på 2,00 att

sannolikheten är dubbelt så hög eller ökar med 200 %. Vid värden under 1,0 sjunker i stället sannolikheten. En odds ratio på 0,70 innebär exempelvis att sannolikheten för ett visst utfall är cirka 30 % lägre. I rapporten använder vi odds ratio för att avgöra vilka faktorer som har praktisk betydelse för träffsäkerheten i hatbrottsmarkeringen.

Slutligen visar ***p-värdet*** om sambandet mellan variabeln och utfallet är bekräftat eller om det kan bero på slumpen. Ett p-värde under 0,05 betyder att sambandet anses vara statistiskt säkerställt, det vill säga inte slumpmässigt. Ett högre p-värde betyder att vi inte med tillräcklig säkerhet kan säga att sambandet är verkligt. I vissa fall kan ett statistiskt samband vara bekräftat men ändå inte ha en stor effekt. Därför ska p-värdet förstås i relation till odds ration.

De kvalitativa intervjuerna har analyserats med tematisk analys. Denna metod syftar till att identifiera och tolka återkommande teman i intervjumaterialet, och lämpar sig väl för att förstå hur yrkesverksamma själva uppfattar och förklarar fenomen i sin praktik. I denna studie har den tematiska analysen särskilt fokuserat på de frågor där deltagarna reflekterat över resultaten från de preliminära statistiska analyserna. På så sätt har de kvalitativa resultaten bidragit med en djupare förståelse av de mönster som identifierats kvantitativt, samt med värdefulla perspektiv på möjliga förklaringar och lösningar utifrån de intervjuade hatbrottsspecialisternas erfarenheter.

Slutligen har en innehållsanalys genomförts i syfte att skapa en typologi över de ärenden som ofta felaktigt markeras som hatbrott. En typologi innebär att ärenden kategoriseras utifrån gemensamma egenskaper eller återkommande drag, vilket möjliggör en mer systematisk förståelse av vilka typer av händelser som tenderar att felkategoriseras. Denna analys utgör ett komplement till den statistiska och tematiska analysen genom att konkretisera vilka typer av fall som återkommande ger upphov till felkategoriseringar, vilket i sin tur kan ligga till grund för riktade förbättringsåtgärder i anmälnings- och utredningsarbetet.

RESULTAT

Resultatdelen är uppbyggd i fyra huvudavsnitt som tillsammans ger en helhetsbild av hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet och de underliggande faktorer som påverkar både felaktiga och korrekta kategoriseringar.
Vi inleder med en övergripande *presentation av datamaterialet*. Här redovisar vi fördelningen av motivbilder, brottstyper och geografisk spridning mellan polisregioner. Syftet är att ge en tydlig bild av vilken typ av ärenden som dominerar och hur materialet är sammansatt. Avsnittet avslutas med konkreta fallexempel som illustrerar variationen i brottstyper och motivbilder. Dessa exempel ger en fördjupad förståelse av vad hatbrottsärenden kan innebära i praktiken.

I rapportens andra del analyserar vi skillnaderna mellan anmälda hatbrott som markerats korrekt och de som inte blivit markerade trots att hatbrottsmotiv föreligger (omarkerade hatbrott). Analysen inleds med en genomgång av hur anmälningssätt och brottsrubricering påverkar sannolikheten att en hatbrottsmarkering används. Dessa statistiska resultat kompletteras med intervjuer med hatbrottsspecialister, som bidrar med verksamhetsnära förklaringar till de statistiska trenderna. Därefter presenterar vi analyser av hur förekomsten av målsägande, misstänkt och vittnen påverkar träffsäkerheten. Avsnittet avslutas med en genomgång av hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet utifrån motivbilder och gruppdynamiken mellan gärningsperson och brottsoffer.
Den tredje delen riktar fokus mot motsatt typ av fel: de ärenden som markerats som hatbrott trots att hatbrottsmotiv inte föreligger (felaktigt markerade hatbrott). Genom en kvalitativ innehållsanalys undersöker vi vilka typer av ärenden som felkategoriseras och identifierar återkommande mönster. Ärendena har sorterats i tre övergripande kategorier med tillhörande underkategorier: 1) fall med hatliknande omständigheter, 2) fall med otillräcklig information, 3) mekaniskt felkategoriserade fall. Syftet är att förstå varför felaktiga markeringar uppstår, vilken information som saknas i de informationsotillräckliga fallen och att kunna ge rekommendationer som minskar risken för framtida felkategoriseringar.

Resultatdelen avslutas med åtgärdsförslag för att förbättra hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet. Rekommendationerna bygger på intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten och kompletteras med forskargruppens egna slutsatser. Dessa förslag syftar

till att ge konkreta och verksamhetsnära stödinsatser som kan höja kvaliteten i anmälningsupptagningen.

Beskrivning av materialet

Hatbrottmotiv

Tabellen nedan ger en översikt av motivbilderna i det analyserade materialet. Den första kategorin avser primära motiv. Den största andelen av de primära motiven, närmare hälften (47,2 procent), utgörs av främlingsfientliga och rasistiska hatbrott. Den näst största kategorin är afrofobiska motiv (18,1 procent), följt av hatbrott kopplade till sexuell läggning (11,7 procent). Tillsammans står dessa tre kategorier för över tre fjärdedelar av det totala materialet.

Tabell 2: Fördelning av olika hatbrottsmotiv i urvalet

Motivbild	***Antal***	***Procent***
Främlingsfientliga och rasistiska	1 619	47,2
Afrofobiska	622	18,1
Antiromska	78	2,3
Antisemitiska	113	3,3
Islamofobiska	271	7,9
Kristofobiska	180	5,2
Övriga religiösa grupper	59	1,7
Sexuell läggning	400	11,7
Transfobiska	80	2,3
Ospecificerad motivbild eller andra motiv	9	0,3
Totalt	3 431	100,0

Primära motiv kopplade till religion utgör en mindre men ändå betydande andel, där islamofobiska (7,9 procent), kristofobiska (5,2 procent) och antisemitiska (3,3 procent) hatbrott är de vanligast förekommande. Hatbrott med antiromska (2,3 procent) eller transfobiska (2,3 procent) motiv är relativt ovanliga, liksom de som faller under kategorin övriga religiösa grupper (1,7 procent). Endast en mycket liten del av anmälningarna, 0,3 procent, saknar en specificerad motivbild.

Brottskategorier

I rapporten utgår vi från de brottskategorier som Brottsförebyggande rådet använder i sin årliga hatbrottsstatistik (Tabell 3). Fördelningen i vårt material följer samma övergripande mönster som återkommande beskrivits i tidigare nationella kartläggningar. Hot och ofredande dominerar, och utgör drygt hälften av alla anmälningar (53,7 procent). Detta följs av våldsbrott (21,5 procent), som är den näst största kategorin, samt förtal, förolämpning och ärekränkning (15,0 procent). Även skadegörelse och klotter förekommer i viss utsträckning (6,6 procent).

Tabell 3: Fördelning på övergripande brottskategorier

Brottskategori	***Antal***	***Procent***
Våldsbrott	737	21,5
Hot och ofredande	1 843	53,7
Förtal, förolämpning och ärekränkning	515	15,0
Skadegörelse och klotter	228	6,6
Sexualbrott	26	0,8
Övriga brott	82	2,4
Totalt	3 431	100,0

De ovanligare brottskategorierna i materialet är sexualbrott och kategorin övriga brott. Tillsammans utgör dessa kategorier strax över 3 procent av materialet. Kategorin övriga brott (2,4 procent) består främst

av stöld- och inbrottsbrott där gärningspersonen lämnat efter sig hatrelaterad symbolik eller kränkande meddelanden, samt en mindre andel fall av tjänstefel. Dessa fall illustrerar att hatbrottsmotiv kan förekomma i en bred variation av brottstyper, även om dessa brottskategorier är ovanliga.

Geografisk fördelning över polisregioner

Materialet innehåller hatbrottsanmälningar från samtliga polisregioner i Sverige (Tabell 4). Fördelningen följer i stort sett befolkningsstorleken i respektive region, vilket innebär att de mest folkrika regionerna också står för den största andelen hatbrottsanmälningar. Region Stockholm står för den klart största andelen (27,7 procent), följt av Region Syd (19,4 procent) och Region Väst (17,2 procent). Tillsammans utgör dessa tre regioner nästan två tredjedelar av alla anmälningar i materialet.

Tabell 4: Fördelning av anmälningar mellan regioner

Region	***Antal***	***Procent***
Region Stockholm	954	27,8
Region Syd	666	19,4
Region Väst	598	17,4
Region Öst	354	10,3
Region Nord	320	9,3
Region Mitt	302	8,8
Region Bergslagen	237	6,9
Total	3 431	100,0

Regioner med lägre befolkning uppvisar som väntat ett lägre antal hatbrottsanmälningar. Detta gäller exempelvis Region Nord (9,3 procent), Region Mitt (8,8 procent) och Region Bergslagen (6,9 procent). Även om antalen är lägre i dessa regioner är brottskategorier och motivbilder jämförbara med övriga landet, vilket indikerar att hatbrott förekommer i hela landet men med en volym som speglar regionala demografiska förutsättningar.

Fallexempel utifrån motiv och brottskategorier

I denna del sammanställs beskrivningar av respektive motivbild med konkreta fallexempel från polisanmälda hatbrott. Fallexemplen utgår från de vanligast förekommande brottskategorierna i materialet. Exemplen har valts ut för att representera den variationen som finns inom en viss motivbild med hänsyn till omständigheter kring brottet. Eftersom främlingsfientliga och rasistiska hatbrott utgör en mycket bred kategori och omfattar många grupper har vi valt att ta med extra exempel under denna motivbild.

Motivbilden ospecificerade eller andra motiv omfattas så pass få fall att vi inte kommer att redogöra för dessa under en egen rubrik. Dessa består främst av brott där det förekommer hakkors men där det är oklart vilken grupp som är måltavla, men det förekommer även två fall som riktas mot personer med funktionsnedsättning. Även om funktionsnedsättning inte utgör en definierad skyddad grund i lagstiftningen har vi valt att inkludera fallen i det övergripande materialet eftersom dessa kan omfattas av formuleringen ”annan liknande omständighet”.

Främlingsfientliga och rasistiska hatbrott

Den största motivkategorin i materialet utgörs av främlingsfientliga och rasistiska hatbrott, med totalt 1 619 fall. Den vanligaste brottskategorin är hot och ofredande, som står för 53,9 procent av fallen. Därefter följer våldsbrott (21,2 procent) samt förtal, förolämpning och ärekränkning (15,9 procent).

Kategorin är bred och omfattar en stor variation av uttryck och motivbilder. Merparten av brotten riktas mot personer med någon form av invandrarbakgrund, men här återfinns även hatbrott riktade mot samer och nationella minoriteter. I likhet med tidigare forskning om hatbrott kan brotten ofta kopplas till att den som misstänkts för brottet begår den brottsliga handlingen som följd av någon form av upplevd oförrätt eller överträdelse. De upplevda överträdelserna är vanligtvis av trivial art, det kan exempelvis röra sig om att de som utsätts bor i samma trapphus eller på samma gata som den misstänkta. Brottet kan också ha föregått någon form av konflikt, detta är vanligt i samband med den misstänktas eller målsägandens yrkesutövning. Därtill finns det fall där den misstänkta och målsäganden har någon form av tidigare relation, vanligtvis en romantisk relation, där hot eller våld med rasistiska inslag

börjar i anslutning till en separation. Slutligen finns det också många fall som bäst kan beskrivas som oprovocerade då den misstänkta och målsäganden är främlingar, och där brottet sker utan någon tidigare interaktion.

Den vanligaste gruppdynamiken är majoritet mot minoritet (60,8 procent), vilket också är den högsta andelen i någon motivkategori i materialet. I dessa fall används ofta generella och avhumaniserande tillmälen såsom ”jävla invandrare”, ”blatte” eller ”utlänning”. Dessa uttryck kombineras regelmässigt med territoriella anspråk, exempelvis att målsäganden ska ”åka hem” eller ”inte hör hemma i Sverige”, samt med invandringskritiska narrativ om att personer med utländsk bakgrund ”tar jobb”, ”lever på bidrag” eller inte bör vistas i vissa bostadsområden. Denna typ av retorik fungerar ofta som ett rättfärdigande av den brottsliga handlingen.

Hatbrott i en minoritet mot minoritet-dynamik utgör 20 procent av fallen. I dessa ärenden riktas kränkningarna oftare mot mer specifika grupper utifrån nationalitet eller etnicitet, exempelvis genom tillmälen som ”jävla indier”, ”kines” eller ”thaihora”. Dessa konflikter speglar i många fall historiska eller samtida politiska, kulturella eller etniska motsättningar mellan olika grupper. I materialet förekommer exempel där gärningspersonen själv explicit kopplar brottet till sådana motsättningar, exempelvis genom att hänvisa till konflikter mellan olika nationella och etniska grupper.

En mindre andel av brotten (5,1 procent) sker i en minoritet mot majoritet-dynamik, och avser brott riktade mot majoritetssvenskar, och merparten av dessa anmälningar består av brott som riktats mot kvinnor. Tillmälen som används består exempelvis av ”svennehora”, ”svennefitta”, ”vit hora”, ”svensk-jävel”, och ”svenne”. Oavsett om målsäganden är en man eller kvinna innefattar brott i denna gruppdynamik ofta hot om sexuellt våld eller sexuella kränkningar i kombination med nedsättande ord om majoritetssvenskar, detta innebär bland annat att sexuellt nedsättande uttryck som ”svennehora” används mot såväl manliga som kvinnliga målsägande.

I 15,8 procent av fallen är gruppdynamiken okänd, vilket ofta beror på att gärningspersonen inte kunnat identifieras eller att det saknas tillräcklig information om dennes bakgrund. Dessa ärenden består ofta av anonyma hot, kränkningar i digitala miljöer eller situationer där målsäganden inte kunnat lämna ett tillräckligt signalement.

Främlingsfientliga och rasistiska hatbrott tar sig således uttryck i en stor variation av situationer och relationer, men att de ofta präglas av återkommande teman såsom territoriella anspråk, föreställningar om tillhörighet och exkludering, samt användning av nedsättande och avhumaniserande språkbruk.

Främlingsfientliga hatbrott, exempel 1: Olaga hot mot barnfamilj

BROTTET

En granne till målsäganden och hans familj har påtalat att han inte vill ha målsägarna till grannar. Grannen har vid ett tillfälle tagit fram ett jaktvapen och riktat den mot målsägandens barn och hus. Målsägarna har blivit rädda.

BAKGRUND

Målsäganden (namn) berättar att han och hans familj köpte och flyttade in i huset 2014. Redan från början har grannen betett sig illa mot målsägarna. Under 2014 fram till idag (datum) har grannen irriterat sig på att ha fått målsägarna till granne.

OMSTÄNDIGHETER

Målsäganden berättar att vid några tillfällen har grannen kört mot dem med sin lastbil som om han velat köra på dem. Målsäganden berättar att lastbilen varit så nära att den snuddat vid hans axel när han stod vid postlådorna.

Grannen har förstört och kastat leksaker som råkat komma över på hans gård.

Grannen har kastat sopor mot målsägandens ytterdörr och sagt till målsäganden att de är jävla invandrare och att det är bäst att de flyttar.

Det allvarligaste är att under en sommarmånad när barnen varit ute och lekt på gården har de sett att grannen tagit fram ett jaktvapen/gevär och riktat det mot barnen. Barnen har blivit rädda och hämtat målsäganden (barnen pappa). När målsäganden kommit med sin mobil för att fotografera har

grannens sambo skyndsamt fört bort grannen och vapnet så att det inte gått att ta bild på.

ERSÄTTNINGSYRKANDE

Preciseras senare.

ÖVRIGT

Målsäganden berättar att han flera gånger kontaktat kommunen när en del saker har skett, men han har aldrig gjort en anmälan på någon av händelserna

Fallet ovan illustrerar ett långvarigt och eskalerande händelseförlopp där en familj utsätts för upprepade trakasserier och hot från en granne. Hatbrottsmotivet yttrar sig genom de uttalanden som riktas mot familjen, där de beskrivs som ”jävla invandrare” och uppmanas att flytta. Den utlösande faktorn tycks vara att den misstänkta motsätter sig att ha en granne med invandrarbakgrund, vilket är ett återkommande mönster i hatbrott med någon form av territoriell koppling.

I denna typ av ärenden utvecklas konflikten ofta över tid och består av en serie händelser snarare än en enskild incident. I det aktuella fallet innefattar detta både ofredande och skadegörelse, såsom att kasta sopor vid bostaden och förstöra barnens leksaker, samt farliga beteenden som att köra fordon nära målsäganden. Den mest allvarliga händelsen är dock när den misstänkta riktar ett jaktvapen mot familjens barn. Även om användning av skjutvapen är ovanligt i denna typ av ärenden förekommer ofta hot om allvarligt våld, vilket i sig kan ha en starkt skrämmande effekt, särskilt när det riktas mot barn.

Att hela familjen blir måltavla är också typiskt för denna typ av brott. Barnen framstår som särskilt utsatta, dels eftersom de befinner sig i hemmet, en plats som normalt ska vara trygg, dels eftersom de saknar vuxnas förmåga att bedöma risk och skydda sig. Händelsen där barnen själva bevittnar vapnet och därefter söker hjälp från sin förälder visar på den direkta påverkan som sådana handlingar kan ha på barns trygghet.

Fallet visar även att målsäganden under en längre tid försökt hantera situationen genom andra kanaler innan en polisanmälan görs. Kontakter med kommunen, hyresvärd eller bostadsrättsförening är vanliga i liknande ärenden, särskilt när problemen initialt uppfattas som en grannkonflikt. Detta kan leda till att allvarliga händelser inte anmäls

förrän situationen eskalerat. För utredningsarbetet innebär detta att det kan finnas en längre historik av händelser som inte dokumenterats inom rättsväsendet, men som ändå är relevanta för att förstå motivbilden och allvaret i situationen. Samma mönster innebär också att det finns goda skäl att ingripa ur ett förebyggande perspektiv även vid mindre allvarliga trakasserier mellan grannar.

Främlingsfientliga hatbrott, exempel 2: Olaga hot mot svensk kvinna

BROTTET

Okänd gärningsperson har hotat målsäganden med att döda denne och hennes barn. Målsäganden tar hotet på allvar och är rädd att killarna skall komma tillbaka. Okända gärningspersoner har olovligen uppehållit sig i cafélokal utan målsägandens tillåtelse.

HÄNDELSE.

Målsäganden uppgav att hon är platschef på (caféet) och när hon kom till arbetet på morgonen var entrédörren öppen. Caféet hade inte öppnat för dagen och när målsäganden kom in i lokalen såg hon att två killar som uppehöll sig inne i lokalen. Målsäganden sade till killarna att de inte hade öppet och att de inte fick vara inne i caféet.

Den ena killen skrek då åt målsäganden att hon var ”en svensk jävla hora” och att han skulle våldta henne och hennes barn och skära halsen av henne.

Killarna lämnade efter det caféet och när målsäganden kontrollerade varför dörren var öppen så uppdagades att städpersonalen troligen glömt att låsa dörren. Målsäganden låste lokalen och när målsäganden efter en stund tittade ut såg hon att killarna stod utanför caféet.

Målsäganden fotograferade då killarna varpå killen som tidigare hotade henne maskerade ansiktet. Den andra killen fick hon en bra ansiktsbild på. Korten finns sparade hos målsäganden.

Målsäganden visade bilderna för personal på ungdomsgården (namn på ungdomsgård) och personalen kände då igen killarna.

> Personalen uppgav att killarna varit där och ”stökat”. Personalen ska återkomma till målsäganden om de får fram namnuppgifter på killarna. Målsäganden inkommer då med en tilläggsanmälan.

Fallet ovan avser ett olaga hot som riktas mot en kvinna i samband med hennes yrkesutövning som platschef på ett café. Hatbrottsmotivet kommer till uttryck genom de tillmälen som används, där målsäganden benämns som ”svensk jävla hora”. I likhet med andra ärenden i kategorin minoritet mot majoritet kombineras nedsättande uttryck om svenskhet med könade och sexualiserade kränkningar. Hot om sexuellt våld är särskilt framträdande i denna typ av ärenden, och riktas ofta mot kvinnor oavsett om de har en offentlig roll eller inte.

Händelsen kan även förstås som en konflikt kopplad till auktoritet och kontroll i situationen. Målsäganden agerar inom ramen för sin yrkesroll när hon säger till de två männen att de inte får vistas i lokalen. Gärningspersonens reaktion kan i detta sammanhang tolkas som ett försök att återta kontroll genom hot och aggression, där hatfulla uttryck används som ett medel för att förstärka detta. Denna typ av dynamik är återkommande i ärenden där brott begås mot personer i service- eller tillsynsroller.

Att målsäganden och gärningspersonerna är obekanta för varandra är också typiskt för denna typ av brott, särskilt i yrkesrelaterade kontexter där personal möter allmänheten. Till skillnad från många andra ärenden finns här ingen tidigare konflikt eller relation som förklarar händelsen, utan situationen uppstår spontant i samband med att gärningspersonerna får en tillsägelse.

En ytterligare aspekt är att målsäganden dokumenterar gärningspersonerna genom att fotografera dem, vilket kan vara av betydelse för utredningen. Att personal på en närliggande ungdomsgård känner igen personerna och beskriver dem som tidigare ”stökiga” ger också viss kontext till deras beteende tidigare samma dag och kan bidra till identifiering.

Främlingsfientliga hatbrott, exempel 3: Misshandel mot väktare

> BROTTET
>
> En man har slagit målsäganden i ansiktet så att han blev yr, samma man har skrikit rasistiska ord till målsäganden.

BAKGRUND

Mannen heter (namn på misstänkt) och brukar ställa till problem på (matvarubutik) i (ortsnamn), han är portad där och får inte befinna sig där under några omständigheter. Mannen har varit våldsam mot personal och kunder, han har även alkoholproblem.

OMSTÄNDIGHETER

Målsägande (namn) arbetar som väktare och denna kväll befann han sig på (matvarubutiken). Den misstänkta vägrade att gå ut innan stängning, målsäganden försökte avvisa honom men han vägrade så då lät målsäganden honom vara. När den misstänkta var på väg ut skrek han till målsäganden att folk som han förstör det här landet, att han borde se ut som svenskarna när han bor i Sverige och de är terrorister. Målsäganden svarade inte med ord utan försökte få ut den misstänkta från butiken.

Den misstänkta kommer emot målsäganden och slår till honom, troligen med sin handled och träffar målsägandens panna så att han blir yr i huvudet.

Målsäganden la ned den misstänkta på marken och satte på honom handfängsel och tillkallade patrull. Målsäganden försökte lugna ned den misstänkta men han gjorde motstånd.

SKADOR

Målsäganden fick ett skrapsår i pannan men ingen smärta uppkom, han var yr när patrullen kom till platsen och just då ville han inte upprätta någon anmälan, han kände sig även lite chockad. Yrseln satt i ytterligare en dag men då var han ledig. Han har inte sökt någon läkarvård.

Fallet ovan avser en misshandel riktad mot en väktare i samband med ett ingripande i en butiksmiljö. Fallet illustrerar en återkommande situation där personer i auktoritetsroller, såsom väktare, ordningsvakter eller annan servicepersonal, exponeras för både hot och våld i samband med ingripanden. Dessa situationer uppstår ofta när den misstänkta redan är upprörd, påverkad av alkohol eller narkotika och är i konflikt med omgivningen, vilket kan bidra till en snabb eskalation. Hatbrottsmotivet aktualiseras i dessa fall genom att gärningspersonen använder nedsättande uttryck kopplade till målsägandens upplevda etnicitet som

en del av sin aggression. Rasistiska uttryck kan därmed fungera som ett sätt att förstärka motståndet mot auktoriteten och legitimera det egna beteendet.

En viktig aspekt i ärendet är bevisningen. Eftersom händelsen sker i en butik finns kameraövervakning som dokumenterar själva våldshandlingen, vilket ger ett starkt stöd för grundbrottet misshandel. Däremot saknar övervakningsmaterialet ljudupptagning, vilket innebär att de rasistiska uttalandena inte fångas. Detta är en vanlig problematik i hatbrottsärenden där den verbala delen av gärningen, som är central för att styrka motivet, ofta saknar teknisk bevisning. I sådana fall blir målsägandens uppgifter särskilt viktiga, men det är även av stor betydelse att så tidigt som möjligt identifiera och höra eventuella vittnen som kan styrka vad som sagts.

Fallet belyser också att målsäganden initialt inte ville upprätta en anmälan, vilket kan kopplas till chock eller att händelsen uppfattas som en del av yrkesvardagen. Detta är inte ovanligt i yrkesgrupper som regelbundet hanterar ordningsstörningar. Ur ett hatbrottsperspektiv är det dock viktigt att sådana händelser uppmärksammas och dokumenteras, då de kan utgöra en del av ett återkommande mönster av utsatthet.

Främlingsfientliga hatbrott, exempel 4: Förolämpning mot samisk elev i grundskola

> BROTTET
>
> Kurator (namn) anmäler att någon okänd har skrivit till (målsägandens namn) att hon är en ”jävla same” på Snapchat.
>
> OMSTÄNDIGHETER
>
> Kuratorn berättar att den (datum) hade de ett förebyggande arbete i skolan mot rasism, kränkningar med mera.
>
> Natten innan den (kvällen innan och samma dag som arbetet i skolan ovan) så fick målsäganden motta flera meddelanden på Snapchat med rasistiskt innehåll. Bland annat: ”jävla same, vars har du renarna” och ”jag ska märka dig som en jävla ren”. Man har också skrivit: ”hur kan man vara same utan renar och renmärke”.

> Det har också skrivits ett meddelande till målsägandens lillasyster som de har lyckats dölja för henne. Där har man skrivit: ”jag vill dominera din syster”.
>
> Någon har lagt upp ett konto på Snapchat i namnet ”(målsägandens för- och efternamn)”. Kuratorn är osäker på exakt namn. Målsäganden har ett eget Snapchatkonto i sitt namn. Dokumentation finns sparad som polisen får ta del av. Snapchatkontot som meddelandena kommer ifrån är fortfarande aktivt vid anmälningstillfället.

Fallet ovan avser flertalet kränkningar med rasistiskt innehåll riktade mot en samisk elev via sociala medier. Anmälan görs av skolans kurator, vilket är vanligt i ärenden som rör brott mellan unga, särskilt när händelserna uppmärksammas inom skolans verksamhet. Sexualiserade och kränkande kommentarer riktas även mot målsägandens yngre syster. Exakt vilka plattformar eller appar unga använder vid likartade brott kan skifta snabbt.

En central aspekt i fallet är tidpunkten för händelsen. Meddelandena skickas i nära anslutning till att skolan genomför ett förebyggande arbete kring rasism och kränkningar. Detta kan tolkas som ett så kallat ”trigger event”, där uppmärksamheten kring dessa frågor i sig utlöser eller förstärker kränkande beteenden. Samtidigt är det också möjligt att skolans arbete bidragit till att målsäganden valt att berätta om händelserna och att de därigenom blivit kända för skolpersonalen.

Hatbrottsmotivet kommer till uttryck genom uttalandena om renar och renmärkning som anknyter till centrala delar av samisk kultur, men används här i ett hotande och kränkande syfte. Bland utlåtandena förekommer även föreställningar om att en person inte kan vara same på riktigt om den inte sysslar med renskötsel.

Uttalandet om att ”märka” målsäganden som en ren kan tolkas som ett hot mot målsägandens fysiska säkerhet, då det förmodligen syftar på de renmärken som skärs in för hand i renarnas öron och visar vilken ägare renen har. Detta skulle alltså symboliskt innebära att gärningspersonen märker målsäganden som sin egendom och som ett djur. Uttalandet har således kopplingar till den bosättarkolonialisering i norra Sverige som påbörjades redan under 1600-talet, och de postkoloniala och rasideologiska föreställningar som fortfarande är utmärkande för hatbrott med detta motiv.

Fallet illustrerar också de särskilda utmaningar som kan uppstå vid utredning av brott i digitala miljöer och mellan unga personer. Gärningspersonen är okänd vid anmälningstillfället, men det finns digital dokumentation i form av sparade meddelanden, vilket är av stor betydelse för bevisningen. Samtidigt kan det finnas svårigheter kopplade till målsägandens medverkan, särskilt när anmälan initieras av skolpersonal snarare än av den utsatta själv.

Afrofobiska hatbrott

De afrofobiska hatbrotten omfattar 622 fall i materialet och utgör därmed den näst största motivkategorin efter de främlingsfientliga och rasistiska hatbrotten. Den vanligaste brottskategorin är hot och ofredande, som står för 49,2 procent av fallen. Därefter följer våldsbrott (28,8 procent) samt förtal, förolämpning och ärekränkning (19,3 procent).

Merparten av brotten begås i en majoritet mot minoritet-dynamik (58,8 procent), följt av en minoritet mot minoritet-dynamik (28,1 procent). Det finns dock inga tydliga skillnader i hur afrofobin kommer till uttryck mellan dessa gruppdynamiker. De kränkande uttrycken är i stor utsträckning likartade och präglas av rasistiska tillmälen, där ordet ”neger” är det mest återkommande. Dessa tillmälen kombineras ofta med bredare främlingsfientliga narrativ, exempelvis påståenden om att målsäganden ”tar jobb” från svenskar eller ”lever på skattepengar”.

Ett utmärkande drag för denna motivkategori är förekomsten av historiskt förankrade rasistiska föreställningar kopplade till slaveri. I materialet förekommer exempel där målsäganden kallas för ”slav” eller där gärningspersonen uttrycker att denne ”borde få äga” målsäganden på grund av hudfärg. Denna typ av uttryck skiljer sig från många andra motivbilder genom att de explicit anknyter till en historisk maktordning och reproducerar en avhumaniserande syn på personer med afrikansk bakgrund.

Jämfört med flera andra motivkategorier är det även vanligt att brotten sker i yrkesrelaterade sammanhang. I materialet finns exempel där misstänkta gärningspersoner, såsom ordningsvakter, busschaufförer, vårdpersonal eller lärare, uttrycker sig kränkande inom ramen för sin yrkesutövning. Samtidigt är det också vanligt att målsäganden utsätts i sin yrkesroll, särskilt inom yrken med hög grad av social interaktion. Detta innebär att hatbrottsmotivet i dessa fall aktualiseras i situationer där det redan finns ett makt- eller beroendeförhållande mellan parterna.

Liksom för andra hatbrott sker dock majoriteten av händelserna i vardagliga miljöer, såsom i bostadsområden, i kollektivtrafiken eller på allmän plats. En mindre andel av fallen (15,1 procent) har en okänd gruppdynamik, vilket ofta beror på att brotten består av anonyma hot eller att det saknas tillräcklig information om gärningspersonen. Resultaten visar att afrofobiska hatbrott förekommer i en bred variation av kontexter, men att de genomgående präglas av återkommande rasistiska uttryck och föreställningar som är djupt rotade i historiska och samtida maktstrukturer.

Afrofobiska hatbrott, exempel 1: Olaga hot och nazisthälsning på buss

> BROTTET
>
> Gärningsperson har uttryckt missaktning gentemot en folkgrupp samt gjort nazisthälsning.
>
> Gärningspersonen har även uppvisat ett hänsynslöst beteende gentemot målsägande samt sagt ”du ska dö ikväll” vilket fått målsägande att känna rädsla.
>
> HÄNDELSEN
>
> Målsäganden befann på bussen då den misstänkta verbalt kränkte busschauffören. Den misstänkta vände sig sedan mot målsägande och kallade henne för flera kränkande tillmälen bland annat ”negerjävel” och ”negerhora”. I samband med att de stiger av bussen skriker den misstänkta till målsäganden att ”du ska dö i natt”. Något som fick målsäganden att känna rädsla.
>
> Den misstänkta har även gjort nazisthälsning och sagt ”sieg heil”. Detta bevittnades av en stor mängd människor som befann sig på platsen.
>
> DOKUMENTATION
>
> Film finns på händelsen. Målsäganden samt vittnet (namn) har filmat händelsen. Filmen är av god kvalitet.

Fallet ovan är ett tydligt exempel på ett hatbrott som uppstår i en vardaglig situation och snabbt eskalerar från en trivial konflikt till allvarliga hot och kränkningar med tydligt rasistiskt innehåll. De

kompletterande förhören visar att händelsen inleds med att den misstänkta blir upprörd över en tvärbromsning som fått henne att ramla, vilket illustrerar hur upplevda oförrätter kan fungera som utlösande faktor för att uttrycka underliggande rasistiska attityder. När målsäganden ingriper och säger ifrån riktas aggressiviteten mot henne.

Händelsen innehåller tydliga ideologiska inslag. I utredningen finns en beskrivning av innehållet på filmen som tagits av vittnet där det bland annat står att:

> Den misstänkta skriker ”heil hitler” samtidigt som hon höjer sin högra arm mot skyn. Sedan säger hon att hon vill ha Sverigedemokraterna. Hon säger att hon vill ha ”renrasigt” och inte massa ”blattingar som rånar”.

Denna typ av retorik knyter an till rasistiska och rasbiologiska föreställningar och förekommer i flera hatbrott med afrofobiska och andra främlingsfientliga motiv. Kombinationen av direkta personangrepp och bredare ideologiska budskap visar hur enskilda hatbrott ofta är en del av ett större idékomplex där vissa grupper tillskrivs lägre värde.

En viktig aspekt i detta fall är att händelsen dokumenterats genom film av både målsäganden och ett vittne. Denna typ av bevisning kan vara avgörande för att styrka både händelseförloppet och de uttryck som använts, särskilt i situationer där många personer är närvarande och där ord snabbt utväxlas.

Ärendet leder till ett strafföreläggande, vilket innebär att den misstänkta godtar påföljden utan att ärendet prövas i domstol. Denna typ av lagföring förutsätter att bevisläget är tillräckligt starkt och att den misstänkta erkänner gärningen eller på annat sätt accepterar ansvaret. Fallet illustrerar hur hatbrott kan uppstå i vardagliga miljöer, hur snabbt de kan eskalera, samt vikten av tydlig dokumentation och bevisning för att kunna lagföra gärningarna.

Afrofobiska hatbrott, exempel 2: Misshandel mellan främlingar

BROTTET

Tre okända gärningsmän har slagit målsägande med basebollträ och batong och ett okänt tillhygge samtidigt som de har skrikit jävla neger, svartskalle, dra hem till ditt land.

HÄNDELSE

Se förhör i dur två.

SIGNALEMENT

Tre stycken män, ca 25–28 år, ca 180–185 cm , mörka kläder, en hade luva uppdragen, en av männen hade tjocka ögonbryn.

SKADOR

Svullnad, blåmärken, över hela kroppen. Trasig mobiltelefon

Fallet ovan avser en grov och oprovocerad misshandel där målsäganden attackeras av tre okända gärningspersoner i sitt bostadsområde. Enligt målsägandens uppgifter sker angreppet plötsligt och utan föregående interaktion, och gärningspersonerna använder tillhyggen i form av bland annat basebollträ och batong. Våldet är upprepat och riktat mot hela kroppen, och fortsätter även efter att målsäganden fallit till marken och försökt skydda sig.

Hatbrottsmotivet yttrar sig genom de uttalanden som gärningspersonerna riktar mot målsäganden under misshandeln. De använder flera nedsättande tillmälen kopplade till både hudfärg och upplevd invandrarbakgrund, såsom ”neger”, ”svartskalle” och uppmaningar om att åka ”hem till ditt jävla land”. Denna typ av uttryck är typiska för hatbrott som kombinerar rasistiska föreställningar om hudfärg med territoriella anspråk om vem som anses höra hemma i Sverige. Att våldet utförs oprovocerat i samband med att dessa uttalanden uttrycks utgör starka indikatorer på att gärningen helt eller delvis motiverats av målsägandens grupptillhörighet.

Fallet illustrerar också en särskilt allvarlig form av hatbrott där flera gärningspersoner agerar tillsammans. Gruppvåld av detta slag kan

förstärka både våldets intensitet och den upplevda utsattheten hos målsäganden. Det framgår dessutom att gärningspersonerna haft tillhyggen med sig, vilket kan tyda på en viss grad av förberedelse eller beredskap att använda våld, även om det i detta fall inte går att fastställa om målsäganden varit ett specifikt utvalt mål.

En annan viktig aspekt i ärendet är målsägandens reaktion efter händelsen. Trots omfattande fysiska skador och smärta väljer han att inte omedelbart kontakta polis eller sjukvård, utan går hem utan att berätta om händelsen för sina föräldrar. I förhör beskriver han att han inte vill oroa dem och att han sannolikt befinner sig i chock. Denna typ av reaktion är inte ovanlig vid allvarliga våldsbrott och kan påverka både anmälningsbenägenhet och tidpunkten för när en anmälan upprättas. För utredningsarbetet är det därför viktigt att ha förståelse för att brottsoffer inte alltid agerar rationellt i direkt anslutning till en traumatisk händelse.

Afrofobiska hatbrott, exempel 3: Förolämpning mot person i beroendeställning

> BROTTET
>
> Misstänkt har kallat målsäganden för ”neger” vid ett flertal tillfällen.
>
> HÄNDELSE
>
> Målsäganden bor på ett LSS boende och den misstänkta arbetar på boendet. Den misstänkta har kallat målsäganden för ”neger” vid fyra tillfällen under ca tre månaders tid. Målsäganden vet inte vilka datum den misstänkta har sagt detta till henne. På grund utav att den misstänkta har sagt så till målsäganden så känner hon sig otrygg. Målsäganden tror inte att någon annan har hört vad den misstänkta har sagt.
>
> Målsäganden vet inte vad den misstänkta heter i efternamn, men hon arbetar heltid på boendet.

Fallet ovan avser upprepade förolämpningar med afrofobiskt innehåll i en kontext där målsäganden befinner sig i en tydlig beroendeställning till gärningspersonen. Även om grundbrottet i detta fall rubriceras som förolämpning, vilket i juridisk mening är ett mindre allvarligt brott, innebär omständigheterna att händelsen bör bedömas som allvarlig.

Ett LSS-boende är en boendeform för personer med funktionsnedsättning som har behov av omfattande stöd i sin vardag. För att beviljas insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) krävs att individen har betydande och varaktiga svårigheter som påverkar det dagliga livet. Detta innebär att brukare ofta är beroende av personal för grundläggande behov och stöd i vardagliga situationer. I en sådan kontext uppstår ett tydligt makt- och beroendeförhållande mellan personal och boende.

Detta beroendeförhållande är centralt för förståelsen av fallet. När kränkningar sker från personal gentemot en brukare riskerar de att få en större och mer långvarig påverkan än motsvarande handlingar i mer jämbördiga relationer. Målsäganden kan ha begränsade möjligheter att undvika den misstänkta eller att själv påverka situationen, vilket kan förstärka känslor av otrygghet och utsatthet. I det aktuella fallet uppger målsäganden att hon känner sig otrygg, vilket är en direkt konsekvens av de upprepade kränkningarna.

En ytterligare aspekt är att händelserna enligt uppgift skett utan vittnen. I många LSS-verksamheter förekommer situationer där brukare och personal befinner sig ensamma tillsammans. Detta kan innebära att kränkningar inte uppmärksammas av andra, vilket både kan försvåra upptäckt och dokumentation, och bidra till att utsattheten pågår över tid.

Fallet illustrerar hur afrofobiska hatbrott inte enbart förekommer i offentliga miljöer eller mellan främlingar, utan även kan ta sig uttryck i institutionella sammanhang där det finns etablerade maktstrukturer. Det understryker vikten av att uppmärksamma hatbrott även när grundbrottet är av mindre allvarlig karaktär, särskilt i situationer där den utsatta parten har begränsade möjligheter att värja sig eller lämna relationen. Det belyser också behovet av tydliga rutiner för att upptäcka, dokumentera och hantera kränkningar inom omsorgsverksamheter.

Antiromska hatbrott

De antiromska hatbrotten omfattar 78 fall i materialet och utgör därmed en relativt liten motivkategori. Den vanligaste brottstypen är hot och ofredande, som står för 46,2 procent av anmälningarna. Därefter följer förtal, förolämpning och ärekränkning (20,5 procent) samt våldsbrott (20,5 procent), vilka utgör lika stora andelar.

Merparten av brotten sker i en majoritet mot minoritet-dynamik (53,8 procent), där gärningspersonen tillhör majoritetsbefolkningen och

målsäganden uppfattas som rom. En betydande andel (30,8 procent) sker även i en minoritet mot minoritet-dynamik. I 17,9 procent av fallen är gärningspersonen okänd. Oavsett gruppdynamik präglas brotten av likartade kränkande uttryck, där målsäganden exempelvis kallas ”tattare” eller ”zigenare”. Dessa tillmälen kombineras ofta med bredare rasistiska och främlingsfientliga föreställningar, såsom att romer inte hör hemma i Sverige, bör ”åka hem” eller att de konkurrerar om arbete och resurser. Det förekommer även direkta referenser till nazistisk ideologi, då romer var en av de grupper som blev föremål för Förintelsen.

I materialet återkommer även stereotypa föreställningar om romer som kriminella, särskilt som tjuvar eller bedragare. Dessa stereotyper används både i verbala kränkningar och som en motivation till kränkningar, hot och våld. I en svensk kontext har dessa föreställningar en lång historisk bakgrund som är starkt förankrad i nazistisk ideologi om rashygien och rasbiologi.

En särskilt utsatt grupp i materialet är romska EU-migranter som tigger eller befinner sig i hemlöshet. Flera av våldsbrotten i denna kategori riktas mot personer i denna situation i offentliga miljöer. Dessa individer befinner sig i en utsatt position, både socialt och ekonomiskt, och kan ha begränsade möjligheter att skydda sig mot eller hantera brottsliga angrepp. Språkliga barriärer och ett lågt förtroende för rättsväsendet bidrar dessutom till en låg anmälningsbenägenhet, vilket innebär att de fall som ingår i materialet sannolikt endast speglar en del av den faktiska utsattheten.

Således visar materialet att antiromska hatbrott i stor utsträckning präglas av etablerade och långvariga stereotyper, som i kombination med social utsatthet kan bidra till både kränkningar och våldsbrott riktade mot en redan marginaliserad grupp.

Antiromska hatbrott, exempel 1: Ofredande mot barn

> BROTTET
>
> Misstänkt har sagt till målsägande 9 år, ”jävla smutsiga zigenare” i samband med att misstänkt nästan cyklade på målsäganden som fick hoppa undan för att inte bli påkörd, vilket resulterat i att målsäganden blivit mycket ledsen och upprörd.
>
> OMSTÄNDIGHETER

(Namn) som är mamma till målsäganden hade precis hämtat målsäganden på (skola) i (ortsnamn) när misstänkt nästan cyklade på målsäganden då hon fick hoppa undan för att inte bli påkörd. Misstänkt sade till målsäganden ”jävla smutsiga zigenare” precis vid tillfället målsäganden hoppade undan. Målsäganden blev mycket ledsen och frågade sin mamma ”Mamma, vi är väl inte zigenare?” Målsäganden tog mycket illa vid sig av händelsen.

Målsägandens mamma känner till den misstänkta då deras barn leker på samma gård.

Målsägandens mamma hörde allt och vittnar om händelsen.

Fallet ovan illustrerar ett antiromskt hatbrott riktat mot ett barn i en vardaglig miljö. Händelsen inträffar i anslutning till skolan när målsäganden, som är nio år gammal, nästan blir påkörd av en cyklist och i samband med detta tilltalas med uttrycket ”jävla smutsiga zigenare”. Uttalandet sker i direkt anslutning till den potentiellt farliga situationen och får en tydlig kränkande innebörd kopplad till en uppfattad etnisk tillhörighet.

Även om hatbrott som riktas mot barn oftast genomförs av jämnåriga förekommer även fall där vuxna utsätter barn i flera av motivbilderna. Denna typ av händelser är särskilt allvarliga ur ett brottsofferperspektiv, eftersom barn generellt sett befinner sig i en beroendeställning gentemot vuxna i sin omgivning och har begränsade möjligheter att värja sig. I detta fall framgår det tydligt att målsäganden blir känslomässigt påverkad av händelsen, bland annat genom att hon efteråt frågar sin mamma om hon tillhör den grupp som tillmälet syftar på.

Fallet illustrerar också hur hatbrott kan bidra till en tidig medvetenhet om och internalisering av negativa stereotyper. Frågan från barnet tyder på att hon försöker förstå innebörden av det som sagts och hur det relaterar till hennes egen identitet. Denna typ av erfarenheter kan få betydelse för hur barn uppfattar sig själva och sin plats i samhället, särskilt om liknande händelser upprepas över tid. Det förekommer även att äldre generationer hemlighåller ett romskt arv från sina barn i hopp om att barnen ska få växa upp utan det stigma de själva fått uppleva. Dessa fall illustrerar hur utsattheten för hat utifrån grupptillhörighet ofta börjar tidigt i livet för många av brottsoffren.

Det framgår inte tydligt i anmälan om målsäganden och hennes mamma faktiskt tillhör den romska minoriteten. Ur ett juridiskt perspektiv är detta dock inte avgörande. För bedömningen av hatbrottsmotiv är det tillräckligt att gärningspersonen uppfattar målsäganden som tillhörande en viss grupp och att kränkningen riktas mot denna uppfattade tillhörighet. Fallet visar därmed hur hatbrott kan drabba även personer som inte själva identifierar sig med den aktuella gruppen, men som tillskrivs denna identitet av omgivningen.

Antiromska hatbrott, exempel 2: Förolämpning mellan grannar

> BROTTET
>
> Misstänkt som bor våningen under målsäganden skriker ”zigenarjävel”, ”hönstjuv”, ”heil Hitler” och ”narkomanjävel” åt målsäganden vilket orsakar lidande hos målsäganden.
>
> HÄNDELSE
>
> Målsäganden berättar att hennes granne på våningen under, (namn), det senaste året skrikit bland annat ”zigenarjävel” och ”narkomanjävel”, ”hönstjuv” och ”negerhora” så högt att målsäganden hört det upp till sin lägenhet.
>
> Målsäganden har romsk bakgrund.
>
> Målsäganden uppger även att den misstänkta lyssnar när målsäganden pratar i sin telefon.
>
> Målsäganden berättar vidare att hon tycker detta känns väldigt jobbigt för henne.

Fallet ovan illustrerar ett antiromskt hatbrott i en grannkontext där kränkningarna sker upprepat över en längre tid. Den misstänkta använder tillmälen som riktas specifikt mot målsägandens romska bakgrund, såväl som andra förolämpningar och referenser till nazistisk ideologi.

Fallet är representativt för en relativt vanlig typ av hatbrott där konflikter mellan grannar över tid utvecklas till en situation där nedsättande tillmälen kopplade till grupptillhörighet används. I dessa fall finns det ofta en underliggande konflikt, exempelvis kring

störningar, trivselfrågor eller andra vardagliga motsättningar. Hatbrottsmotivet utgör då inte nödvändigtvis den ursprungliga orsaken till konflikten, men blir ett sätt för gärningspersonen att förstärka kränkningen och angripa målsäganden på ett mer personligt och sårande plan.

Det kan därför vara relevant att uppmärksamma hatbrottsmotiv även i ärenden som vid första anblick kan framstå som ”vanliga” grannkonflikter. När kränkningar kopplade till grupptillhörighet används systematiskt över tid kan de utgöra en central del av brottets karaktär och bör därför dokumenteras och beaktas i den rättsliga bedömningen.

Antiromska hatbrott, exempel 3: Misshandel mot romsk EU-migrant som tigger utanför matbutik

BROTT

(Namn) är misstänkt för grov misshandel genom att sparkat och slagit målsägande ett flertal gånger, knytnävsslag mot ansiktet och sparkar mot ben, skrev och mage detta har inneburit smärta för målsägande. (tidpunkt, datum och adress)

HÄNDELSE

Målsägande satt utanför (namn på matbutik) och tiggde på (adress) när en man passerar och börjar sparka på målsägande som sitter på sin filt. Målsägande tog sig upp till stående och försökte skydda sitt huvud då misstänkt utdelade knytnävsslag i målsägandes ansikte.

Flera personer som var förbipasserande försökte stoppa den misstänkta men han gick på målsägande igen med slag och sparkar.

Sparkarna tog framifrån i skrevet och i magen/midjan. Misstänkt har även spottat på målsägande när allmänheten försökt ingripa.

Den misstänkta försvann sedan från platsen.

MÅLSÄGANDES SKADOR

> Synliga skador vänster öga blå och svullen. Observerat av (namn). Kände smärta på bröstet och buksmärtor.

Fallet ovan illustrerar ett grovt våldsbrott riktat mot en romsk EU-migrant som tigger utanför en matbutik. Även om gärningspersonen inte uttalar några explicit antiromska tillmälen under själva misshandeln framgår hatbrottsmotivet tydligt genom den omgivande kontexten. Vittnesuppgifter visar att den misstänkta kort före händelsen befunnit sig inne i butiken där han högljutt uttryckt att ”romerna ska inte få sitta här” och att han ”hatar tiggare”. Dessa uttalanden, i kombination med att angreppet riktas mot en person som sitter och tigger utanför butiken, utgör starka indikatorer på att våldet är motiverat av målsägandens uppfattade grupptillhörighet. Att ett tredje vittne beskriver misshandeln som helt oprovocerad förstärker denna tolkning. Fallet är representativt för en typ av antiromska hatbrott där särskilt utsatta grupper, såsom romska EU-migranter som tigger, drabbas av våld i offentliga miljöer.

I detta fall har den misstänkta därtill riktat våld mot romer tidigare. Denna typ av selektiv våldsutövning är ovanlig. Forskning om våldsbrott visar att personer med en generell benägenhet att använda våld oftare agerar opportunistiskt, där valet av brottsoffer i hög grad påverkas av situationella faktorer snarare än en specifik riktning mot en viss grupp. I detta fall tyder dock både tidigare beteende och aktuella uttalanden på att gärningspersonen medvetet riktar sin aggression mot en specifik minoritetsgrupp.

Antisemitiska hatbrott

De antisemitiska hatbrotten omfattar 113 fall i materialet och kännetecknas i hög grad av verbala kränkningar och hot. Den vanligaste brottstypen är hot och ofredande, som utgör 70,8 procent av fallen, vilket är den högsta andelen inom någon motivkategori i studien. Därefter följer förtal, förolämpning och ärekränkning (13,3 procent) samt skadegörelse (8,8 procent).

Merparten av brotten begås i en majoritet mot minoritet-dynamik (52,2 procent), där gärningspersonen tillhör majoritetsbefolkningen och målsäganden uppfattas som judisk. En betydande andel (20,4 procent) sker även i en minoritet mot minoritet-dynamik. I bägge dessa gruppdynamiker präglas de antisemitiska hatbrotten i stor utsträckning av uttryck och symboler med koppling till nazistisk ideologi och Förintelsen. Det förekommer exempelvis uttalanden såsom ”synd att inte Hitler dödade er allihop”, i kombination med nedsättande tillmälen

riktade mot judar som ”judesvin” eller ”judehora”. Även nazistiska symboler såsom hakkors förekommer i flera av ärendena, ofta i samband med klotter eller andra former av skadegörelse.

I 29,2 procent av fallen är gruppdynamiken okänd. Dessa ärenden består i stor utsträckning av anonyma gärningar, såsom skadegörelse eller meddelanden med antisemitiska budskap där gärningspersonen inte kan identifieras.

Även om fokus i denna rapport ligger på straffskärpningsregeln, dvs. lagrummet som återfinns i 29 kap. 2 § 7 p i brottsbalken, är det värt att nämna att det inom denna motivkategori är vanligt att brotten även aktualiserar rubriceringen hets mot folkgrupp. I ärenden där flera brott förekommer samtidigt kombineras exempelvis hot, ofredande, skadegörelse eller förolämpning mot enskilda individer eller synagogor ofta med yttranden som kan utgöra hets mot folkgrupp. Detta innebär att antisemitiska hatbrott i praktiken ofta aktualiserar flera rättsliga bedömningar parallellt.

De antisemitiska hatbrotten riktas både mot individer och mot symboliska mål. Det förekommer exempelvis skadegörelse mot synagogor genom klotter eller affischering med nazistiska budskap och genom vältande av gravstenar på judiska kyrkogårdar. Brotten begås också i vissa fall i anslutning till symboliskt laddade tidpunkter, såsom Förintelsens minnesdag eller årsdagen av Kristallnatten, vilket ytterligare förstärker den ideologiska dimensionen i brotten.

Antisemitiska hatbrott, exempel 1: Ofredande efter separation

> BROTTEN
>
> Målsägandens expojkvän (namn) har ofredat målsäganden genom att stå och skrika utanför hennes bostad. Detta har lett till att målsäganden känner obehag.
>
> Misstänkt har förolämpat målsäganden genom att bland annat sagt att hon är dum i huvudet och att hon är en ”judehora”. Misstänkt har förolämpat målsägandens syster genom att kalla henne för ”judehora”.
>
> OMSTÄNDIGHETER

> Målsäganden berättade att hennes expojkvän (namn) varit utanför hennes bostad i cirka 15 minuter. Misstänkt har skrikit att målsäganden är äcklig, sjuk i huvudet, dum i huvudet och att hon är en ”judehora”. Målsäganden berättade att de var flera grannar som hörde detta, bland annat hennes storasyster (namn) som bor i trappen bredvid målsäganden. Målsägandens syster sa till den misstänkta att han skulle gå där ifrån annars skulle hon ringa polisen. Misstänkt svarade ”gör du det din judehora”, ”du ska passa dig noga”. När målsägandens syster sa till den misstänkta att han fick kontakta socialen för att få träffa sin dotter (namn) så sa han att målsägandens syster kunde ”stoppa upp socialen i röven”.
>
> Målsäganden berättade att hon har ensam vårdnad om hennes och den misstänktas dotter vilket den misstänkta inte är nöjd över. Misstänkt dyker upp utanför målsägandens bostad lite när han känner för det.

Fallet ovan illustrerar ett antisemitiskt hatbrott som sker i nära anslutning till en tidigare parrelation. Händelsen sker i en kontext där det redan finns en konflikt kring vårdnaden om parets gemensamma barn, där målsäganden har ensam vårdnad. Fallet är representativt för en återkommande typ av ärenden där hatbrottsmotiv aktualiseras i samband med separationer eller konflikter i nära relationer. Inom forskningen om våld i nära relationer beskrivs detta ibland som eftervåld, där kränkningar, hot eller trakasserier fortsätter efter att relationen avslutats. I dessa situationer kan gärningspersonen använda olika former av kränkningar för att utöva kontroll, uttrycka ilska eller hämnas upplevda oförrätter. När målsäganden tillhör en minoritetsgrupp kan denna grupptillhörighet bli ett medel för att förstärka kränkningen.

En viktig aspekt i detta fall är att hatbrottsmotivet uppstår i en relation där parterna tidigare haft en nära koppling till varandra. Detta kan i praktiken göra det svårare att identifiera och kategorisera hatbrott korrekt, eftersom det finns en tendens att tolka handlingarna enbart som uttryck för en personlig konflikt. För att ett brott ska bedömas ha ett hatbrottsmotiv krävs dock inte att gärningspersonen hyser en generell och varaktig fientlighet mot den aktuella gruppen. Det är tillräckligt att motivet helt eller delvis varit att kränka målsäganden med hänvisning till dennes grupptillhörighet i den aktuella situationen.

I detta fall framstår de antisemitiska tillmälena som ett medvetet sätt att angripa målsäganden utifrån hennes judiska bakgrund, parallellt med den pågående konflikten kring vårdnaden. Hatbrottsmotivet kan därmed förstås som ett delmotiv som samverkar med andra bakomliggande faktorer, såsom frustration, kontrollbehov eller upplevda orättvisor i relationen. Det är också möjligt att sådana konflikter över tid kan bidra till att förstärka eller utveckla negativa attityder gentemot den grupp som målsäganden tillhör.

Exemplet illustrerar vikten av att uppmärksamma hatbrottsmotiv även i ärenden som i grunden rör konflikter i nära relationer. Antisemitiska uttryck som används i sådana sammanhang bör inte avfärdas som enbart tillfälliga förolämpningar, utan kan utgöra en central del av brottets karaktär och därmed vara relevanta för den rättsliga bedömningen.

Antisemitiska hatbrott, exempel 2: Förolämpning mot judiska medarbetare på arbetsplats

> BROTT/HÄNDELSEN
>
> Målsäganden uppger att två arbetskollegor till honom, har på deras arbetsplats under en tid tillbaka förolämpat hans judiska bakgrund genom att visa upp karikatyrbilder på judar och upprepande antisemitiska skämt.
>
> Anger brottet till åtal.

I detta fall är anmälan mycket kort och viktig information saknas. För ärendehanteringen hade det varit bra om händelserna beskrivits i större detalj eftersom detta underlättar ärendehanteringen.

Däremot finns mer detaljerad information i förhör med målsägande även om detta inte framgår av anmälan. I förhöret framgår att både målsäganden och en till judisk kollega under en längre tid lyft problemen med en antisemitisk jargong på arbetsplatsen utan att någon intervention eller förändring skett. Den antisemitiska jargongen består i detta fall av konspirationsteorier om att ”judar kontrollerar alla banker”, att de två judiska medarbetarna blivit anställda ”för att det ansågs trendigt”, att kollegor visar Nazistisk hatpropaganda och karikatyrer på judar både för varandra och för de två judiska medarbetarna, Hitler-hälsningar samt antisemitiska skämt:

> Både jag och (judisk medarbetare) har vid upprepade tillfällen utstått antisemitisk jargong på (företaget), men ingen gör något åt saken.
>
> (Judisk medarbetare) berättade i ett av samtalen efter incidenten att (misstänkt 1) under hennes första vecka dragit skämtet Hur många judar får plats i en Volkswagen? 6 miljoner i askkoppen.
>
> (Judisk medarbetare) nämnde att (misstänkt 1) vid flertal tillfällen gjort Heil-hälsningar på jobbet tidigare under året. Jag minns att han gjort det under ett frukostmöte inför alla, och att VD (namn på VD) direkt reagerade och sade skarpt åt honom Nämen, lägg av.
>
> (Misstänkt 2) har vid en lunchpresentation för hela jobbet visat en animerad bild på Hitler där han håller sig för skrevet och sätter/ställer sig upp gång på gång så att det ser ut som att han är kissnödig, (misstänkt 2) började dra en historia om det som skulle vara kul, att det påminde honom något totalt orelaterat. Jag sa något i stil med att nu räcker det.

Fallet illustrerar en typ av hatbrott som präglas av upprepad utsatthet snarare än en enskild händelse. De enskilda handlingarna kan var för sig framstå som mindre allvarliga, men sammantaget bidrar de till en arbetsmiljö där kränkningarna normaliseras och där de utsatta medarbetarna systematiskt nedvärderas utifrån sin grupptillhörighet. Att både målsäganden och den andra judiska kollegan vid upprepade tillfällen påtalat problemen utan att tillräckliga åtgärder vidtagits förstärker denna bild.

Juridiskt rör det sig i det här fallet i stor utsträckning om förolämpningsbrott, vilket innefattar nedsättande uttalanden eller förödmjukande beteenden som syftar till att kränka en persons självkänsla eller värdighet.

Vi har även valt exemplet för att betona vikten av att dokumentera händelser i tillräcklig detalj redan vid anmälningsupptagningen. Även om förhör kan komplettera bilden i ett senare skede, kan en mer utförlig initial dokumentation underlätta både den rättsliga bedömningen och den fortsatta handläggningen av ärendet.

Antisemitiska hatbrott, exempel 3: Skadegörelse mot synagoga

BROTTEN

Olaga intrång genom att en okänd gärningsman olovligen tagit sig in på Judiska församlingens mark.

Brottet har skett den (datum) ca kl. 13.00 på Judiska församlingen, (Adress).

Hets mot folkgrupp genom att en okänd gärningsman uppsåtligen visat missaktning mot personer med judiskt påbrå. Detta genom att den okända gärningsmannen har satt upp ett klistermärke på entrédörren till Synagogan, märkt med ”Nordfront.se” samt kastat bort stenar som var upplagda framför minnesmonumentet.

Ringa skadegörelse genom att en okänd gärningsman med uppsåt satt upp ett klistermärke på entrédörren till Synagogan, märkt med ”Nordfront.se”

HATBROTTSMOTIV

Brottet bör anses inneha hatbrottsmotiv då det riktades och genomfördes på mark tillhörande den Judiska församlingen.

HÄNDELSE

Anmälaren arbetar på Judiska församlingen och märkte under dagen att det satt ett klistermärke på entrédörren till Synagogan samt att stenar som från början var lagda framför minnesmonumentet inte låg kvar utan låg en bit därifrån.

Anmälaren tittade då på övervakningsfilmen från övervakningskamerorna och såg att en man hade under gårdagen tagit sig in på marken tillhörande Judiska församlingen och satt upp klistermärket på entrédörren samt kastat bort stenarna som låg framför minnesmonumentet.

Därefter hade mannen lämnat området.

Exemplet ovan är representativt för antisemitisk skadegörelse där symboliska mål står i fokus. I stället för att rikta sig mot en enskild individ riktas handlingen mot en plats som bär en tydlig religiös och kulturell betydelse. Genom att angripa en synagoga som är en central samlingsplats för den judiska församlingen får handlingen en vidare innebörd och kan uppfattas som riktad mot gruppen som helhet. Även manipulationen av minnesmonumentet förstärker denna symbolik, då sådana platser ofta är kopplade till kollektiva minnen och historiska erfarenheter.

Användningen av ett klistermärke med koppling till en högerextrem organisation är i sammanhanget särskilt relevant. Den typen av symboler och budskap förekommer återkommande i materialet och fungerar ofta som bärare av antisemitiska och rasideologiska föreställningar. I likhet med klotter eller andra visuella uttryck kan de utgöra både skadegörelse och hets mot folkgrupp, beroende på utformning och spridningskontext. När sådana budskap placeras på en synlig plats, såsom en entrédörr till en synagoga, kan spridningsrekvisitet vara uppfyllt eftersom budskapet exponeras för allmänheten.

Fallet ligger i linje med andra ärenden i materialet där antisemitisk skadegörelse riktas mot religiösa byggnader, begravningsplatser eller andra symboliskt laddade platser. Det förekommer exempelvis att gravstenar välts eller att symboler såsom hakkors klottras på byggnader. Medan hakkors ofta används i denna typ av brott, förekommer även andra symboler och markörer beroende på kontext.

Vid skadegörelse mot privatpersoner är det vanligt att davidsstjärnor används för att markera brottsoffrets bostad. Även om davidsstjärnan i sig inte är en hatsymbol utgör sådana brott en stark symbolhandling genom att gärningspersonen imiterar ett av tillvägagångssättet som den tyska nazistregimen använde för att särskilja judar från andra grupper. Inom ramen för Förintelsen utgjorde detta ett första steg i en längre dehumaniseringsprocess där den judiska minoriteten gradvis blev rättslösa och sedermera föremål för förföljelse och massmord.

Islamofobiska hatbrott

De islamofobiska hatbrotten omfattar 271 fall i materialet och utgör därmed en av de större motivkategorierna i studien. Den vanligaste brottstypen är hot och ofredande, som står för 62 procent av fallen.

Därefter följer våldsbrott (15,9 procent) samt förtal, förolämpning och ärekränkning (13,7).

Merparten, 54,2 procent, av de islamofobiska hatbrotten sker i en majoritet mot minoritet-dynamik, där gärningspersonen tillhör majoritetsbefolkningen och målsäganden uppfattas som muslim. I dessa fall kombineras ofta religiöst nedsättande tillmälen med främlingsfientliga uttryck. Målsäganden anklagas exempelvis för att vara en ekonomisk belastning på det svenska samhället och uppmanas att ”åka hem” eller ”lämna Sverige”. Sådana uttalanden kombineras i dessa fall med kränkande uttryck riktade mot islam och muslimer som grupp, såsom ”äckliga muslim” eller liknande avhumaniserande formuleringar. I vissa fall förekommer även anklagelser om kopplingar till terrorism, exempelvis att målsäganden kallas ”taliban”.

I denna grupp återfinns också en stor andel brott riktade mot muslimska kvinnor som bär slöja. I flera av våldsbrotten försöker gärningspersonen rycka av målsägandens slöja i samband med misshandel eller hot. Slöjan fungerar i dessa fall som en synlig markör för religiös tillhörighet, vilket gör att målsäganden blir särskilt utsatt i offentliga miljöer. Hatbrott med islamofobiska motiv förekommer även i situationer där målsäganden möter allmänheten i sin yrkesroll, exempelvis som ordningsvakt, i passkontroll, inom vård och omsorg eller i andra serviceyrken.

Islamofobiska hatbrott förekommer även i en minoritet mot minoritet-dynamik i 25,1 procent av fallen. I vissa fall begås dessa av personer med invandrarbakgrund som själva uppfattar sig tillhöra majoritetssamhället och uttrycker liknande främlingsfientliga resonemang som förekommer i majoritet mot minoritet-fallen, exempelvis att muslimer inte hör hemma i Sverige. I andra fall riktas hatet mer specifikt mot islam som religion och mot målsägandens religiösa identitet snarare än mot dennes invandrarbakgrund. Här förekommer exempelvis konflikter mellan olika religiösa och etniska grupper med ursprung i samma region. I materialet finns även ett mindre antal fall där motsättningar mellan shia- och sunnimuslimer ligger bakom brotten, liksom enstaka fall där kristna personer med bakgrund i Mellanöstern riktar hatbrott mot muslimer.

En relativt stor andel av ärendena, 21 procent, präglas av en okänd gruppdynamik. Dessa består ofta av anonyma hot eller trakasserier där gärningspersonen inte kan identifieras. Det kan exempelvis handla om kränkande lappar som lämnas i brevlådor eller brevinkast, ibland kombinerade med symboliska handlingar såsom att lägga fläskprodukter i brevlådan eller bifoga bilder eller budskap som syftar till att kränka

islam. I vissa fall förekommer även politiska symboler eller budskap tillsammans med kränkande uttalanden om muslimer som grupp. Personer som är öppet religiösa och samtidigt offentligt engagerade, exempelvis i politiska eller samhälleliga frågor, framstår i materialet som särskilt utsatta för denna typ av anonyma hot.

I andra fall klassificeras gruppdynamiken som okänd eftersom gärningspersonen inte kunnat identifieras eller beskrivas. Detta gäller exempelvis situationer där gärningspersonen lämnar ett otydligt signalement, är maskerad eller där målsäganden av olika skäl har svårt att minnas eller återge händelseförloppet. Trots detta framgår det ofta av omständigheterna eller av de uttryck som används att brottet riktar sig mot målsäganden på grund av dennes uppfattade muslimska tro. Det finns inga fall i denna motivbild där brottet riktar sig mot en majoritet eftersom muslimer per definition räknas som en minoritet.

Islamofobiska hatbrott, exempel 1: Hot mot personal på LSS-boende

> BROTTET
>
> Misstänkt person (namn), har uttalat till målsäganden (namn), att han ska döda henne, vilket fått henne att känna stor rädsla.
>
> OMSTÄNDIGHETER
>
> Se förhör och PM.

Anteckningar från telefonförhör:

> Målsäganden jobbar som stödassistent på LSS-boendet där misstänkt person (namn) bor. Den misstänkta hade varit inlagd på (Namn på sjukhus och psykiatrisk avdelning), och skulle komma hem på permission. När han kom till boendet var han enligt målsäganden psykotisk och skrek att han var amerikan och israel och att han hatade muslimer, araber. En kollega till målsäganden var med, (hon vet inte namnet på kollegan som var vikarie), och den misstänkta frågade henne var hon kom ifrån. Kollegan svarade Albanien och då kallade den misstänkta henne för ”albansk hora” ”och du också (namn på målsäganden)”. Den misstänkta skrek att han hatar (stadsdel), att han ska attackera alla människor särskilt araberna och även personalen på boendet.

Målsäganden gick in i personalrummet, stängde dörren om sig och ringde avdelningen på (namn på sjukhus) där han varit inlagd. De svarade att de skulle beställa en taxi och ta tillbaka honom till avdelningen. Två kollegor, (kollega 1) och (kollega 2) gick ut till allrummet där den misstänkta satt och åt. De förklarade för honom att en taxi skulle hämta honom för att han skulle tillbaka till avdelningen.

Den misstänkta kallade kollega 2 för rysk hora och sade att de skulle erkänna att det var målsäganden som ringt avdelningen och att han skulle döda målsäganden för det. De två andra, kollega 1 och kollega 2 skulle passa sig.

Kollega 1 och kollega 2 gick in till målsäganden i personalrummet och när kollega 2 öppnade dörren och gick därifrån passade den misstänkta på att gå in och sade till målsäganden att hon skulle erkänna att det var hon som ringt avdelningen, att hon inte skulle ljuga för då skulle han döda henne.

Den misstänkta gick närmare målsäganden som satt på en stol, han började ”samla spott” i munnen och spottade målsäganden rakt i ansiktet. Målsäganden blev mycket uppskakad och rädd. Vikarien sade efteråt att den misstänkta kallade målsäganden för ”muslimfitta”. Målsäganden tryckte på larmet, vilket den misstänkta såg. Han skrek att hon skulle ringa Polisen och att han skulle döda henne.

Efter ett tag kom Polis till platsen och tog med den misstänkta. Målsäganden känner stor rädsla för den misstänkta. Hon vågar inte längre arbeta på boendet om han kommer tillbaka dit.

Fallet ovan illustrerar ett islamofobiskt hatbrott som begås inom ramen för målsägandens yrkesutövning. Under händelsen uttalar den misstänkta flera nedsättande kommentarer riktade mot personalens etniska bakgrund och religiösa tillhörighet, bland annat genom att uttrycka hat mot muslimer, araber, och genom att använda kränkande tillmälen mot målsäganden. Hotet om att döda målsäganden uttalas i direkt anslutning till att den misstänkta blockerat den enda möjliga flyktvägen för målsäganden och spottat henne i ansiktet.

Ärendet illustrerar en typ av situation där hatbrott kan uppstå i mötet mellan personal som tillhör en minoritetsgrupp och brukare inom vård- och omsorgsverksamheter. Personal i dessa verksamheter befinner sig

ofta i en komplex roll där de har ett ansvar som i viss mån innebär maktutövning och samtidigt förväntas utöva stöd och omsorg. Denna relationella dynamik kan i vissa situationer provocera fram aggressiva reaktioner hos personer som upplever att de befinner sig i en underordnad position i relation till grupper som de hyser fördomar eller agg gentemot. Hot och kränkningar kan då fungera som ett sätt för gärningspersonen att försöka återta kontroll över situationen genom att nedvärdera eller skrämma den person som uppfattas ha makt över situationen.

Samtidigt är detta ett komplext ärende eftersom den misstänkta i materialet beskrivs som svårt psykiskt sjuk och vid tillfället uppvisar ett psykotiskt beteende. Sådana omständigheter kan påverka både utredningens inriktning och de rättsliga bedömningarna i ärendet. Det förändrar dock inte att de uttalanden som riktas mot målsäganden innehåller tydliga kränkningar av hennes uppfattade religiösa tillhörighet.

Händelsen får påtagliga konsekvenser för målsäganden. I förhöret beskriver hon en stark rädsla efter incidenten och uttrycker osäkerhet kring om hon vågar fortsätta arbeta på boendet om den misstänkta återvänder. Fallet illustrerar därmed hur hatbrott i arbetslivet inte bara påverkar den utsatta individen utan även kan få konsekvenser för arbetsmiljön och känslan av trygghet i yrkesrollen.

Fallet visar också hur viktigt det är att anmälningsupptagningen innehåller tillräcklig kontextuell information. Själva anmälningstexten är väldigt kortfattad, och utan den kompletterande information som finns i förhöret skulle hatbrottsmotivet varit odokumenterat. Detta illustrerar betydelsen av att dokumentera ordagranna uttalanden och andra relevanta omständigheter i samband med anmälningsupptagningen.

Islamofobiska hatbrott, exempel 2: Förtal i diskussionsfält på Facebook

> BROTTET
>
> Den misstänkte har på Facebook anklagat målsäganden för att vara Isis-anhängare, judehatare, nazist samt att gruppvåldtäkter av islamister var hennes dröm.
>
> HATBROTT

Av ovan nämnda omständigheter kan man antaga att motivet till händelsen är med anledning av att den misstänkte hatat målsäganden för att denne kommer från ett annat land. Målsäganden har uppgett att hon inte vet om den misstänkte skrivit kommentarerna för att han hatar henne på grund av hennes ursprung.

OMSTÄNDIGHETER

Målsäganden har på Facebook kommenterat en artikel i tidningen (namn på tidskrift) gällande böneutrop. Efter att målsäganden skrivit sin kommentar så har en person med Facebooknamn (Namn) kommenterat hennes inlägg. Han har bland annat skrivit att målsäganden är en välkänd Isis-anhängare, att hon propagerar mot Israel och hatar judar, att hon är nazist och doktor Mengele samt att ”gruppvåldtäkter var hennes dröm men vi svenskar krossade den så jag förstår att hon är arg”.

Kommentarerna låg på Facebook under cirka fyra till fem timmar. Målsäganden har hört av sig till tidskriften som tagit bort kommentarerna.

Målsäganden har känt igen profilbilden på (misstänkt). Hon har kontaktat en gemensam vän som bekräftat att det är (namn på misstänkt) profil.

Ärendet illustrerar en återkommande typ av islamofobiskt narrativ där muslimer eller personer som uppfattas som muslimer kopplas samman med terrorism eller extremism. I materialet förekommer denna typ av anklagelser relativt ofta, där målsäganden exempelvis utpekas som ”terrorist”, ”IS-anhängare” eller liknande. Denna typ av retorik fungerar ofta som ett sätt att delegitimera personens åsikter eller deltagande i samhällsdebatten genom att koppla dem till våldsbejakande extremism.

I detta fall är det också tydligt att hatbrottsmotivet identifierats och dokumenterats redan i själva anmälan, där motivbilden beskrivs under en särskild rubrik. En sådan tydlig dokumentation kan underlätta den fortsatta rättsliga bedömningen av ärendet. Ytterligare information av relevans för att bedöma om ärendet ska kategoriseras som ett hatbrott finns i förhöret med målsäganden där denne beskriver sin relation till den misstänkta. Målsäganden uppger att hon sedan tidigare känner till den misstänkta genom gemensamma bekanta och att hon uppfattar hans

agerande som en fortsättning på en tidigare rasistisk hållning som hon menar varit närvarande sedan de gick i skolan tillsammans under 1990-talet. Hon berättar i förhöret att ”Jag tänkte har han inte släppt den där 90-tals rasismen än. Många var ju rasister på 90 talet. Jag tänkte lite ’har han inte växt ur det än’.”

Denna typ av bakgrundsinformation kan vara betydelsefull i utredningen. Åklagarmyndigheten har i sina riktlinjer framhållit att uppgifter om en misstänkt persons tidigare uttalanden eller generella inställning till olika minoritetsgrupper kan bidra till att styrka att nedsättande uttalanden riktade mot en person faktiskt har ett hatbrottsmotiv. Sådana uppgifter kan exempelvis visa att tillmälen som anspelar på målsägandens grupptillhörighet inte enbart används som tillfälliga förolämpningar i en konflikt, utan speglar en mer etablerad negativ hållning gentemot den aktuella gruppen.

Islamofobiska hatbrott, exempel 3: Misshandel i trapphus

> BROTT
>
> (Namn) är misstänkt för misshandel genom att slå målsägande 1 i ansiktet, peta henne i ögonen, riva henne på händerna och ta stryptag på henne så att smärta uppstår
>
> (Namn)t är misstänkt för ofredande genom att spotta på målsägande 2.
>
> (Namn) är misstänkt för ofredande genom att skrika, spotta och försöka dra av målsägande 1:s sjal.
>
> HATBROTT
>
> Brotten bedöms som hatbrott genom att den misstänkta uttrycker nedlåtande saker om muslimer när han begår dem.
>
> SKADOR
>
> Målsägande 1 har smärta om halsen, på vänster öga, på vänster hand och på kinden på ansiktets vänstra sida.

Fallet ovan illustrerar ett islamofobiskt hatbrott som utspelar sig i en bostadsmiljö mellan grannar. Händelsen inträffar när målsäganden lämnar sin lägenhet tillsammans med sitt barn som är 2,5 år och möter

en granne i trapphuset. Enligt målsägandens uppgifter har grannen vid tidigare tillfällen uttryckt sig nedlåtande om familjens religion. Förekomsten av ett misstänkt hatbrottsmotiv anges tydligt med en egen rubrik och motivering. I anteckningarna från förhöret med målsäganden står följande:

> När grannen går ut från hissen så säger han till målsägande ”Jävla människor, jag ska knulla alla muslimer”. Målsägande 1:s dotter målsägande 2 blev jätterädd och började skrika, då spottade grannen på henne och han spottade även på målsägande 1.
>
> Grannen gick sedan till attack mot målsägande 1 och tog ett stryptag på henne. Han ströp henne så hårt att målsägande 1 kände smärta. Målsägande 1 blev jätterädd och skrek efter sin man (Namn), hon skriker även på hjälp. Målsägande 1:s man började då springa uppför trappen för att hjälpa målsägande 1.
>
> Grannen började sedan utdela ett flertal knytnävsslag mot målsägande 1:s ansikte på vänstra kinden. Målsägande 1 kan inte säga hur många slag det blev men han slog henne med sin högra knytnäve. Målsägande 1 blir då orolig för sitt barn och försökte gå iväg med sitt barn för att skydda henne. Han fortsätter att slå henne med knytnävslag i ansiktet och han petar henne även i vänster ögat. Grannen försökte även slita av målsägande 1:s slöja så att hon blottade håret.

Händelsen är ett tydligt exempel på ett hatbrott där våldet föregås av verbala kränkningar riktade mot målsägandens religiösa tillhörighet. Försöket att dra av målsägandens slöja är betydelsefullt i bedömningen av motivbilden, eftersom slöjan fungerar som en synlig markör för muslimsk identitet. Angreppet riktas därmed inte enbart mot målsäganden som individ, utan även mot den religiösa identitet som hon uppfattas representera.

Utredningen innehåller också vittnesuppgifter från två grannar som hört och delvis sett händelsen. Vittnena bekräftar centrala delar av målsägandens berättelse, bland annat att den misstänkta höll fast henne i ett strypgrepp samtidigt som han slog henne. Ett av vittnena uppger att hon tidigare hört den misstänkta uttrycka sig nedsättande om familjen med formuleringar som ”jävla apor, åk hem med er”. Sådana uttryck speglar ofta en föreställning om territoriell kontroll, där gärningspersonen uppfattar sig själv som mer berättigad till platsen än

den utsatta. Denna typ av bakgrundsinformation om konflikten kan vara viktig i en rättslig bedömning, eftersom tidigare uttalanden kan bidra till att styrka att gärningspersonens agerande har ett hatbrottsmotiv.

I förhöret framgår att den misstänkta tidigare uttryckt kränkande kommentarer mot familjen, vilket tyder på att relationen präglats av återkommande trakasserier. Det kan vara svårt att förutse vilka personer som är benägna att eskalera sådana konflikter till våld, och i vilken kontext. I det aktuella fallet vänder händelseförloppet mycket snabbt från verbal kränkning till våld. Tidiga ingripanden eller dialoginsatser kan ibland bidra till att förebygga en sådan utveckling, men detta förutsätter att händelserna uppmärksammas och kommer till myndigheternas kännedom.

Kristofobiska hatbrott

De kristofobiska hatbrotten omfattar 180 fall och utgör därmed en mellanstor kategori i materialet. Den vanligaste brottskategorin är hot och ofredande, som står för 61,1 procent av fallen. Därefter följer skadegörelse och klotter (18,9 procent), ofta mot kyrkor, religiösa lokaler eller symboler, samt våldsbrott (12,8 procent). Att skadegörelse utgör en större andel här än i många andra motivkategorier beror sannolikt på flera faktorer. Kyrkor och kyrkogårdar är mycket vanligt förekommande, de tenderar att vara oövervakade under en stor del av dygnet, och ligger ibland rent geografiskt lite isolerat från annan bebyggelse.

Merparten (69,4 procent) av brotten utförs i en gruppdynamik där en minoritet utsätter en annan minoritet. Dessa består nästan uteslutande av brott mot personer som konverterat från islam till kristendom och överlappar med hedersrelaterat våld och förtryck. Inom ramen för den hedersrelaterade kontexten kan anhöriga till personen eller familjen som konverterat använda hoten delvis som ett sätt att kompensera för den upplevda kränkningen av familjens heder och delvis för att ta socialt avstånd från brottsoffren för att själva heller inte riskera att kopplas ihop med en kristen tro och utsättas för våld. De utsatta kallas i dessa fall ofta för ”otrogna” och det är vanligt med direkta hänvisningar till koranen för att rättfärdiga hot och trakasserier. Ofta används dödshot på målsägandens modersmål som när de översätts direkt till svenska inte nödvändigtvis ser ut som ett dödshot. Ett exempel i en av anmälningarna är att gärningspersonen direktöversatt till svenska sagt ”På gud, på den som har som har skapat dig, om jag får tag på dig så ska jag få dig att glömma bort din mammas mjölk”. I ett annat exempel skriver anmälningsupptagaren ”de misstänkta kallar även målsägande för ’kafir’,

ett ord som i Afghanistan betyder förrädare. Enligt anmälaren är det väldigt allvarligt att kalla någon för kafir eftersom ordet innebär att en person ska dö." Det rör sig således om kulturellt betingade sätt att uttrycka dödshot, och det är viktigt att man vid anmälningsupptagningen är lyhörd och frågar vad uttrycken innebär i den givna kulturella kontexten.

Andra minoriteter som utsätts för kristofobiska hatbrott är personer som tillhör frikyrkor, ortodoxa kyrkor, katolska kyrkan, eller Jehovas vittnen. Till skillnad från andra motivbilder är det mycket ovanligt att dessa brott sker i en majoritet mot minoritet-dynamik, endast 1,7 procent av fallen sker i en sådan kontext.

I de hatbrott som utförs mot majoritet tillhör brottsoffret svenska kyrkan. I 2,2 procent av materialet utförs dessa av majoritet mot majoritet, och består uteslutande av fall där den misstänkta är ateist. Det är vanligare med en minoritet mot majoritet-dynamik (7,8 procent). Dessa brott begås i regel av misstänkta med muslimsk tro, men även av misstänkta som uttrycker att de är satanister.

En förhållandevis stor andel av brotten begås i en okänd gruppdynamik (19,4 procent). Dessa fall består i regel av skadegörelse riktade mot kyrkor, men även av några få fall med direkt kontakt med gärningspersonen där målsäganden inte kan minnas eller återge den misstänktas utseende.

Kristofobiska hatbrott, exempel 1: Ofredande och hot genom stenkastning och symboler

> BROTTET
>
> Någon har hotat målsägandens familj till livet genom att placera en röd flagga under deras fönster. Detta har gjort att familjen är rädda för att lämna sin lägenhet.
>
> BAKGRUND
>
> Målsäganden uppgav att hans familj sedan en längre tid utsatts för hot och trakasserier från grannar som inte accepterar att familjen konverterat till kristendom. Särskilt aktiva i trakasserierna är (misstänkt) och hennes barn som kastat sten mot familjens hus och även mot deras barn.

OMSTÄNDIGHETER

Målsäganden uppgav att när hans fru kom hem i eftermiddags upptäckte hon att någon placerat en röd flagga på en träbit i rabatten nedanför deras fönster på markplan. Målsäganden förklarar att i mellanöstern så är innebörden med en sådan flagga ”jag ska döda dig”. Speciellt om flaggan placeras under Muharram-månaderna, då Muhammeds barnbarn dog, är innebörden att man ska döda kristna.

Målsäganden uppgav att denna händelse sammantaget med tidigare trakasserier gör att familjen är rädda för att lämna sin lägenhet. De har varit i kontakt med hyresvärden, (namn på företag), men inte fått någon hjälp. Det fanns vid anmälningstillfället inga kända iakttagelser av händelseförloppet.

Detta exempel illustrerar hur kristofobiska hatbrott kan ta formen av indirekta men kulturellt tydliga dödshot, där förståelsen av hotets allvar är beroende av kontextuell och kulturell kunskap. Själva handlingen, att placera en röd flagga under ett fönster, kan vid en ytlig betraktelse framstå som oklar eller rentav ovidkommande. I den aktuella kontexten bär dock handlingen en explicit och konkret innebörd. Enligt målsäganden är den röda flaggan, särskilt under Muharram, en kodifierad signal om att någon ska dödas. Hotet är därmed inte diffust utan, för den utsatta familjen, entydigt och livshotande.

Fallet visar hur hatbrott ibland uttrycks genom kulturellt betingade symboler snarare än genom direkta verbala hot på svenska. För en anmälningsupptagare utan kännedom om symbolens betydelse hade händelsen kunnat bagatelliseras eller tolkas som skadegörelse utan tydlig motivbild. Här har dock anmälningsupptagaren aktivt dokumenterat målsägandens tolkning av symbolen och dess religiösa kontext, vilket är avgörande för att kunna bedöma motivet korrekt. Det visar vikten av att ställa följdfrågor: Vad betyder symbolen? Hur tolkas den i den aktuella miljön? Finns det en koppling till religiös tillhörighet eller konversion från en religion till en annan?

Konversion kan i vissa sociala och kulturella sammanhang uppfattas som ett allvarligt normbrott, ibland kopplat till föreställningar om heder, lojalitet och grupptillhörighet. I sådana fall kan hot och trakasserier fungera både som bestraffning och som ett sätt att markera avstånd från den som brutit mot gruppens normer. Det innebär att hatbrottsmotivet

här inte enbart är religiöst, utan även sammanvävt med social kontroll och hedersrelaterade mekanismer.

Det är också betydelsefullt att hotet inte sker isolerat, utan i en kontext av upprepade trakasserier, inklusive stenkastning mot bostaden och mot familjens barn. Upprepad utsatthet är en stark indikator på att det rör sig om mer än en enskild konflikt. När flera handlingar över tid riktas mot samma familj på grund av deras religiösa identitet kan det styrka förekomsten av ett hatbrottsmotiv även vid ett nytt brott.

Exemplet visar vidare hur hatbrott i grannmiljöer kan skapa en stark känsla av instängdhet och otrygghet. Familjen uppger att de är rädda för att lämna sin lägenhet. Hotet påverkar därmed inte bara den fysiska säkerheten utan även rörelsefriheten och möjligheten att leva ett normalt vardagsliv.

Kristofobiska hatbrott, exempel 2: Skadegörelse på kyrka med satanistiska symboler

BROTT

Okänd gärningsperson har olovligen ristat in ett upp- och nervänt kors på kyrkväggen.

HÄNDELSEFÖRLOPPET

På fredagen var allt ok när vaktmästaren lämnade kyrkan. När vaktmästaren kom på lördagsförmiddagen upptäckte han att någon skrivit ”666” i gårdsgruset. På måndagen upptäcktes även att ett upp- och nervänt kors ristas in i kyrkväggens puts.

SPÅR ELLER IAKTTAGELSER

Nej, inga kända spår eller iakttagelser.

ÖVERVAKNINGSKAMEROR

Nej.

SKADOR

Cirka 60 centimeter högt och 40 centimeter brett område, med ett upp- och nervänt kors som är cirka 3 millimeter brett, är ristad på kyrkoväggen i putsen. Korset är gjort i vuxenhöjd.

I exemplet är det en religiös byggnad som utgör måltavla, och brottet består av symbolburen skadegörelse. Kombinationen av siffrorna ”666” och ett upp- och nervänt kors är förknippad med antikristna och satanistiska uttryck i västerländsk symbolik. I denna kontext fungerar handlingen inte enbart som skadegörelse, utan som ett kommunikativt angrepp riktat mot den kristna tron och dess symbolvärde.

Att det upp- och nervända korset ristats in permanent i kyrkans fasad tyder på en medveten handling snarare än ett spontant klotter, och höjden indikerar att det med största sannolikhet rör sig om en vuxen gärningsperson. Symbolernas placering i direkt anslutning till kyrkobyggnaden förstärker tolkningen att gärningen är riktad mot kristendomen som religion, snarare än mot en enskild individ. För anmälningsupptagare och utredare är det viktigt att dokumentera symbolernas utformning, placering och kontext noggrant, då det är dessa faktorer som möjliggör bedömningen av ett eventuellt hatbrottsmotiv.

Fallet illustrerar också en bredare aspekt av kristofobiska hatbrott: att religiösa byggnader ofta är relativt oövervakade och tillgängliga, vilket gör dem sårbara för symbolisk skadegörelse. Även om den materiella skadan i detta fall kan framstå som begränsad, kan den symboliska effekten vara betydande.

Kristofobiska hatbrott, exempel 3: Våldsbrott mellan grannar

BROTT

MISSHANDEL genom att gärningsman har utdelat slag mot målsäganden så smärta uppstått.

OLAGA HOT genom att gärningsmän sagt att de ska döda målsäganden så kraftig rädsla uppstått.

OFREDANDE då gärningsman kallat målsäganden för kristet svin och spottat henne i ansiktet.

HÄNDELSE

> Målsäganden kom hem och gick in genom sin port, strax bakom henne kom en av hennes grannar. När målsäganden inte höll upp porten för grannen blev denna arg och bråk uppstod. Målsäganden hölls fast mot en vägg, fick en läsk hälld över sig samt blev slagen och blev spottad i ansiktet flertal gånger.

Detta exempel illustrerar hur kristofobiska hatbrott även kan ta formen av direkt fysiskt våld i vardagsnära konflikter, där en till synes trivial händelse fungerar som utlösande faktor. Den omedelbara orsaken till bråket är att målsäganden inte håller upp porten för sin granne, men våldets karaktär och de uttryck som används visar att konflikten snabbt får en identitetsburen dimension. I anteckningar från förhöret beskrivs händelseförloppet mer detaljerat:

> Kvinnan ifrågasätter varför hon inte höll upp dörren och kallar målsäganden för hora och din kristna gris. Målsäganden blir också flertalet gånger spottad i ansiktet av kvinnan och slagen. Målsäganden kryper ihop lite mot väggen i trapphuset och skriker nej och sluta upprepade gånger. Målsäganden får även en läsk kastad över henne så kläder och hår blir blött och kletigt. Under tiden detta sker så kommer målsägandens tolvåriga son till trapphuset och ställer sig emellan målsäganden och kvinnan och ber henne att sluta. Det kommer efter ett tag även en man som trycker upp målsäganden mot väggen och höjer armen med knuten näve som för att slå henne och skriker ”Håll käften kärring”. Mannen slår aldrig men målsäganden blev mycket rädd. Kvinnan som började bråka sa även att hon lovade att hon skulle döda henne.
>
> Under tiden så kommer även en annan granne boende på första våningen och ber kvinnan att sluta. Målsäganden återkommer med namn på denna. Målsäganden tror att det kan vara svårt att få någon att vittna då det är många grannar som är rädda för misstänkts familj.
>
> Målsäganden berättar att de har varit många problem med denna familj och att hon anmält dem tidigare men att hon nu börjar bli mycket rädd för vad som kan hända nu när hon även har blivit slagen och att hon har blivit hotad till livet. Målsäganden är också orolig för hennes barn och att de ska råka illa ut på något sätt.

Att målsäganden kallas ”kristen gris” och ”kristet svin”, i kombination med att hon spottas i ansiktet, misshandlas och hotas till livet, innebär

att angreppet inte enbart handlar om irritation eller grannfejd. Även om det generellt sett anses artigt och trevligt att hålla upp dörren står den våldsamma reaktionen från gärningspersonens sida inte i paritet med hur någon normalt sett reagerar på att någon inte håller upp dörren för en. De nedsättande uttrycken kopplar direkt till hennes religiösa tillhörighet och fungerar som avhumaniserande markörer. Spottandet och den offentliga förnedringen, inför det egna barnet och andra grannar, förstärker kränkningsaspekten och signalerar ett försök att degradera målsäganden både som person och som medlem av en religiös grupp.

Fallet visar också hur hatbrott kan vara inbäddade i en längre konflikthistorik. Målsäganden uppger att det sedan tidigare funnits problem med familjen och att hon gjort tidigare anmälningar. I sådana situationer kan det vara svårare att urskilja när en konflikt övergår från att vara en generell grannkonflikt till att innehålla ett hatbrottsmotiv. Här är det avgörande att uppmärksamma just de uttryck som explicit riktar sig mot den utsattas religiösa identitet, eftersom dessa utgör indikatorer på att våldet kan ha haft ett motiv kopplat till kristen tro.

Exemplet belyser även andra sociala aspekter. Att flera personer ansluter sig till angreppet och att grannar uppges vara rädda för att vittna pekar på en lokal maktobalans och en möjlig normalisering av trakasserierna. Även om målsäganden på ett generellt plan tillhör en majoritetsgrupp utifrån sin kristna tro så är hon i sin boendemiljö utsatt och marginaliserad. När hot och våld kombineras med en upplevd tystnadskultur kan utsattheten förstärkas och få konsekvenser som sträcker sig bortom den enskilda händelsen.

Hatbrott mot övriga religiösa grupper

Kategorin hatbrott mot övriga religiösa grupper omfattar 59 fall och utgör därmed en relativt liten del av materialet. Majoriteten av brotten består av hot och ofredande (69,5 procent), följt av våldsbrott (20,3 procent) och egendomsbrott, främst skadegörelse (5,1 procent). Dessa brott består av fall där hatet riktas mot brottsoffrets trosuppfattning i sådana fall när den utsatta inte tillhör de abrahamitiska religionerna, det vill säga kristendom, judendom och islam, samt fall där målsäganden är ateist.

När det gäller gruppdynamik sker en merpart av brotten (67,8 procent) i en minoritet mot minoritet-dynamik. Dessa fall är huvudsakligen kopplade till konflikter kring religionstillhörighet och konvertering från

en trosuppfattning till en annan. Numerärt består de flesta av dessa fall av ärenden där en person har lämnat islam. Det finns tydliga likheter mellan dessa fall och de konverteringsrelaterade kristofobiska hatbrotten i materialet. Skillnaden är att målsäganden i dessa fall antingen blivit ateist eller att det inte framgår vilken religiös uppfattning personen har efter att ha lämnat islam. Även andra starkt traditionella och socialt konservativa miljöer förekommer i materialet. I vissa fall rör det sig exempelvis om personer som lämnat en strikt religiös eller kulturellt normbunden miljö inom kurdiska eller romska sammanhang.

En mindre andel av brotten sker i en minoritet mot majoritet-dynamik (8,5 procent). Dessa fall består bland annat av situationer där personer som lämnat Jehovas vittnen utsätts för trakasserier från tidigare församlingsmedlemmar. Efter utträdet uppfattas dessa personer ofta som en del av den sekulära majoritetsbefolkningen, medan församlingen utgör en religiös minoritetsgemenskap. I vissa fall förekommer även hot riktade från personer med muslimsk tro mot ateistiska majoritetssvenskar.

Brott i en majoritet mot minoritet-dynamik utgör 5,1 procent av materialet. Dessa fall innefattar exempelvis hot riktade mot personer som tillhör mindre religiösa rörelser, såsom scientologer. I ett fall utsätts en person som bär pentagram och identifierar sig med ockultism eller häxtro för hot från personer med kristen bakgrund.

Några fall där både gärningsperson och målsägande tillhör majoritetsbefolkningen förekommer inte inom denna motivbild. Däremot utgör ärenden med okänd gruppdynamik en relativt stor andel (20,3 procent). I vissa av dessa fall rör det sig i en mindre andel av brotten om skadegörelse mot religiösa symboler eller lokaler som inte tillhör de abrahamitiska religionerna. I de flesta av dessa fall är dock kategoriseringen okänd gruppdynamik en konsekvens av att informationen i anmälan är otillräcklig för att avgöra vilken religion eller livsåskådning som är aktuell. Det framgår att gärningen haft en antireligiös karaktär eller att brottet syftat till att kränka målsäganden utifrån religiös identitet, men detaljer om vilken tro det rör sig om saknas.

En betydande andel av brotten i denna kategori är således kopplade till någon form av avståndstagande från en tidigare religionstillhörighet. Det kan handla om personer som konverterat till en annan religion eller blivit ateister. I flera anmälningar framgår också att målsäganden och den misstänkta har invandrat till Sverige från samma region eller land,

och att konflikten uppstått eftersom gärningspersonen anser att målsäganden bör tillhöra en viss religion, i de flesta fall islam. Samtidigt förekommer ärenden där det är oklart vilken religion målsäganden tillhör eller vilken religiös identitet gärningspersonen tillskriver målsäganden.

Hatbrott mot övriga religiösa grupper, exempel 1: Hot efter avståndstagande från religion

> Målsäganden har lagt ut egengjorda videofilmer på Facebook där han beskriver att han tappat sin tro på gud. Flera olika personer har sedan hotat målsäganden med kommentarer om att sticka ut hans ögon, döda honom, stena honom osv. Flera av de personer som hotat målsäganden bor i Sverige men har inte uppehållstillstånd men de flesta av de personer som hotat målsäganden bor i Afghanistan. De som bor i Afghanistan hotar målsäganden med att han skall dödas om han återvänder till Afghanistan. Hoten är oftast skrivna på språket Dari men det finns även hot skrivna på engelska. De som bor i Afghanistan har gjort målsäganden inlägg offentliga och inläggen har delats ett otal gånger.

Fallet ovan är ett tydligt exempel på hot riktade mot personer som öppet tagit avstånd från en tidigare religionstillhörighet. I många av dessa fall sker hoten helt eller delvis över internet, ofta som en reaktion på att målsäganden själv offentligt uttryckt sina religiösa eller livsåskådningsmässiga ställningstaganden. Sociala medier kan i dessa situationer fungera som en katalysator där en enskild persons uttalande snabbt sprids och når personer utanför den närmaste sociala kretsen, vilket i sin tur kan leda till en stor mängd hotfulla reaktioner.

Fallet illustrerar också hur hoten kan ha en transnationell dimension. En del av de personer som hotar målsäganden befinner sig i Sverige, medan andra befinner sig i Afghanistan. Hoten från personer i hemlandet är i detta fall kopplade till ett potentiellt återvändande, där målsäganden uttryckligen hotas med att dödas om han återvänder.

Exemplet belyser också hur ett avståndstagande från religion i vissa kulturella sammanhang kan uppfattas som ett allvarligt normbrott. Reaktionerna riktas då inte nödvändigtvis mot en specifik religion i sig, utan mot individens val att lämna eller kritisera den. I dessa fall blir själva avståndstagandet från religionen, snarare än tillhörigheten till en ny tro, den centrala utgångspunkten för hoten.

Utöver digitala hot finns det även flera exempel i materialet där detta sker direkt mellan individer, exempelvis i form av verbala hot, att personer spottar efter målsäganden, eller genom direkta våldsbrott.

Hatbrott mot övriga religiösa grupper, exempel 2: Misshandel kopplad till religionskonflikt

> Målsäganden vill anmäla en misshandel som hände igår. När målsäganden befinner sig vid järnvägsstationen i (ortsnamn) kommer en annan person fram till honom och framifrån tar denne med enhandsfattning ett kraftigt tag om målsägandens hals. Målsäganden säger då släpp mig jag kan inte andas, då släpper gärningsmannen taget. Målsäganden vet ej namnet på gärningsmannen, men uppger att denne också bor på asylboendet i (ortsnamn). De har tidigare varit i bråk med varandra, då fick målsäganden åka ambulans in till sjukhuset i (stad) för någon sårskada. Anledningen till att de bråkar ska vara olika religionsuppfattningar.

I anmälan uppger målsäganden att en person på samma asylboende angripit honom fysiskt, och anmälningsupptagaren beskriver att målsäganden själv uppfattar misshandeln som kopplad till ”olika religionsuppfattningar”. Den här typen av ärenden illustrerar hur antireligiösa motiv inte enbart uppstår i relationer mellan majoritets- och minoritetsgrupper, utan även kan förekomma inom eller mellan minoritetsgrupper i mer avgränsade sociala miljöer. På exempelvis asylboenden lever personer från olika religiösa och kulturella bakgrunder ofta nära varandra, vilket kan skapa situationer där konflikter kring tro, konvertering eller religiösa normer får en mer direkt och personlig karaktär.

Samtidigt visar fallet på en viktig utmaning vid anmälningsupptagning. I anmälan framgår att konflikten ska handla om religion, men det specificeras inte vilka religioner eller livsåskådningar det rör sig om, eller på vilket sätt dessa har varit centrala i konflikten. För att kunna bedöma ett eventuellt hatbrottsmotiv mer träffsäkert är det därför viktigt att dokumentera sådana uppgifter mer utförligt. Exempelvis kan det handla om att fråga vilken religion målsäganden respektive den misstänkta tillhör, om det förekommit religiöst nedsättande uttalanden i samband med händelsen, eller om det finns en mer långvarig konflikt kopplad till religionstillhörighet.

Hatbrott mot övriga religiösa grupper, exempel 3: Skadegörelse riktad mot religiös lokal

> Målsäganden berättar att hon är elev på den Kulturbuddiska församlingen. (Namn på anmälare) som har hand om församlingen kan inte prata svenska och därför hjälper målsäganden till att polisanmäla. Idag vid klockan 21.30 var det någon som kastade en jättestor sten genom glasrutan på församlingen. Rutan krossades och två Buddhastatyer krossades och en tavla på vägen förstördes. Varken målsäganden eller (namn på anmälare) har någon aning om vem det var som kastade stenen. Förra året krossades tre rutor på församlingen på samma sätt. Detta har lett till att de tvingats sätta järnstängsel på alla fönster. Det sista fönster som hade glas kvar, var det som krossades idag. Det är ett ”kyrkofönster” som är i olika färger i rutmönster.

I exemplet framgår att församlingens lokal har utsatts för upprepad skadegörelse, där gärningspersonen riktar angreppet mot både byggnaden och religiösa föremål i lokalen. Att en stor sten kastas genom fönstret och att buddhastatyer förstörs innebär inte bara materiella skador, utan kan även tolkas som en symbolisk handling riktad mot den religiösa verksamheten. När religiösa symboler eller lokaler angrips på detta sätt är det en indikator på att gärningen kan ha haft ett antireligiöst motiv.

Fallet illustrerar också hur mindre religiösa samfund kan vara särskilt sårbara för denna typ av brott. Mindre församlingar har ofta begränsade resurser för säkerhetsåtgärder såsom larmsystem och övervakning och kan därför vara mer utsatta för återkommande skadegörelse. I detta fall framgår att liknande händelser inträffat tidigare, vilket lett till att församlingen tvingats sätta upp skydd i form av järnstängsel på fönstren. Upprepade angrepp mot samma lokal kan vara en viktig indikator på att brottet inte är slumpmässigt, utan riktat mot verksamheten eller dess religiösa identitet.

Samtidigt visar exemplet vikten av att dokumentera religiös kontext och symbolik i anmälan. Att det rör sig om en buddhistisk församling, att buddhastatyer förstörts och att skadegörelsen riktas mot själva samlingslokalen ger tillsammans en tydlig bild av varför gärningen kan ha ett antireligiöst motiv. Sådan information är central för att i ett senare skede kunna bedöma om brottet bör utredas som ett hatbrott.

Sexuell läggning

Hatbrott med motiv kopplade till sexuell läggning omfattar 400 fall och utgör därmed en av de större kategorierna i materialet. Den vanligaste brottskategorin är hot och ofredande (47,5 procent), följt av våldsbrott (22,8 procent) samt förtal, förolämpning och ärekränkning (11,5 procent). I den sistnämnda kategorin utsätts målsäganden ofta för ryktesspridning eller nedsättande beskrivningar av sina relationer eller sin sexualitet.

Den vanligaste gruppdynamiken i materialet är minoritet mot minoritet (42,8 procent), följt av majoritet mot minoritet (36,3 procent). Även om dessa brott sker i olika gruppdynamiker är brottens karaktär i stora drag likartad. Brotten inträffar ofta i situationer där målsäganden på något sätt blivit synlig som en sexuell minoritet. Denna synlighet kan exempelvis uppstå genom ryktesspridning, genom symboler eller klädstil, genom kroppsspråk eller genom att målsäganden själv öppet berättat om sin sexuella läggning. En skillnad mellan de två gruppdynamikerna är dock att det inom minoritet mot minoritet-dynamiken förekommer hedersrelaterade hatbrott riktade mot personer med annan sexuell läggning.

I 23,3 procent av fallen är gruppdynamiken okänd. Merparten av dessa ärenden består av brott där gärningspersonen hotat eller trakasserat målsäganden anonymt, exempelvis via sociala medier eller genom anonyma meddelanden. I vissa fall saknas också tillräcklig information för att bedöma gruppdynamiken, antingen eftersom målsäganden inte kunnat lämna ett signalement på den misstänkta eller på grund av brister i anmälningsupptagningen.

Även om motivgrunden sexuell läggning i lagstiftningen är formulerad som en öppen kategori, vilket innebär att även heterosexuella personer i teorin omfattas av skyddet, förekommer inga sådana fall i materialet från år 2018.

I många ärenden i denna kategori berättar inte målsäganden att den är homosexuell eller bisexuell under utredningen. I stället framgår motivbilden genom gärningspersonens uppfattning eller tolkning av målsäganden som en sexuell minoritet, vilket kommer till uttryck genom kränkande tillmälen som anspelar på sexuell läggning. Även om begrepp såsom lesbisk, bög, gay, flata eller queer i sig inte nödvändigtvis har en negativ konnotation används dessa ofta på ett nedsättande vis av de misstänkta i materialet. Exempelvis i kombination med uttryck som din

jävla bög eller din äckliga flata, eller i samband med förnedrande handlingar såsom att spotta på målsäganden eller genom våldsanvändning.

Det är också vanligt att hatbrott med detta motiv uppstår i anslutning till Pride-evenemang. I dessa fall rör det sig exempelvis om skadegörelse, olaga affischering eller klotter med homofobiska budskap, samt olika former av hot och våld riktade mot deltagare eller arrangörer.

I vissa anmälningar är det oklart om målsäganden faktiskt tillhör en sexuell minoritet. En möjlig förklaring är att en del personer som tillhör sexuella minoriteter aktivt väljer att inte berätta om sin sexuella läggning i kontakten med polisen, exempelvis på grund av rädsla för diskriminering eller negativa erfarenheter från tidigare myndighetskontakter. Detta kan innebära att motivbilden i vissa fall behöver bedömas utifrån gärningspersonens uttalanden och handlingar snarare än utifrån uppgifter om målsägandens egen identitet.

Sexuell läggning, exempel 1: Ofredande på offentlig plats

> BROTTET
>
> Ofredande med hatsbrottsmotiv genom att en för målsäganden okänd gärningsperson spottat målsäganden i ansiktet. Brottet har varit ägnat att kränka målsäganden på grund av sexuella läggning.
>
> HÄNDELSE
>
> Målsägande var på väg hem när målsägande blev konfronterade av flertalet personer utanför (ortsnamn) centrum. Gärningspersonerna ställde frågor om målsägandens kulturella bakgrund och om målsägandens sexuella läggning. Frågor ställs flera gånger om målsägandens sexuella läggning. Vid en punkt spottar en gärningsperson målsägande i ansiktet. Målsägande går sedan från platsen.

Fallet illustrerar ett relativt typiskt hatbrott i kategorin hot och ofredande, där gärningen sker i en offentlig miljö inom ramen för målsägandens vardag. I förhör med målsäganden framgår att händelsen uppstår spontant när målsäganden är på väg hem från en matvarubutik och konfronteras av en grupp personer som upprepade gånger ifrågasätter hans sexuella läggning. Frågorna om huruvida han är

homosexuell kombineras med kommentarer om hans kroppsspråk och utseende, vilket visar hur gärningspersonerna tolkar olika yttre attribut. I detta fall reagerar gärningspersonerna först på en piercing som målsäganden har i sitt ena öra, och sedan under interaktionen även på målsägandens feminina kroppsspråk som gärningspersonerna sedan imiterar. Sådan imitation syftar oftast till att förlöjliga och degradera brottsoffret.

Denna typ av tolkning av förhållandevis subtila uttryck eller symboler är vanlig vid hatbrott mot sexuella minoriteter, där gärningspersoner reagerar på det de uppfattar som avvikande från normativa föreställningar om kön och sexualitet.

Att gärningspersonen spottar målsäganden i ansiktet är en handling som i många sammanhang används för att förnedra och avhumanisera den utsatta. I detta fall sker handlingen efter att gruppen upprepade gånger ifrågasatt målsägandens sexuella läggning, vilket gör att spottandet får en tydlig koppling till hatbrottsmotivet. Även om själva handlingen juridiskt sett klassificeras som ofredande, kan den upplevda kränkningen vara mycket allvarlig, särskilt när den sker offentligt och inför flera personer.

Polisen som kommer till platsen skriver i ett separat PM med titeln ”Observation av målsägande” följande:

> Målsäganden har ett väldigt tufft förflutet där hans vardag har präglats av trakasserier gällande hans hudfärg, sexuella läggning samt hans synnedsättning. Målsäganden är helt blind på ena ögon med anledning av att han fått bombsplitter i ögat vid 1 års ålder. Det har resulterat i att målsäganden är helt blind på ena ögat. Målsäganden har nyligen opererat bort sitt öga med anledning av fantomsmärtor och har numera en ögonbindel över ögat.
>
> Trakasserierna rör sig om folk som i allmänhet säger spydiga kommentarer, stirrar eller är hotfulla mot målsäganden. Även målsägandens familj har varit hotfulla mot honom med anledning av att de inte har accepterat hans sexuella läggning. Detta har resulterat att målsäganden varit fosterhemsplacerad sedan 16 års ålder och har idag inte kontakt med sin familj.
>
> Med all den bakgrundsfakta så är denna händelse bara en händelse i en rad händelser som målsäganden tvingats utstå i sitt

förflutna. Målsäganden har varit osäker på om han ska polisanmäla eftersom detta på något sätt har blivit en normalisering för honom att hans omgivning beter sig illa mot honom.

Målsäganden uppfattades som genuint uppgiven över att han inte kan få föra sig och leva sitt liv som alla andra utan att folk hela tiden ska lägga i sig i. Målsäganden mår psykiskt dåligt över allt som har hänt sedan tidigare. Att det har skett ytterligare en allvarlig händelse i målsägandens liv där han blivit förnedrad för hans sexuella läggning påverkar honom extremt negativt.

Målsäganden har dock insikt om att hur killarna har behandlat honom är fel och han vill medverka i utredningen trots att han känner stor rädsla för förövarna. Han har även insett att han bör prata med någon om sitt förflutna och har en psykologkontakt där han kommer att få stöd.

Att de har hotat honom i (Ortsnamn) Centrum var också ett tydligt orosmoment för målsäganden då han omöjligen kan undvika centrumet i sin vardag då han är bosatt där. Han uppfattades som väldigt rädd över det som hänt.

Den kompletterande informationen i polisens PM ger en bredare förståelse för den sociala kontext som brottet inträffar i. Av beskrivningen framgår att målsäganden under lång tid utsatts för olika former av trakasserier kopplade till flera av sina minoritetstillhörigheter, bland annat hudfärg, sexuell läggning och en synlig funktionsnedsättning. Den synliga ögonbindeln gör att målsäganden i praktiken inte kan röra sig anonymt i offentliga miljöer, vilket kan öka sårbarheten för trakasserier och uppmärksamhet från omgivningen.

Fallet illustrerar också två fenomen som ofta förekommer i forskning om hatbrott: upprepad utsatthet och normaliseringsprocesser. När en person under längre tid utsätts för trakasserier kan händelser som i sig är allvarliga börja uppfattas som en del av vardagen. I detta fall framgår att målsäganden initialt varit osäker på om han skulle polisanmäla händelsen, eftersom sådana situationer blivit en återkommande del av hans livserfarenhet. Samtidigt visar polisens iakttagelser att händelsen haft en betydande psykisk påverkan på målsäganden och bidragit till en känsla av otrygghet i den miljö där han bor och rör sig dagligen. Denna kontext at upprepad utsatthet och normalisering innebär att brottet ofta

får allvarliga negativa följder för målsäganden även om brottet från ett juridiskt perspektiv bedöms som ringa.

Sexuell läggning, exempel 2: Misshandel med glasflaska i samband med Pride

> OMSTÄNDIGHETER
>
> När målsäganden och hennes flickvän var på Pride i (Stad) så stötte de på ett killgäng på fyra personer. Killarna var berusade och aggressiva gentemot målsäganden och hennes flickvän. Målsäganden fick känslan av att de hade något emot att målsäganden och hennes flickvän var gay, men hon minns inte om de sade något som pekade på det. En av killarna hade en glasflaska som han oprovocerat slog i ansiktet på målsäganden.
>
> Målsägandens flickvän ringde tre gånger till ambulansen som till slut kom. Målsäganden ringde inte polisen på grund av att hon var jättechockad. Målsäganden uppger att hon fortfarande är rädd och vågar knappt gå utanför sin dörr. Hon har varit hos en läkare och sjukskrivit sig på grund av att hon mår psykiskt dåligt.
>
> SKADOR
>
> Ett jack i pannan, så djupt att man ser skallbenet enligt målsäganden. Två-tre centimeter långt. Målsäganden har fotograferat skadan. Ambulansen var på plats när det inträffade men de tog inte med henne in för vård.
>
> Målsäganden var chockad vid tillfället. Flickvännen kan nog förklara bättre om det behövs. Målsäganden har inte varit på sjukhuset för sina skador.
>
> Målsägandens kläder blev nerblodade.

Även om konkreta glåpord inte nämns i denna anmälan finns det flera kontextuella faktorer som indikerar ett möjligt hatbrottsmotiv. Händelsen inträffar i samband med ett Pride-evenemang och riktas mot ett samkönat par som deltar i evenemanget. Pride fungerar ofta som en synlig manifestation av HBTQ-personers rättigheter och identitet, vilket också kan göra deltagare mer synliga som sexuella minoriteter i det offentliga rummet. I sådana sammanhang förekommer det att personer

eller grupper som är negativt inställda till HBTQ-personer söker upp eller konfronterar deltagare.

I det aktuella fallet saknas uppgifter om en föregående konflikt eller provokation. Misshandeln beskrivs i stället som oprovocerad och sker i en situation där gärningspersonerna redan från början uppträder aggressivt. Att gärningspersonen använder en glasflaska som tillhygge och orsakar en allvarlig skada förstärker också brottets allvar. Även om målsäganden inte kan återge några specifika uttalanden uppger hon att hon uppfattade att gruppen hade något emot att hon och hennes flickvän var ett par. Denna typ av subjektiv upplevelse kan vara viktig i utredningen, särskilt i situationer där motivet inte uttrycks genom tydliga verbala tillmälen. I dessa fall är det viktigt att anmälaren ställer fler följdfrågor om vad det är som gör att målsäganden uppfattar brottet som homofobiskt. Det kan exempelvis röra sig om att gärningspersonerna reagerat med äcklade ansiktsuttryck vid mötet med det samkönade paret, eller att gärningspersonerna har andra symboler eller attribut som associeras med homofobi.

Fallet illustrerar också hur hatbrott i offentliga miljöer ibland sker snabbt och oväntat, vilket gör det svårt för målsäganden att i efterhand återge detaljer om vad som sagts eller exakt hur situationen utvecklades. Chockreaktioner är vanliga vid våldsamma händelser och kan påverka minnesbilden av händelseförloppet. I sådana fall blir vittnesuppgifter från personer i närheten särskilt viktiga. I detta exempel kan flickvännen eller andra personer på plats bidra med kompletterande information om vad som sagts eller hur gärningspersonerna agerade innan och under misshandeln.

Fallet visar hur hatbrottsmotiv ibland måste bedömas utifrån den omgivande kontexten snarare än enbart utifrån explicita uttalanden. Kombinationen av ett samkönat par som deltar i ett Pride-evenemang, avsaknaden av annan konfliktförklaring och den oprovocerade våldshandlingen kan tillsammans utgöra indikatorer på att brottet haft ett homofobiskt motiv.

Sexuell läggning, exempel 3: Förtal genom outning av sexuell läggning på sociala medier

> BROTTET
>
> Misstänkt har skrivit ett inlägg på Facebook för att utpeka målsäganden som homosexuell.

OMSTÄNDIGHETER

Samtal från RLC (...)

Misstänkt och målsäganden är före detta vänner. Idag den 19 november 2018 på morgonen har misstänkt skrivit ett inlägg på Facebook där han gratulerar målsäganden till giftermålet med sin manliga sambo. Misstänkt har taggat både målsäganden och sambon i inlägget. Målsäganden har inte gift sig med sin sambo men i inlägget syns det att målsäganden är homosexuell och eftersom både han och hans sambo är muslimer är detta inte något som de vill vara offentliga med.

Målsäganden har försökt nå den misstänkta per telefon och sms men inte fått någon kontakt. Målsäganden vet att det är rätt telefonnummer han har.

Målsäganden vill inte lägga till sambon i anmälan. Målsäganden kommer att kontakta Facebook och försöka få dem att ta bort inlägget. Målsäganden har blockerat den misstänkta på Facebook.

Exemplet ovan illustrerar en form av hatbrott där kränkningen sker genom att en persons sexuella läggning exponeras offentligt mot dennes vilja. I detta fall sprider den misstänkta ett inlägg på sociala medier där målsäganden utpekas som homosexuell och där både han och hans partner taggas. Även om informationen om målsägandens sexuella läggning inte nödvändigtvis är falsk kan publiceringen i sig utgöra ett allvarligt intrång i målsägandens privatliv, särskilt när den sker utan samtycke och inför en bred publik.

En ofrivillig outning kan fungera som en startpunkt för ytterligare trakasserier eller konflikter i målsägandens sociala miljö. Eftersom homosexualitet är starkt stigmatiserat i vissa sociala, religiösa och kulturella sammanhang kan en outning leda till sociala konflikter, utfrysning såväl som hot och våld. I det aktuella fallet framgår att både målsäganden och hans partner är muslimer och att deras sexuella läggning inte är något de vill göra offentligt känt. Även om grundbrottet i juridisk mening är ringa kan konsekvenserna för den utsatta vara betydande. I sådana fall kan en polisanmälan fylla en viktig funktion, inte bara för att dokumentera händelsen utan också för att skapa förutsättningar för att uppmärksamma och hantera eventuella följdbrott.

Fallet illustrerar också hur digitala plattformar kan användas för att sprida känslig information snabbt och till en stor publik. Genom att tagga både målsäganden och hans partner ökar spridningen ytterligare, eftersom inlägget kan nå personer i deras respektive nätverk. Denna typ av exponering kan vara svår att kontrollera i efterhand, även om målsäganden försöker få inlägget borttaget.

Transfobiska hatbrott

Kategorin transfobiska hatbrott omfattar 80 fall i forskningsmaterialet, vilket innebär att dessa brott är relativt ovanliga i materialet. Den vanligaste brottstypen är hot och ofredande (46,3 procent), följt av våldsbrott (31,3 procent) och förtal, förolämpning och ärekränkning (12,5 procent). De transfobiska hatbrotten har störst andel våldsbrott av de motivbilder som inkluderas i datamaterialet.

I likhet med andra hatbrott förekommer ofta nedsättande och avhumaniserande tillmälen. Ett exempel är ordet ”transa” när det används i kränkande syfte. I många fall används även homofobiska och transfobiska tillmälen utbytbart och fungerar då som ett ytterligare lager av förnedring. Att exempelvis kalla en transkvinna för ”bög” eller en transman för ”lesbisk” innebär inte bara en kränkning av personens sexuella läggning utan också ett ifrågasättande av målsägandens könsidentitet. I flera anmälningar framgår att gärningspersonen använder sådana uttryck medvetet för att såra eller förnedra målsäganden.

I de transfobiska hatbrotten förekommer även kommentarer som direkt ifrågasätter målsägandens könsidentitet genom explicita och ofta vulgära frågor om kroppen, exempelvis frågor om könsorgan (t.ex. ”har du kuk eller fitta?”). I vissa fall förekommer även hot som knyts till religiösa eller hedersrelaterade normsystem, till exempel uttalanden som att målsäganden ”syndar” eller att deras livsstil strider mot religiösa normer.

Utöver detta förekommer brott i anslutning till HBTQ-relaterade offentliga evenemang, såsom Prideparader, sagostunder, konstutställningar eller boksläpp. I dessa situationer kan deltagare, arrangörer eller besökare utsättas för hot, trakasserier eller våld i samband med att transpersoners rättigheter eller synlighet i offentligheten uppmärksammas. Därtill är det vanligt med transfobiska brott mellan unga i skolmiljö.

Den vanligaste gruppdynamiken i materialet är minoritet mot minoritet (43,8 procent). I många av dessa fall har gärningspersonen utländsk bakgrund, och det är vanligt att gärningspersonen är en främling för målsäganden. I flera ärenden delar brottsoffret och gärningspersonen samma etniska eller nationella bakgrund. En del av dessa fall överlappar med hedersrelaterat våld och förtryck, där transpersoner utsätts av familjemedlemmar eller personer inom den egna sociala gemenskapen.

Den näst vanligaste gruppdynamiken är majoritet mot minoritet (32,5 procent). Även i dessa fall är gärningspersonen ofta en främling och brotten sker ofta i offentliga miljöer eller via sociala medier. I vissa fall rör det sig dock om personer i målsägandens närhet, exempelvis partners eller familjemedlemmar, där hot eller våld uppstår i samband med att målsäganden berättar om sin könsidentitet eller genomgår könsbekräftande vård.

I 25 procent av fallen är gruppdynamiken okänd. Dessa ärenden består huvudsakligen av anonyma hot via telefon, brev eller sociala medier, där det saknas information om gärningspersonens identitet eller bakgrund.

En återkommande iakttagelse i materialet är att målsägandens namn eller pronomen ibland används felaktigt i anmälan. I flera fall anges initialt att motivet är kopplat till målsägandens sexualitet eller sexuella läggning, medan det i förhör framgår att utsattheten snarare är kopplad till könsidentitet eller könsuttryck. Det kan exempelvis framgå att målsäganden själv beskriver sig som transperson eller använder begrepp som ”transsexuell” eller ”transa” om sig själv. Det är oklart om denna information i vissa fall framkommer först i samband med förhör eller om den inte efterfrågats i samband med anmälningsupptagningen. Oavsett vilket är det viktigt att personal som tar upp anmälningar känner sig trygga i att fråga vilket namn, pronomen och vilken könsidentitet målsäganden själv identifierar sig med och vill bli tilltalad som. Även i de fall där anmälan inte leder vidare till åtal är detta en central del av ett respektfullt bemötande och kan bidra till att stärka förtroendet för rättsväsendet bland transpersoner.

Exempel 1: Olaga hot över telefon med transfobiskt och religiöst motiverat inslag

> BROTTET
>
> Flera olika personer har ringt till målsäganden och sagt bland annat ”När vi hittar kommer vi döda er alla. Hela din familj”.

> Detta har lett till att målsäganden känner stor rädsla för sig och sin familj.
>
> BAKGRUND
>
> Målsäganden är muslim och är en transperson. Detta har lett till att han blivit hotad och misshandlad tidigare. (...) Dessa tre män som har ringt har alla sagt liknande hot, på målsägandens hemspråk. De har sagt ”Ditt liv är emot islam. Du har syndat. När vi dödar dig så kommer vi komma till himlen”. De har även sagt ”När vi hittar er kommer vi döda er alla. Hela din familj. Vi kommer skära halsen av er och vi kommer stycka er”.

Fallet illustrerar hur en transfobisk motivbild kan förstärkas eller rättfärdigas genom religiösa och moraliska argument i en minoritet mot minoritet-dynamik. I de hot som riktas mot målsäganden kopplas dennes könsidentitet explicit till religiösa föreställningar om synd och straff. Uttalanden som att målsägandens liv ”är emot islam” och att gärningspersonerna kommer till himlen genom att döda honom visar hur våldet motiveras genom en moralisk och religiös ram, där transidentiteten framställs som ett brott mot religiösa normer.

Fallet belyser också hur hot kan riktas inte bara mot den enskilda personen utan även mot dennes familj. Genom att inkludera familjen i hotbilden förstärks skrämseln och pressen på målsäganden. Denna typ av hot kan i vissa fall överlappa med hedersrelaterade föreställningar, där individens könsidentitet uppfattas som något som skadar familjens eller gruppens anseende.

I flera av de ärenden i materialet där transpersoner med utländsk bakgrund utsätts framgår det i förhör att de tidigare upplevt hot, trakasserier eller våld kopplat till sin könsidentitet i sina ursprungsländer. Många beskriver att de flytt till Sverige i hopp om att kunna leva mer öppet och tryggt. Exemplet ovan visar dock hur sådana hotbilder ibland kan fortsätta även efter migrationen, ofta genom sociala kontakter inom diasporan eller genom telefonsamtal och sociala medier.

Exempel 2: Misshandel mot transkille på gymnasieskola

> BROTT
>
> Grov misshandel då misstänkt slagit målsäganden med flertalet knytnävsslag i ansiktet samt sparkat målsäganden i ansiktet

flertal gånger då denne låg ner. Misshandeln har resulterat i smärtor och skador i ansiktet hos målsäganden.

HÄNDELSE

Målsäganden går på (gymnasieskola). I en korridor i skolan möter målsäganden den misstänkta som kallar målsäganden för nedsättande ord i stil med ”Transa, transhora” och dylikt. Då målsäganden ifrågasätter den misstänkta tar han tag i kragen på jackan på målsäganden och slår med andra handen målsäganden i ansiktet med knuten näve flera gånger. Målsäganden faller till golvet, tappar delvis medvetandet men upplever att den misstänkta sparkar målsäganden i ansiktet då denne ligger ner. En lärare avbryter misshandeln och tillser att målsäganden kommer till akuten för vård.

SKADOR

Fraktur på näsbenet, svullnad/blånad vid höger öga samt sår under höger öga. Smärtor i huvudet. Inledande journaler från akuten bifogas ärendet.

Exemplet ovan illustrerar ett allvarligt transfobiskt hatbrott i skolmiljö där våldet föregås av verbala kränkningar riktade mot målsägandens könsidentitet. De nedsättande uttrycken som används i samband med angreppet fungerar inte enbart som förolämpningar utan markerar också att våldet riktas mot målsäganden i egenskap av transperson. Att sådana tillmälen uttalas i direkt anslutning till ett brott är en viktig indikator på att brottet kan ha ett hatbrottsmotiv.

Den här typen av händelser är sällan isolerade incidenter. I det aktuella fallet visar utredningen att misshandeln föregåtts av en längre period av trakasserier i skolmiljön. Kränkningarna hade successivt eskalerat, från återkommande transfobiska och homofobiska skällsord till mer allvarliga former av hot. Bland annat förekom uppmaningar till målsäganden att skada sig själv eller ta sitt liv. Gärningspersonerna hade därtill försökt övertala äldre syskon att misshandla målsäganden.

Trakasserier kan gradvis normaliseras i gruppdynamiken och skapa en miljö där handlingar med hatinslag och hatrelaterade uttryck blir mer accepterade, vilket i sin tur kan bana väg för grövre våldshandlingar. I sådana situationer är det därför viktigt att även uppmärksamma tidigare incidenter och mönster av trakasserier när brottet utreds.

Samtidigt visar materialet att skolmiljöer inte är den enda kontext där transfobiskt motiverade våldsbrott förekommer. Andra vanliga miljöer är offentliga platser och kollektivtrafik, särskilt under kvälls- och nattid, där gärningspersoner ofta är okända för målsäganden och där våldet kan uppstå spontant i möten mellan främlingar.

Exempel 3: Förtal av transkvinna på sociala medier

> Misstänkt sprider bilder på målsägande. Den misstänkta skriver till målsägande att: ”Du får inte prata om arabkillar” ”Du är en bög, du är inte tjej, du får inte prata om arabkillar” ”Du ska se vad jag ska göra”. Målsägandes kompis har varit i kontakt med den misstänkta och kontaktar sedan målsäganden och varnar för den misstänkta för att ”du vet inte vad de kan göra”. Målsägande är rädd för den misstänkta.
>
> En tjej på Snapchat med användarnamn ”(användarnamn)” använder sig av målsägandes bilder och sprider rykten om henne inför flera följare. Hon publicerade en bild på målsägande och skrev ”Den här pojken, inte kvinna. Hennes namn är (namn) och han bor i Sverige. Han är från Syrien, han har HIV detta måste alla veta. Irak killar måste veta. Hon sitter hemma och tar kokain och tar hem nya personer från Irak. Hon tar pengar från personer via telefoner och luras och har kontakt med två tre personer från Marocko för att sno grejer”.

Exemplet ovan illustrerar hur transfobiska hatbrott även kan ta formen av förtal och ryktesspridning i digitala miljöer. I detta fall används målsägandens bilder i sociala medier i kombination med nedsättande kommentarer om hennes könsidentitet, där gärningspersonen uttryckligen ifrågasätter att hon är kvinna och i stället beskriver henne som en man. Genom sådana formuleringar angrips målsägandens könsidentitet direkt, vilket är en central indikator på ett transfobiskt motiv. Därtill är det vanligt med anklagelser om HIV vid förtal, men även vid hot och ofredande, som riktas mot sexuella minoriteter. Detta baseras på kvarlevande föreställningar från AIDS-epidemin där homosexuella män blev en särskilt sårbar grupp då smittspridning vid oskyddade anala samlag är högre än vid andra former av oskyddat sex. Detta innebär således att anklagelser om att en person har HIV ofta är ett uttryck för transfobi eller homofobi.

Samtidigt blandas de transfobiska inslagen med andra typer av misskrediterande påståenden, exempelvis uppgifter om att målsäganden

skulle vara kriminell och använda droger. Denna kombination av transfobiska uttryck och mer allmän ryktesspridning är relativt vanlig i förtalsärenden i materialet. I många fall används transfobin som ett sätt att förstärka eller legitimera ett bredare försök att skada målsägandens rykte och sociala ställning.

Fallet visar också hur sociala medier kan fungera som en plattform för att snabbt sprida kränkande information till en större publik. Genom att publicera inlägg inför flera följare förstärks den potentiella skadan för målsäganden, eftersom innehållet kan spridas vidare och nå personer inom samma sociala eller kulturella nätverk. I detta fall riktas dessutom budskapet specifikt mot personer med en viss bakgrund, vilket tyder på att gärningspersonen försöker påverka hur målsäganden uppfattas inom en viss social krets.

Fallet illustrerar slutligen hur transfobiska hatbrott inte enbart tar sig uttryck genom fysiskt våld eller direkta hot, utan också genom digitala kränkningar och ryktesspridning. I sådana ärenden är det viktigt att dokumentera både de transfobiska formuleringarna och den bredare kontexten i vilken de sprids, eftersom dessa tillsammans kan visa hur könsidentitet används som ett medel för att förnedra, hota eller socialt isolera målsäganden.

Jämförande analys mellan omarkerade och korrekt markerade hatbrott

I det följande avsnittet presenteras resultaten från våra analyser av omarkerade hatbrott – det vill säga ärenden där ett hatbrottsmotiv föreligger, men där detta inte har markerats korrekt vid anmälningstillfället. Syftet med analyserna är att undersöka om dessa fel uppstår slumpmässigt eller om det finns en systematik i hur och i vilka typer av ärenden felbedömningarna sker. Genom att identifiera sådana mönster blir det möjligt att förstå vilka delar av processen som fungerar bristfälligt och att föreslå åtgärder som kan minska risken för att hatbrott inte markeras korrekt.

De kvantitativa analyserna kompletteras med kvalitativa resultat från intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten. Intervjuerna har gett fördjupad förståelse för de bakomliggande orsakerna till att felkategoriseringar uppstår, liksom för de organisatoriska och kompetensmässiga faktorer som påverkar möjligheten att identifiera hatbrott på ett tillförlitligt sätt. Rekommendationerna som presenteras i anslutning till resultaten grundas huvudsakligen på dessa intervjudata, men relateras även till tidigare forskning och gällande myndighetsriktlinjer.

Mer specifikt undersöker vi om fallkaraktäristika påverkar sannolikheten att ett anmält hatbrott blir korrekt markerat eller inte, med fokus på följande aspekter:

- Anmälningssätt – hur olika sätt att göra anmälan påverkar möjligheten till korrekt kategorisering.
- Brottsrubricering – om vissa brottstyper är svårare att identifiera som hatbrott.
- Identifierade personer – om målsägande, misstänkta eller vittnen finns och i vilken utsträckning detta påverkar bedömningen.
- Motivbild – vilka motiv som förekommer och hur de påverkar kategoriseringen.
- Gruppdynamik – relationen mellan misstänkt och målsägande (t.ex. majoritet/minoritet).

Genom att kombinera statistiska analyser med kvalitativa intervjuer belyser vi både strukturella mönster och praktiska utmaningar i den initiala hanteringen av hatbrottsanmälningar. Syftet är inte enbart att identifiera var felen uppstår, utan att också ge ett kunskapsunderlag för

utveckling av rutiner, utbildning och metodstöd i syfte att stärka kvaliteten i hatbrottsutredningar inom hela rättskedjan.

Anmälningssättets påverkan på förekomsten av omarkerade hatbrott

Statistiska resultat

Resultaten i tabell 5 visar tydliga skillnader i hur väl hatbrott identifieras beroende på hur anmälan inkommit till Polismyndigheten. Anmälningar som upprättas av polis i tjänst har den klart högsta andelen korrekt markerade hatbrott (80,6 procent) av de olika anmälningssätten i studien. Detta är en avsevärt högre träffsäkerhet jämfört med övriga anmälningssätt. Lägst träffsäkerhet återfinns i de anmälningar som upprättas via Polisens kontaktcenter (PKC) (61,4 procent), som också upprättar flest anmälningar rent numeriskt. Träffsäkerheten vid anmälningar som upprättas genom besök på polisstation och övriga anmälningssätt (ex, telefon, skrivelse, m.m.) ligger förhållandevis lika, 66,8 procent och 68,8 procent för respektive kategori.

Tabell 5: Fördelning av anmälningssätt mellan falska negativa och korrekt markerade hatbrott

	Omarkerade hatbrott, n = 1 138	**Korrekt markerade, n = 2 293**
Polisanställd i tjänst, n = 686	133 (19,4%)	553 (80,6%)
Besök på polisstation, n = 633	210 (33,2%)	423 (66,8%)
Polisens kontaktcenter, n = 1,826	705 (38,6%)	1 121 (61,4%)
Övriga, n = 286	90 (31,5%)	196 (68,8%)

Resultaten från den uppföljande regressionsanalysen (tabell 6) bekräftar i huvudsak dessa mönster, men ger också en tydligare bild av hur

anmälningssättet påverkar sannolikheten för att ett ärende kategoriseras korrekt som hatbrott. I analysen används variabelvärdet ”Polisanställd i tjänst” som ett referensvärde som de andra anmälningssätten jämförs mot.

Ärenden som anmäls genom besök på polisstation har cirka 52 procent lägre odds att kategoriseras korrekt jämfört med ärenden som upprättas av polisanställd i tjänst. Motsvarande minskning är ännu mer uttalad för ärenden som inkommer via PKC, där oddsen för korrekt kategorisering är cirka 62 procent lägre. Även kategorin ”övriga anmälningssätt” uppvisar en lägre träffsäkerhet, med cirka 48 procent lägre odds jämfört med polisanställd i tjänst.

Tabell 6: Logistisk regression, Påverkas träffsäkerheten i hatbrottsmarkering av anmälningssättet?

	B-koefficient	Odds ratio	p-värde
Polisanställd i tjänst			<.001
Besök på polisstation	-.725	.484	<.001
PKC	-.961	.382	<.001
Övriga	-.647	.524	<.001
Konstant	1.425	4.158	<.001

Resultaten visar således att ärenden som upprättas av polisanställda i tjänst, vanligtvis genom uttryckning till en plats, har betydligt bättre förutsättningar att kategoriseras korrekt redan från början. En möjlig förklaring är att dessa ärenden oftare innehåller mer kontextuell information och bygger på direkta observationer, vilket underlättar bedömningen av exempelvis hatbrottsmotiv. I kontrast kan anmälningar som tas upp via PKC eller vid fysiska besök på polisstation vara mer beroende av målsägandens egen beskrivning, vilket kan innebära att relevant information om motivbild inte alltid framkommer lika tydligt i ett tidigt skede.

Regressionsanalysen visar således att den direkta polisnärvaron vid anmälningstillfället har en avgörande betydelse för korrekt kategorisering, medan de mer distanserade anmälningsvägarna medför

en ökad risk för att hatbrottsmotiv inte upptäcks. Detta gäller i synnerhet PKC, som hanterar en stor andel av inkommande ärenden men där träffsäkerheten i kategorisering enligt dessa resultat är som lägst.

Kvalitativa resultat rörande anmälningssättets påverkan på träffsäkerheten

Intervjuerna visar att det finns flera förklaringar till varför träffsäkerheten varierar mellan olika anmälningssätt. Vad gäller den högre andelen felkategoriseringar som görs vid PKC beskriver intervjudeltagarna att detta kan vara relaterat till skillnader i förkunskap personalomsättning, analytiskt förhållningssätt och informationsrikhet. Förkunskap avser vilken utbildning och erfarenhet som finns inom personalen som arbetar med anmälningsupptagningen och personalomsättning avser hur ofta personalen byts ut. Analytiskt förhållningssätt avser hur stark och realiserad personalens förmåga är vad gäller att bedöma om hatbrottsmarkeringen är relevant. Detta beskrivs ofta som ett extra analytiskt steg, där det inte bara gäller att förhålla sig till vad det rör sig om för brottskategori och att registrera vad som hänt, utan att därtill kunna analysera om den samlade beskrivningen av händelseförloppet och dess omständigheter gör att det skulle kunna vara ett hatbrott. Informationsrikhet handlar om hur mångfacetterad och nyanserad bild av händelsen som anmälningsupptagaren får vid anmälningstillfället.

Förkunskap

Att ha basala relevanta förkunskaper om vad hatbrott är och hur hatbrott yttrar sig beskrivs ofta som en grundförutsättning för att kunna använda hatbrottsmarkören korrekt.

> Jag tror att ju mer kunskap och mer erfarenhet man har kring de här frågorna desto mer trygg blir man i att kategorisera dem rätt. Jag tror inte att det är så svårare än så. Jag tror att kunskaperna kring de här frågorna varierar jättemycket. Dels på personliga kunskaper, men även sådant man har fått till sig och det man har lärt sig under utbildningen. INFORMANT 1

Precis som Informant 1 ovan beskriver så finns det betydande strukturella skillnader i utbildning, erfarenhet och kontinuitet mellan de poliser som tar upp anmälningar i yttre tjänst och de som arbetar vid Polisens kontaktcenter (PKC). Personal vid PKC är civilanställda och saknar i regel polisutbildning. I stället genomgår de en intern introduktionsutbildning, vars syfte är att ge en grundläggande

orientering i brottskatalogen och rutiner för anmälningsupptagning. Vid tidpunkten för denna studie var utbildningen för personal på PKC sex veckor, med fyra veckor teori och två veckor verksamhetsförlagd praktik.

Poliser som tar upp anmälningar i yttre tjänst har däremot genomgått en tvåårig polisutbildning på universitetsnivå följt av en sex månaders aspirantutbildning med praktisk tjänstgöring. Den längre utbildningen innebär både en mer omfattande teoretisk grund och fler möjligheter att öva på exempelvis utredningsarbete i praktiken. Det resulterar i väsentliga skillnader i förkunskaper, erfarenhet och förmåga att hantera komplexa brottskategorier såsom hatbrott.

> En polis i tjänst som möter en person ute har 2 års polisutbildning på högskola och dessutom ett halvårs praktik där man får gå bredvid och liksom se den här aspiranten. En anställd på PKC har ju kanske inte så många veckors utbildning. […] Vi som är utbildade poliser, vi kanske inte vill sitta på PKC och svara i telefon och ta emot anmälningar på det sättet med den utbildningsbakgrund vi har med oss. Men samtidigt så verkar det som att det inte riktigt räcker med de här veckorna som är. Det är väldigt komplext att ta upp en anmälan med en person på plats eller via telefon. Det ställer ungefär samma krav. Så att om du då har mycket mindre utbildning, men du får samma krav på dig, då är det inte heller så himla lätt att göra den anmälan så bra. INFORMANT 14

> På kontaktcenter får man in anmälningar om precis allting, hela brottskatalogen. Det är mycket man ska lära sig och mycket man ska kunna se skillnad på. Det krävs inte att man har någon juridisk bakgrund eller någon tidigare kunskap. Så att jag tänker att det hade kunnat hjälpa om man i den uppstartsutbildning, eller introduktionen… nu vet jag att dom har en del som handlar om hatbrott, men om man pushar på det lite mer. Men det är det jag tänker kanske kan vara en förklaring, att det är nytt folk inom myndigheten som arbetar där och att det ofta kommer in nya. Att man helt enkelt inte har kunskapen. INFORMANT 12

Utbildningen i hatbrott skiljer sig också mellan grupperna. På polisutbildningen ingår undervisning om hatbrott som en del av det straffrättsliga momentet, vilket omfattar både teoretiska grunder och praktiska tillämpningar. För PKC-personal ingår visserligen viss undervisning om hatbrott i introduktionsutbildningen, men denna är

betydligt mer begränsad i både omfattning och djup, och det saknas en standardiserad modell för vidareutbildning inom området.

Citatet nedan illustrerar tydligt hur en bristande förförståelse för hatbrott som fenomen och för hatbrottsmarkeringens funktion får konsekvenser i flera led. När anmälningsupptagaren inte fullt ut förstår markeringens betydelse riskerar den att uppfattas som en administrativ detalj snarare än ett rättsligt och analytiskt viktigt verktyg. Hatbrottsmarkeringen kan därmed reduceras till ett klick i ett formulär, snarare än en medveten bedömning av om det finns indikatorer på ett hatbrottsmotiv.

> Jag tror inte att den enskilda individen förstår konsekvenserna av det här alla gånger. För många kanske det upplevs som en liten (grej) – det är någon ruta, vad spelar det för roll? Jag tror inte kunskapen på individnivå är tillräckligt hög om vad det får för konsekvenser när det blir fel. Det kan vara att klockan är tre på natten när man är trött, man orkar bara inte med det.
> INFORMANT 15

Som informanten beskriver kan felkategoriseringar ibland ske av ren trötthet eller slentrian, men bakom detta ligger ofta en mer grundläggande brist på kunskap om varför och i vilka fall hatbrottsmarkeringen ska användas. När förståelsen för konsekvenserna saknas blir det också svårare att motivera den noggrannhet som krävs i varje enskilt ärende.

Personalomsättning

Utöver skillnader i utbildning och förkunskaper finns betydande skillnader i personalomsättning och kontinuitet mellan PKC och ingripandeverksamheten. I intervjuerna framkom att PKC har en jämförelsevis hög personalomsättning, eftersom många använder tjänsten som en första väg in i myndigheten och senare går vidare till andra befattningar. Det innebär att det kontinuerligt finns en stor andel relativt ny personal, ofta utan tidigare erfarenhet av polisarbete:

> PKC har en stor personalomsättning, man byter personal oftare.
> INFORMANT 13

> Jag har själv jobbat på kontaktcentret och min upplevelse av det är att det är jättestor omsättning av folk. Det är ofta en första väg in i myndigheten, och det gör att folk är nya kring att arbeta och

> tänka i de här termerna. […] På kontaktcenter får man in anmälningar om precis allting, hela brottskatalogen. INFORMANT 12

Hög personalomsättning innebär att kompetens och erfarenhet inte hinner byggas upp över tid. Detta förstärks av att PKC-personal ska kunna hantera hela brottskatalogen och förväntas vara generalister snarare än specialister. I exemplen nedan beskriver deltagare därtill hur arbetsmiljön präglas av ett högt inflöde av ärenden och ständig tidspress, vilket försvårar möjligheten att genomföra en mer djupgående analys av varje anmälan:

> Det är en väldigt stor omsättning av de som jobbar på PKC. Innan pandemin utbildade vi i stort sett alla på kontaktcenter i våran region och de som finns runt om. Det har man även gjort i andra regioner. De (på PKC) ligger ofta under stress, det är hela tiden inkommande (ärenden). Det ligger (fall i) kö, kö, kö hela tiden, och sen inte utbildning och sådant. INFORMANT 16

> Det är svårt med personalomsättningen på vissa ställen. Men jag tänker ändå att det är förundersökningsledarna som ska godkänna anmälningarna, att det ska gå via dem. De kanske behöver fräschas upp i detta och utbildas mer i det för att kunna påminna om det. Medarbetarna också såklart. Men om de byts ut hela tiden så är det en större grupp som det finns en hög rotation kring liksom. INFORMANT 11

Skillnaderna i utbildning, erfarenhet, personalomsättning och arbetsvillkor mellan PKC och ingripandeverksamheten skapar således olika förutsättningar för att identifiera och korrekt markera hatbrottsmotiv redan vid anmälningstillfället. Poliser i yttre tjänst har längre utbildning, mer omfattande praktisk erfarenhet och större kontinuitet, vilket stärker deras förmåga att tolka komplexa händelseförlopp och uppmärksamma särskilda brottstyper. PKC-personal arbetar under helt andra förutsättningar: med kortare utbildning, högre personalomsättning och starkare tidspress.

Analytiskt förhållningssätt

Utöver skillnaderna i utbildning och personalomsättning visar resultaten från intervjuerna att en korrekt identifiering och markering av hatbrott i hög grad förutsätter att den som tar emot anmälan har ett analytiskt förhållningssätt. Detta innebär att begreppet hatbrott behöver finnas

med som en potentiell tolkningsram redan när anmälan upprättas. Flera av intervjupersonerna beskriver hur detta ofta brister, särskilt i miljöer med högt tempo och stort inflöde av ärenden, som vid PKC:

> De (PKC) får jättemånga ärenden av alla möjliga slag. De har ett högt tryck och hatbrottsmotivet kräver ibland lite mer grävande. Så jag vet inte hur man skulle kunna göra det på ett sätt som passar för PKC. INFORMANT 8

> De som gör hatbrottsmarkeringen gör en egen snabbedömning eller kryssar fel. Sen ska FU-ledaren titta på det men kanske inte gör någon sak utav det utanför. Det är säkert lika mycket fel åt det hållet tror jag. INFORMANT 4

Ett analytiskt förhållningssätt handlar också om förmågan att aktivt ställa följdfrågor som rör gärningspersonens motivbild. Flera intervjupersoner betonar vikten av att den som tar emot anmälan vågar närma sig frågor om exempelvis etnicitet, religion, sexuell läggning eller könsidentitet även om dessa frågor ofta upplevs som känsliga. Avsaknaden av vana vid att föra sådana samtal kan leda till att centrala uppgifter aldrig kommer fram:

> Operatörer (vid PKC) kanske är mer obekväma med att ställa vissa frågor. Man är inte så van vid de ämnena. Det kanske känns konstigt att fråga, ”varför tror du att du har blivit utsatt för det här?” och att prata om etnicitet, religion, och sådant. Saker som man kanske inte ska fråga om annars. INFORMANT 9

Det finns också en pedagogisk dimension i detta arbete. Många brottsoffer känner inte till att gärningspersonens motivbild kan påverka både ärendets prioritering och brottets rättsliga bedömning. Därför är det viktigt att den som tar upp anmälan kan förklara vad ett hatbrott är och varför frågan om motivbilder är en viktig del av utredningen:

> Vi jobbar mycket mot både yttre tjänst och PKC (genom) att påminna om att det kanske räcker med en fråga: ”Varför tror du att just du blev utsatt?”. För det är många som blir utsatta för hatbrott som inte vet om att det finns en straffskärpande regel. De vet inte om att de ska tala om det så det krävs att någon annan plockar upp det. Ibland säger de själva ”jag är helt säker på att det beror på att jag har den här läggningen” eller vad det nu är. Men många gånger behöver man förklara att juridiskt så är det så att tror man det beror någon av de här grunderna, då betraktas

> brottet som extra allvarligt. Och det tror jag blir ett extra moment för PKC. INFORMANT 15

Våra statistiska analyser visar dock att det görs flera felkategoriseringar även i de fall där målsägandens beskrivning av brottet ger skäl att markera brottet som ett möjligt hatbrott. Även när målsägandens berättelse innehåller tydliga indikatorer på ett hatbrottsmotiv, registreras en stor andel av dessa fall ändå som om de saknar ett sådant motiv. I en majoritet av de fall som i vår analys kategoriserats som omarkerade hatbrott framgår redan i anmälan att gärningspersonen använt nedsättande tillmälen, exempelvis kopplade till målsägandens hudfärg, religion eller sexuell läggning. Det är också vanligt att målsäganden själv uttryckt en uppfattning om att brottet är motiverat av någon av de skyddade grunderna.

Trots detta klickar den som tar emot anmälan ofta ”nej” på frågan om det finns ett möjligt hatbrottsmotiv. Intervjuerna tyder på att detta i många fall inte handlar om bristande dokumentation då anmälningarna beskriver ofta händelseförloppet korrekt, utan snarare om brist på analytisk förmåga att tolka uppgifterna i ljuset av hatbrottsdefinitionen:

> Det är synd för de har ju gjort rätt i saken men inte sett vad vår uppgift är. De har gjort en anmälan och fått med händelsen men sen har de inte kunnat, kanske förmågemässigt eller kunskapsmässigt, koppla ihop det och sätta ord på det. […] Man förstår vad det är som hänt och man kan formulera det, men man kan inte lyfta och tänka i nästa (nivå). […] Du kan fullfölja din första arbetsuppgift, då är du lägst på inlärningskurvan där. INFORMANT 14

I en av intervjuerna berättade informanten själv om ett fall där den upptäckt att det fanns tydliga uppgifter i förhöret med målsäganden som tydde på att det fanns ett hatbrottsmotiv, men att motivrutan likväl inte kryssats i. Vid följdfrågan om varför informanten trodde att fallet inte kategoriserats rätt från början svarar informanten:

> Jag tror att man har fokuserat för mycket på brottsrubriceringen. Den som har granskat kanske inte haft möjlighet att läsa genom förhöret ordentligt. Eller att det kan ha inkommit under utredningsgång. I det här fallet tror jag faktiskt att det var så att aspiranten hade ett förhör med målsäganden, och då kom det här upp i det förhöret. Så då bör den personen som har blivit fortsatt FU-ledare sagt att ”Ja men nu har det här gått över till ett

> hatbrott.” Det kan vara så att man kanske helt enkelt inte har sett eller hunnit läsa allt innehåll i ärendet när man har granskat det, eller att det har dykt upp i efterhand. INFORMANT 18

Ytterligare en förklaring är att frånvaron av hatbrottsärenden i det dagliga arbetet bidrar till en form av ”slentrianmässig” kategorisering, där personalen per automatik klickar ”nej” på hatbrottsrutan eftersom det är det vanligaste svaret i de flesta andra ärenden:

> Det är kanske en slentriangrej. Man möts inte av hatbrott så ofta, så man klickar nej per automatik. Har man skrivit 50 anmälningar när man kryssat nej så kommer det in en där man egentligen skulle trycka ja så blir det en automatisering av att man kryssar nej. INFORMANT 8

> Ibland tror jag att det går lite för fort. Man reflekterar inte över vad det är som står riktigt heller. Så jag tror att man kanske skulle behöva göra den rutan mer pedagogisk. Jag tror att det ibland bara går lite fort och att det är lite slarvigt. För som du säger, om man har en sådan situation som ni beskriver, att man ändå har utrett och man har haft kloka resonemang i vad är det som har hänt, då kan jag inte se varför man inte skulle kryssa i rutan. Förutom att man inte reflekterar över det eller att man helt enkelt inte förstår. Jag kan inte tänka mig någon annan anledning, om man ska vara ärlig. INFORMANT 17

Intervjuerna visar att ett analytiskt förhållningssätt är avgörande för att korrekt kunna identifiera och markera hatbrott redan vid anmälningstillfället. Brister i detta avseende är vanligare i miljön på PKC, där högt tempo, kortare utbildning och brist på vana vid denna typ av brott minskar förutsättningarna för reflektion och fördjupad analys. Resultaten pekar också på att korrekt dokumentation i sig inte är tillräckligt för att säkerställa en korrekt användning av hatbrottsmarkeringen, det krävs dessutom en förmåga att tolka och kontextualisera informationen i anmälan.

Informationsrikhet

En viktig aspekt i intervjumaterialet handlar om kvalitativa skillnader i informationsrikedom beroende på hur anmälan tas upp. Flera av de intervjuade framhåller att anmälningar som upprättas av poliser på plats ofta bygger på avsevärt mer detaljerad och kontextuell information än anmälningar som tas upp via telefon av personal vid PKC. Denna

skillnad i informationsdjup har direkt betydelse för möjligheten att bedöma om ett hatbrottsmotiv kan föreligga.

Informanterna beskriver att när en polis är fysiskt närvarande på brottsplatsen finns helt andra förutsättningar att uppfatta relevanta detaljer. Det handlar exempelvis om visuella intryck, kroppsspråk och emotionella reaktioner hos inblandade personer, men också om att kunna dokumentera eventuella skador eller skadegörelse direkt. Denna typ av kontextuell information ger ett rikare underlag för analys och ökar sannolikheten att ett hatbrottsmotiv identifieras korrekt. Som en förundersökningsledare beskriver det:

> Jag tänker mig att man inte får samma bild av helheten om man sitter på PKC och tar emot ett samtal. En polis på plats får snabbare ett intryck av vad som har skett, både bildligt och av att prata med målsägande, som inte PKC får. Sen kan det vara arbetsbelastning också förstås, att man kanske inte tar sig tid att fråga på PKC. INFORMANT 7

> Poliser på plats får en helhetsbild, de får även en visuell bild på händelsen, jag tänker att det underlättar väldigt mycket. Och säkert att de har fått det till sig kanske på ett annat sätt också, tänker på det i större utsträckning och ställer rätt frågor där på plats. Jag tror att det kan missas mycket när det är per telefon eller så. INFORMANT 1

Det visuella och situationella sammanhanget kan vara avgörande för hur brottet förstås. I många fall gör den fysiska närvaron det möjligt för patrullerande polis att identifiera indikatorer som annars hade riskerat att förbises:

> Om du är ute som polis i yttre tjänst och träffar någon och ser ett brott som har begåtts, (då) är (det) kanske lättare genom att man har den visuella biten. ”Okej, här har jag de här förutsättningarna.” Jag ser att den här personen har fått stryk eller jag kan se att de här sakerna faktiskt har hänt fysiskt. När man sitter på PKC och man bara arbetar med samtalet med personen, och det kanske är en annan sorts brott som anmäls in för att det inte är akut på samma sätt, det är någonting som redan har hänt – så kanske det är svårare att göra sig en uppfattning om det är ett hatbrott eller inte. INFORMANT 17

Intervjuerna visar också att möjligheterna till kommunikation och översättning ofta är bättre vid platsupptagning än vid telefonanmälan. På plats finns ofta tillgång till personer som snabbt kan bistå i kommunikationen om tolkningsbehov finns, vilket kan vara avgörande för att förstå nyanser i målsägandens berättelse, särskilt i fall där språkbarriärer riskerar att dölja motivrelaterad information.

> När det gäller personal som åker ut på plats blir det mer tydligt. När man kommer till en situation, ett särskilt område, och det finns vittnen. Det blir en mer mångfacetterad bild när man kommer till en brottsplats än att det (anmäls) på telefon. Där är det också ofta språksvårigheter och ingen tolk, medan en polis som åker ut till en brottsplats kan ringa upp en tolk och få hjälp. Då är det oftast så pass allvarligt att man anser att man behöver det, eller så har man kanske någon i närheten som kan tolka för den utsatta. Så det är nog lättare att ta upp en anmälan när man är ute på fältet än när man sitter i telefon. INFORMANT 16

Även när målsäganden inte själv uppger att brottet kan vara motiverat av någon av de straffskärpande grunderna är förutsättningarna för anmälningsupptagaren att identifiera ett möjligt hatbrottsmotiv ofta bättre på plats. I en fysisk miljö kan utredaren ta in fler intryck, såsom kroppsspråk, tonläge och samspelet mellan de inblandade, vilket gör det lättare att uppmärksamma om det finns skäl att ställa frågor om motivet. Som intervjudeltagaren nedan beskriver ger de visuella och situationsbundna intrycken ett viktigt sammanhang som saknas vid en anmälan som tas upp via telefon.

> För det första så har du personen framför dig när du tar en anmälan ute. Så du kan se saker som personen man pratar med kanske tycker är självklart, men det kanske märks i samtalet på en telefon. Om du ser personen framför dig kanske du själv noterar att personen är mörkhyad eller har någonting som signalerar att den kan tillhöra en religion eller någonting sådant. Då kanske man har det i åtanke och ställer frågan. Vissa är väldigt självklara med att vara öppna med att ”De har gjort det för att jag är mörkhyad” eller att ”Jag är muslim”. Men alla kanske inte riktigt är det när man pratar med dem. INFORMANT 18

Skillnaderna i informationsrikhet kan kopplas även till frågor om bemötande, interaktion och den kontextuella förståelse som är viktig vid registrering av hatbrottsmotiv. När polisen möter målsäganden fysiskt

skapas en helt annan form av kontakt än i en telefonbaserad dialog. Den mänskliga närvaron möjliggör ett mer förtroendefullt samtal och en djupare förståelse för situationen. Det handlar inte enbart om ordväxlingen i sig, utan om att kunna läsa kroppsspråk, fånga emotionella reaktioner och se platsen där brottet skett. Denna sensoriska och kontextuella dimension bidrar till en mer komplett bild av händelsen och dess möjliga motiv. I följande citat berättar en av hatbrottsspecialisterna om dessa aspekter kopplat till utredning av antisamiska hatbrott:

> Den mänskliga kontakten blir betydligt bättre. […] Står du där får du en känsla för människan du har framför dig. Du kanske står bredvid den här renen som är skadad, lemlästad […] Då får du en annan känsla. Du ser personen och hur de tycker tänker och känner. Kanske får du en annan (möjlighet till) värdering som anmälningsupptagare (på plats) än att sitta och fylla i formulär (på PKC). INFORMANT 6

Vid anmälningar som upprättas på plats bedrivs arbetet av säkerhetsskäl som regel i team, till skillnad från anmälningar som tas emot via PKC och som upprättas av en enskild anställd. I intervjuerna beskrivs det att arbetet i team skapar ytterligare förutsättningar för att upprätthålla ett analytiskt perspektiv. Kollegor kan påminna varandra om att reflektera över möjliga hatbrottsmotiv eller uppmärksamma detaljer som annars riskerar att förbises. Detta kollektiva resonemang kan fungera som en korrigerande faktor i bedömningen:

> På plats är man två som är på samma händelse och kan resonera. Om en person inte har tänkt på det så kanske den andra personen tänker på det. Så det är bättre statistik för att det ska kommas ihåg när man är två än om man är en. När man pratar med kollegor efter att man varit ute på en händelse, när man ska skriva anmälan, så är det någon som säger ”Men gud, är det inte ett hatbrott eller? – Det kanske det är.” Så det finns fler möjligheter att plocka upp det. INFORMANT 8

Avslutningsvis är en ytterligare fördel med att arbeta på plats att polisen möter målsäganden, vittnen och misstänkta i ett tidigare och mer obearbetat skede av brottshändelsen. Många brottsoffer uttrycker spontant sina upplevelser i stunden, exempelvis att de tror att brottet begåtts på grund av deras etnicitet eller sexuella läggning, vilket kan vara värdefull information för att bedöma om ett hatbrottsmotiv föreligger. Sådan information riskerar däremot att gå förlorad när anmälan görs vid

ett senare tillfälle, exempelvis via telefon, särskilt om frågan om motiv inte aktivt ställs:

> Jag tänker att poliser i yttre tjänst träffar folk som är väldigt upprörda där och då. Kanske man själv uttrycker det så ”Men han sa det här” eller att ”Det var på grund av att jag var homosexuell” eller någonting som gjorde att jag blev utsatt. Men att det är kanske inte någonting som man tänker på när man går hem och anmäler det senare, och framför allt då man inte heller får en fråga kring det. INFORMANT 12

Resultaten visar således att avståndet mellan anmälare och utredande polis påverkar möjligheten att tidigt identifiera ett hatbrottsmotiv. När anmälan tas upp direkt av en polis med utbildning eller erfarenhet av hatbrott är träffsäkerheten betydligt högre än när anmälan sker via mer standardiserade eller automatiserade kanaler. Det kan delvis förklaras av att PKC saknar direkt tillgång till kontextuella observationer och kroppsspråk, och därmed missar vissa nyanser i hatbrottsmotiv som annars yttrar sig tydligare i fysiska möten. Även variation i erfarenhet och utbildning bland handläggarna kan påverka resultatet.

Brottsrubriceringens påverkan på förekomsten av omarkerade hatbrott

Kvantitativa resultat rörande brottsrubriceringens påverkan på träffsäkerheten

Utifrån resultaten från tabell 7 som visar fördelningen av brottsrubricering mellan omarkerade och korrekt markerade hatbrott finns en tydlig statistisk trend där grövre brott, såsom våldsbrott och sexualbrott, oftare blir korrekt kategoriserade. Vid dessa brott ligger träffsäkerheten på mellan 73,1 procent och 78,7 procent. För mindre grova brott, såsom olaga hot och ofredande, förtal, förolämpning och ärekränkning, samt skadegörelse och klotter ligger träffsäkerheten avsevärt lägre på mellan 61,6 procent och 63,8 procent.

Resultaten måste dock tolkas med försiktighet då flera av brottskategorierna är små. Detta gäller särskilt för sexualbrott och övriga brott. De små antalen gör att dessa tyvärr har en större risk för fel, så enbart ett eller ett par fall som faller i en annan kategori kan få ett stort utslag på träffsäkerheten. Resultaten rörande våldsbrott, hot och ofredande, förtal, förolämpning och ärekränkning, samt skadegörelse och klotter är däremot mer tillförlitliga.

Tabell 7: Fördelning av brottsrubricering bland omarkerade och korrekt markerade hatbrott

	Omarkerade hatbrott, n = 1 138	**Korrekt markerade, n = 2 293**
Våldsbrott, n = 737	157 (21,3%)	580 (78,7%)
Hot och ofredande, n = 1 843	668 (36,2%)	1 175 (63,8%)
Förtal, förolämpning och ärekränkning, n = 515	198 (38,4%)	317 (61,6%)
Skadegörelse och klotter, n = 228	83 (36,4%)	145 (63,6%)
Sexualbrott, n = 26	7 (26,9%)	19 (73,1%)
Övriga brott, n = 82	25 (30,5%)	57 (69,5%)

För att närmare undersöka och säkerställa sambanden mellan brottstyp och sannolikheten att ett ärende markeras korrekt som hatbrott genomfördes en logistisk regressionsanalys med de fyra vanligaste brottskategorierna (tabell 8). I denna analys används våldsbrott som en referenskategori som övriga brottskategorier jämförs mot. Resultaten bekräftar de övergripande mönster som identifierats i frekvenstabellen (tabell 7).

Ärenden som rör hot och ofredande har cirka 52 procent lägre odds att kategoriseras korrekt jämfört med våldsbrott. Motsvarande mönster återfinns för förtal, förolämpning och ärekränkning, där oddsen är cirka 57 procent lägre. Även skadegörelse och klotter uppvisar en liknande nivå, med cirka 53 procent lägre odds för korrekt kategorisering. Även kategorin ”övriga brott” uppvisar en lägre sannolikhet för korrekt kategorisering, men resultatet når inte statistisk signifikans vilket innebär att det rör om slumpmässiga variationer.

För sexualbrott finns ingen statistiskt säkerställd skillnad jämfört med våldsbrott, vilket dock bör tolkas med försiktighet mot bakgrund av det mycket begränsade antalet fall i denna kategori.

Tabell 8: Logistisk regression, Påverkas träffsäkerheten i hatbrottsmarkering av brottstyp?

	B-koefficient	Odds ratio	p-värde
Våldsbrott			<.001
Hot och ofredande	-.742	.476	<.001
Förtal, förolämpning och ärekränkning	-.836	.433	<.001
Skadegörelse och klotter	-.749	.473	<.001
Sexualbrott	-.308	.735	.494
Övriga brott	-.483	.617	.060
Konstant	1.307	3.694	<.001

Vi har även undersökt om skillnaderna i hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet rörande brottskategori kvarstår efter att vi kontrollerat för anmälningssättet för de större brottskategorierna våldsbrott, hot och ofredande, förtal, förolämpning och ärekränkning, samt skadegörelse och klotter. Resultaten visar dock att skillnaderna mellan anmälningar som upprättats av polisanställd i tjänst och PKC kvarstår även vid en kontroll av brottskategori. Exempelvis är andelen omarkerade bland våldsbrott som upprättas av polis i tjänst 15,8 procent, att jämföra med 25,5 procent av motsvarande kategori hos PKC. För hot och ofredande är andelen omarkerade hatbrott av polisanställd i tjänst 21,0 procent, och vid PKC är andelen 40,3 procent. Resultaten visar att andelen svårkategoriserade fall utifrån brottskategori visserligen förekommer i högre utsträckning hos PKC, men att skillnaderna i träffsäkerhet kvarstår. Deskriptiva frekvenstabeller över samtliga brottstyper utifrån anmälningssätt finns i Bilaga 1.

Kvalitativa resultat rörande brottsrubriceringens påverkan på träffsäkerheten

Utifrån intervjumaterialet framgår tre huvudsakliga förklaringar till varför våldsbrott oftare blir rätt kategoriserade. Till att börja med beskriver informanterna att våldsbrotten har tydligare juridiska definitioner och avgränsningar jämfört med exempelvis förtal, förolämpning och ärekränkning eller olaga hot och ofredande. De tydliga juridiska rekvisiten och fysiska formerna som våldsbrott tar resulterar i att det snabbt går att bedöma om ett brott har skett, vilket i sin tur skapar förutsättningar att snabbare sätta sig in i möjliga motivbilder och förklaringar till brottet. En annan faktor är att det är enklare för målsäganden att identifiera och beskriva hatbrottsmotivet i ett våldsbrott jämfört med de mindre grova brott som utgör merparten av de anmälda hatbrotten. Slutligen finns även en växelverkan mellan brottskategori och anmälningssätt. En större andel av de anmälda våldsbrotten upprättas av en polis i tjänst, vilket gör att ärendet redan får början utgår från ett underlag som i regel har större kvalité jämfört med brott som anmäls via andra kanaler.

Våldsbrott har tydliga juridiska definitioner och avgränsningar

En återkommande förklaring i intervjuerna till varför våldsbrott i högre utsträckning blir korrekt kategoriserade som hatbrott handlar om att dessa brottstyper uppfattas som juridiskt tydligare och mer konkreta. Flera av de intervjuade beskriver att våldsbrott ofta har ett klart definierat händelseförlopp, tydliga skador eller andra objektiva indikatorer som gör det lättare att fastställa att ett brott har begåtts. Detta ger en mer stabil grund för bedömningen av motivbilden och minskar utrymmet för tolkningsosäkerhet.

> Våldsbrotten är lite enklare, rent juridiskt. Förtal, ofredande, olaga hot, hot mot tjänsteman – de är ju lite luddigare på ett sätt. Ett våldsbrott, misshandel, du har slagit någon, det blir lite lättare juridiskt att förstå kanske. INFORMANT 14

> Därför att de är tydligare tror jag, bara rent spontant alltså. De (våldsbrotten) är ju tydliga, där ser man ju tydligt vad som har skett och hänt. Men de här med lite mer underliggande sakerna, de är svåra. INFORMANT 6

Våldsbrott framstår, enligt flera deltagare, som ”tydliga brott” både för den som tar upp anmälan och för den som senare utreder ärendet. Brottets rekvisit är mer entydiga, en fysisk handling som orsakar smärta eller skada kan snabbt kategoriseras som misshandel, medan andra vanligt förekommande brottstyper, såsom ofredande, förtal, förolämpning eller olaga hot, ofta rymmer större tolkningsutrymme. I exemplet med ofredande behöver den som arbetar med ärendet göra en bedömning av om händelsen utgör en ”kännbar fridskränkning”, som jämfört med rekvisiten för våldsbrott kräver en annan form av bedömning från fall till fall. Det kan handla om nyanser i språkbruk, intention, upplevelse eller kontext som ibland kräver ytterligare utredning innan det går att fastställa om händelsen som anmälts alls är ett brott. Denna komplexitet kan i sin tur fördröja eller försvåra identifieringen av ett hatbrottsmotiv.

> Spontant så tänker jag att det är mycket tydligare lagstiftning när det kommer till våldsbrotten. (…). Rekvisiten är tydligare och det finns förhållningsregler. – Har det här uppfyllts? – Ja, det har det. – Okej då är det ett våldsbrott. Ofredande och liknande brott, de skulle kunna vara något annat. Det skulle kunna vara en förolämpning, och det skulle kunna vara ett ofredande. Det vet vi inte riktigt. Ofta krävs det mer utredning för att klargöra vad för typ av brott det är och om brottet har ett hatbrottsmotiv. Eller om det kan vara hets mot folkgrupp eller och så. Så det tänker jag spontant kan vara någonting som gör att just våldsbrotten snabbare får rätt kategorisering. INFORMANT 12

> Men det är väl kanske för att man mer tänker på hatbrott som våldsbrott, tänker jag. Man tänker sig den här lasermannen som är ute och skjuter invandrare eller NMR som är ute och misshandlar personer som de inte tycker så bra om och så vidare. Att det blir kanske mer naturligt att fråga och det blir… om det kanske skriks saker i samband med våldsbrott och så vidare medan mer subtila brott som ofredanden olaga hot och så, då kanske det inte nämns någon anledning riktigt och målsägande själv kanske inte heller är medveten om att det är ett hatbrottsmotiv utan tror att det kan vara något annat. INFORMANT 13

> Ett ofredande eller ett hot, det är så subtilt. Det är inget du alltid kan ta på. Vi har också problem med bevisläge, vad har vi fått in eller är det ord mot ord? Eller finns det filmmaterial, sms, nånting på nätet? Som vi kan skrämdumpa eller bevissäkra? Och

> där tror jag att folk känner sig för osäkra för att man känner, det är (ett) så luddigt område. Våld, det är ofta nåt fysiskt kännetecken, att det har varit slagsmål med blodvite (…). Och bevissäkringen, det är inte allt lätt vid slagsmål heller för det är också lite ord mot ord. Men man kan ändå visa att nånting har hänt. INFORMANT 10

Utifrån detta resonemang kan den högre graden av korrekt kategorisering vid våldsbrott förstås som en konsekvens av både juridisk tydlighet och lägre tolkningsbelastning. När brottstypen i sig är klarare definierad blir det enklare för anmälningsupptagaren att fokusera på den motivmässiga dimensionen, det vill säga att analysera varför brottet har begåtts, snarare än om ett brott har begåtts.

Det är enklare för målsäganden att identifiera och beskriva hatbrottmotivet i ett våldsbrott

En aspekt som lyfts fram i intervjuerna är att även målsägandena tenderar att vara mer involverade och mer benägna att berätta om hatinslag vid brottet när det rör sig om utsatthet för våldsbrott. Den omedelbara fysiska och emotionella påverkan vid ett våldsbrott är ofta mer påtaglig, vilket kan göra upplevelsen av ett hatbrottsmotiv mer greppbar och enklare att verbalisera.

> Kanske man som målsägande själv tycker att man blivit utsatt för något där det verkligen gått över gränsen. (…) Då ger man mer information och är mer benägen, eller skärrad, eller vad det nu kan vara. Det är en väldigt obehaglig upplevelse att bli slagen. Då kanske man ger lite mer. Speciellt om polisen kommer till platsen för då får man också en relation – ansikte mot ansikte och så där. (…) De andra brotten, de är lite mer ringa. Det kan påverka jättemycket här inne, men de är inte ett av de här enkla knytnävsslagen i ansiktet och någon (som) skriker jävla bög samtidigt. Då kan man också koppla ihop det. INFORMANT 14

> Det är enklare rekvisit i ett våldsbrott, och kanske enklare att se det från början eller att målsäganden uppger det själv – att ”jag blev utsatt för detta på grund av detta”. Att det var tydligt för den personen medan i de andra fallen kanske man…. Det kanske finns en större osäkerhet initialt när man ska beskriva att man har blivit utsatt för ett ofredande eller ett ärekränkningsbrott

> eller ett olaga hot eller vad det nu skulle kunna vara. Det är kanske inte lika tydligt för någon. INFORMANT 11

Denna skillnad belyser hur brottets karaktär påverkar kommunikationen mellan målsäganden och anmälningsupptagaren. Vid våldsbrott kan både den utsatta och polisen lättare identifiera ett motiv kopplat till exempelvis etnicitet, religion eller sexuell läggning, eftersom handlingen ofta uppfattas som direkt och personligt riktad. Vid brottstyper som är mer språkligt eller socialt situerade, såsom förtal, förolämpning, hot eller ofredande, blir däremot tolkningsutrymmet större, och både den utsatta och den som registrerar anmälan kan känna osäkerhet kring om det finns ett hatbrottsmotiv.

Citatet nedan, från informant 9, belyser en viktig dimension i hur brottets karaktär påverkar kommunikationen mellan målsäganden och den som tar emot anmälan. Det framgår att målsäganden vid lindrigare brott inte alltid uppfattar händelsen som ett brott i juridisk mening, även om upplevelsen är starkt kränkande. Denna förskjutning i samtalsfokus innebär att frågor om motivbild och hatbrott inte alltid får utrymme, trots att de kan vara centrala för att förstå brottets natur.

> INFORMANT 9: Jag tror generellt våldsbrott är tydligare oavsett om det är hatbrott eller inte. Det finns mer och ta på i det. Olaga hot och ofredande är dom som är vanligaste annars. Man måste grotta i det ganska mycket skulle jag säga. Det kan vara det. Och när det är våldsbrott så är den personen som ringer lite mer angelägen om att anmäla och att berätta vad som har hänt. Ofredande och olaga hot är ganska… folk ringer in det men verkar osäkra på om det är brott över huvud taget. Ibland så ringer de och säger, kommer jag ihåg från då, att det var så här ”jag vet inte om det här är ett brott men det känns jobbigt”.
>
> INTERVJUARE: Men det kommer jag ihåg från tidigare intervjuer att det kan vara lätt att veta att det här är mot min etnicitet eller religion, men är det brottsligt? Det vet jag inte. Om det inte är grövre brott eller grovt hot.
>
> INFORMANT 9: Ja, det skulle jag också säga. När det är grövre brott är det tydligare på något sätt. Dom misshandelsfallen som jag kan komma på vi haft så har det varit väldigt uttalat att den personen som misshandlar gör det för att den personen de ger sig på uppfattas av misstänkt tillhöra en utsatt grupp, och då blir det enklare för målsäganden att se det. Ofredande och olaga hot tror

> jag att folk börjar tänka att det kan vara massa annat också, och så blir det lite otydligare i anmälan. INFORMANT 9

Informant 9 lyfter i citatet ovan en viktig aspekt, det vill säga att tydligheten i våldsbrott jämfört med exempelvis ofredande och hot eller förtal, förolämpning och ärekränkning, inte är ett unikt fenomen för de brott som har hatbrottsmotiv utan är en utmaning på ett bredare plan. Många ofredanden och hot sker exempelvis i vardagliga situationer utan vittnen, och saknar den manifesta tydlighet som kännetecknar fysiskt våld. Det gör att hatbrottsmotivet kan framstå som mindre uppenbart, både för den utsatta och för polisen.

Detta innebär att målsägandens förmåga att formulera sin upplevelse av motivet i sig kan vara en faktor som påverkar sannolikheten för att brottet markeras som hatbrott. Ju mer konkret händelsen är, desto lättare blir det för den utsatta att själv lyfta fram ett möjligt hatbrottsmotiv i sin berättelse, vilket i sin tur ökar sannolikheten för att uppgiften fångas upp i anmälan.

Växelverkan mellan brottskategori och anmälningssätt

Slutligen beskriver informanterna i studien att det finns en växelverkan mellan brottskategori och anmälningssätt. Detta är ett resultat av att polis i tjänst oftare åker på våldsbrott jämfört med andra brott. I nästa steg leder detta till en större andel av våldsbrotten får bättre förutsättningar för en säkrare bedömning rent kvalitativt. Anledningarna till detta har presenterats tidigare i rapporten, men beror exempelvis på bättre matchade förkunskaper genom polisutbildning och praktik, samt den adderade informationsrikheten som anmälningsupptagaren har att förhålla sig till när anmälan upprättas på plats.

> Har vi skickats till en plats då har man ju redan lyft ärendet, lyft brottet från en viss nivå. Det har ju inte kommit in via PKC, ringts in på något annat, skrivelse eller annat. Då har man antagligen kommit att tala mer eller fått en mer inramning utav händelsen. INFORMANT 4

> Men (det) kanske också är beroende på samma sak där. Flera av mängdbrotten kanske kommer in via PKC. Då är vi tillbaka till det vi pratade om innan, med vad för utredningserfarenheter man har med sig. Så jag tror att sådana faktorer kan spela in, alltså vilken väg är det ärendena kommer. INFORMANT 17

> Det är kanske större fokus på våldsbrotten än vad det är på de här andra där straffskalan är lägre. (…) Många gånger kanske de kommer in genom att patrullen har varit på platsen eller någonting sånt där. Ofredande och såna grejer är ju oftast sådant som blir anmält via telefon och sånt där du inte skickar ut någon patrull på plats. INFORMANT 2

Informant 17 som resonerar om att det rör sig om att olika brottskategorier hanteras olika ofta av PKC och polis i tjänst har rätt i sin bedömning. Skillnaden i antalet anmälda våldsbrott är så pass stor att fler av dessa upprättas av polis i tjänst jämfört med de övriga anmälningssätten. Detta gäller även vid en jämförelse med PKC trots att PKC upprättar närmare tre gånger så många anmälningar (se tabeller i Bilaga 1). Nedan lyfter Informant 3 också dessa aspekter:

> INFORMANT 3: Men, våldsbrotten, är inte de i högre utsträckning upprättad av polismän på plats?
>
> INTERVJUARE: Jo så är det.
>
> INFORMANT 3: Jag tror det är det.
>
> INTERVJUARE: Ja, det är många utav de här grejerna som överlappar.
>
> INFORMANT 3: Ja, men jag tror bara att det är lättare av en mängd olika skäl. Så PKC plockar kanske inte upp (hatbrottsmotivet). Jag tänker att tidspress, alla möjliga sådana saker (påverkar). Är du på plats och du ser – du förstår och du har någon som har – det blir så konkret. (…) Oavsett om det är ett hatbrottsmotiv eller inte, så är ärekränkningsbrotten mer svårdefinierade i sig, eller svårarbetade. Så det blir dubbelsvårt någonstans, när det blir hatmotiv på en förolämpning eller ett ofredande. Så jag tror det är anledningen. INFORMANT 3

Informant 3, belyser avslutningsvis det som i en tidigare intervjustudie med svenska hatbrottsåklagare beskrivs som den ”dubbla bördan” som kommer av att behöva utreda både grundbrott och hatbrottsmotivet (Granström & Åström, 2017). Citat ovan visar dock att denna dubbla börda finns med redan från anmälningsskedet och utgör en särskild utmaning vid mindre grova brott som förtal, förolämpning, ärekränkning, hot och ofredande.

Förekomsten av identifierade parter

I praktiken är en identifierad målsägande nästan alltid en förutsättning för att brott mot person ska kunna utredas vidare, och avsaknaden av en sådan innebär ofta att ärendet avslutas i ett tidigt skede. Resultaten i Tabell 9 visar att andelen korrekt markerade hatbrott varierar något beroende på om det finns en identifierad målsägande i anmälan. I de allra flesta ärenden finns en identifierad målsägande, och i denna grupp är 72,7 procent korrekt markerade som hatbrott medan 27,3 procent är felaktigt omarkerade.

I de fall där målsäganden är en juridisk person, exempelvis ett företag, en organisation eller en myndighet, är däremot andelen felkategoriseringar högre. Här är 38,4 procent av anmälningarna felaktigt omarkerade, vilket tyder på att det kan vara svårare att bedöma hatbrottsmotiv när målsäganden inte är en fysisk person.

Tabell 9: Fördelning av om en eller fler målsägande är identifierade mellan falska negativa och korrekt markerade hatbrott

	Omarkerade hatbrott,	**Korrekt markerade,**
	n = 1 138	**n = 2 293**
Nej, n = 44	12 (27,3%)	32 (72,7%)
Ja, n = 3 236	1 068 (33,0%)	2 169 (67,0%)
Brott utan målsägande, n = 4	2 (-)	2 (-)
Målsäganden är en juridisk person, n = 146	56 (38,4%)	90 (61,6%)

För de ärenden som saknar målsägande helt är underlaget mycket litet. Dessa anmälningar består av hot mot grupp med hatbrottsmotiv eller brott där polisen gripit gärningspersonen innan brottet hunnit utföras.

Ett exempel är ett fall där en patrull kallas till plats för att kontrollera en person som skriker och beter sig aggressivt mot förbipasserande. På plats upptäcker patrullen att mannen har en kniv på sig, och mannen uppger i förhör att han planerat att använda kniven för att ”sticka ner utlänningar” och ”ta tillbaka sitt land”.

Det bör betonas att resultaten behöver tolkas med försiktighet, då samtliga grupper utöver de med identifierad fysisk målsägande är små till antalet.

Resultaten i tabell 10 visar det finns vissa skillnader i hur sannolikt det är att ett hatbrott blir korrekt markerat beroende på om en misstänkt identifieras eller inte. I de fall där ingen misstänkt har identifierats vid anmälningstillfället är sannolikheten för felkategorisering högre: 37,6 procent av dessa ärenden saknar korrekt hatbrottsmarkering, jämfört med 30,5 procent av de ärenden där en misstänkt identifierats direkt. Den lägsta andelen felkategoriseringar återfinns i de fall där en misstänkt identifierats i ett senare skede av utredningen. I denna grupp är endast 16,1 procent felaktigt markerade, medan 83,9 procent har markerats korrekt som hatbrott.

Tabell 10: Fördelning av en eller fler identifierade misstänkta mellan falska negativa och korrekt markerade hatbrott

	Omarkerade hatbrott, n = 1 138	**Korrekt markerade, n = 2 293**
Nej, n = 1 600	601 (37,6%)	999 (62,4%)
Ja, n = 1 688	514 (30,5%)	1 174 (69,5%)
En misstänkt identifieras i ett senare skede under utredningen, n = 143	23 (16,1%)	120 (83,9%)

Skillnaderna tyder på att graden av identifiering och kännedom om den misstänkta påverkar möjligheten att uppmärksamma ett hatbrottsmotiv. När en misstänkt identifieras, särskilt i ett senare skede, finns ofta mer utredningsmaterial att tillgå, exempelvis vittnesuppgifter, förhör eller

teknisk bevisning. Detta innebär att motivbilden kan ha klargjorts redan innan en misstänkt identifierats. Att hatbrott i högre grad blir korrekt markerade när en misstänkt identifierats kan därför ses som ett uttryck för att tillgången till fler källor av information ökar möjligheten att göra en mer träffsäker bedömning, snarare än att den sena identifiering i sig skulle påverka träffsäkerheten i positiv riktning.

Samtidigt visar resultaten att en betydande andel av de felkategoriserade ärendena återfinns redan i anmälningsfasen, innan en misstänkt hunnit identifieras. Det understryker vikten av att redan i ett tidigt skede av ärendehanteringen uppmärksamma indikatorer på ett möjligt hatbrottsmotiv, oberoende av om gärningspersonen är känd eller inte.

Resultaten i tabell 11 visar att sannolikheten för att ett hatbrott markeras korrekt är högre i de fall där det finns ett eller flera identifierade vittnen. Bland de ärenden där vittnen har identifierats är 73,3 procent korrekt markerade som hatbrott, medan motsvarande andel bland ärenden utan identifierade vittnen är 61,2 procent.

Skillnaden tyder på att vittnesuppgifter kan spela en viktig roll för att uppmärksamma och bekräfta ett möjligt hatbrottsmotiv. När vittnen finns tillgängliga ökar möjligheterna att styrka om gärningspersonen uttryckt eller agerat på sätt som tyder på att motivet varit kopplat till någon av de skyddade grunderna i lagstiftningen. Vittnen kan också bidra till att beskriva händelseförloppet på ett sätt som gör motivbilden tydligare för utredaren redan i ett tidigt skede.

Tabell 11: Fördelning av ett eller fler identifierade vittnen mellan falska negativa och korrekt markerade hatbrott

	Omarkerade hatbrott, n = 1 138	**Korrekt markerade, n = 2 293**
Nej, n = 1 825	709 (37,6%)	1 116 (61,2%)
Ja, n = 1 606	429 (26,7%)	1 177 (73,3%)

Resultaten från den logistiska regressionsanalysen i tabell 12 bekräftar att förekomsten av vittnen är den enskilt viktigaste faktorn för att ett

hatbrott ska markeras korrekt. Den positiva och statistiskt signifikanta effekten för variabeln ”Ett eller fler identifierade vittnen” innebär att sannolikheten för korrekt hatbrottsmarkering ökar med närmare 70 procent när det finns ett eller flera vittnen i ärendet.

Övriga variabler (identifierad målsägande, juridisk person som målsägande samt identifierad misstänkt) visar inga statistiskt säkerställda samband med markeringens träffsäkerhet. Detta tyder på att det inte i första hand är förekomsten av kända parter som påverkar träffsäkerheten i hatbrottsmarkeringen, utan snarare tillgången till kompletterande information genom vittnesiakttagelser. Vittnesmål bidrar ofta till att ge en mer detaljerad bild av händelsen och kan stärka bedömningen av om ett hatbrottsmotiv föreligger. Analysen understryker därmed vikten av att redan i ett tidigt skede identifiera och dokumentera eventuella vittnen, samt att deras berättelser används aktivt i bedömningen av hatbrottsmotiv.

Tabell 12: Logistisk regression, Påverkas träffsäkerheten i hatbrottsmarkering av om det finns identifierade partner i utredningen?

	B-koefficient	Odds ratio	p-värde
Identifierad målsägande	-.025	.975	.938
Identifierad målsägande, juridisk person	-.065	.937	.859
Identifierad misstänkt	.078	1.081	.319
Ett eller fler identifierade vittnen	.529	1.697	<.001
Konstant	.455	1.575	.162

Resultaten visar att förekomsten av vittnen inte bara stärker utredningen i allmän mening, utan även ökar sannolikheten för att hatbrottsmotiv identifieras och dokumenteras korrekt. Detta understryker vikten av att tidigt i processen klarlägga om det finns potentiella vittnen, samt att dessa förhörs i syfte att pröva om det kan finnas indikatorer på hatbrottsmotiv.

Resonemang rörande vittnens roll i utredningen från intervjuerna

I intervjuerna beskrivs hur förekomsten av vittnen påverkar informationsrikedomen i ett ärende, vilket kan förklara varför denna variabel visar ett signifikant positivt samband med korrekt kategorisering. Liksom vid andra typer av brott utgör vittnesuppgifter en viktig grund för att styrka händelseförloppet, men påverkar även beslutsfattande i ärendehanteringen:

> Det är ju en sån där klassiker, finns det några vittnen? Har du kvar kläderna? Finns det några digitala spår? Det är väl de första frågorna som ställs (…). Man inleder på de ärenden där det finns vittnen och de ärendena går i mål, man inleder inte på de som inte finns vittnen och därför får de aldrig en chans. Det skulle kunna vara så till och med, eller det känns kanske så, att det räcker. Alltså, vi har en målsägande och dennes berättelse och vi har en som stödjer det. INFORMANT 5

> Men sen ofredande och olaga hot det är ju samma sak där, ibland blir det väldigt svårt att bevisa om det inte finns vittnen eller om det inte finns film eller ljud. Några synliga skador, eller ja i och för sig, nu var det ofredande och olaga hot, men ja. Det är väl det att det kan vara svårt när ord står mot ord, och det inte finns något tydligt vittnesmål eller tillräckligt tydligt vittnesmål. INFORMANT 7

Som informant 7 belyser kan vittnesmål bli särskilt viktiga i fall av mindre grova brott där det inte finns annan stödbevisning som kan styrka att brottet skett. I likhet med växelverkan mellan våldsbrott och anmälningssätt finns det dock indikationer från intervjuerna att det är bättre förutsättningar för att identifiera och ta in vittnesmål i de anmälningar som sker på plats, snarare än över telefon.

> Jag tänker att polis i yttre tjänst, de har mycket, mycket längre utbildning (…) men jag tror också att det har att göra med att man har svårt att se omständigheterna på det sättet som man gör om man åker ut på ett larm och pratar med personen som utsätts eller vittnen eller vad det kan vara för någonting. INFORMANT 3

Samtidigt handlar det också om innehållet i vittnesmålet. Inom ramen för hatbrotten blir det särskilt viktigt att dokumentera om vittnesmål styrker eller motbevisar själva motivbilden, och inte enbart själva händelseförloppet.

> Målsägande gör ju en tolkning av händelsen och misstänkta har sin tolkning och om man får en tredje part som uttrycker sin version så är det klart att det är alltid stärker utredningen. Och kan just stärka ett perspektiv av händelsen. Och just i de här fallen så är ju det viktigt eftersom det är just tolkningarna vi är ute efter. Motivet bakom, hur människor på platsen upplevde händelsen, förutom målsägande och misstänkta. Det är klart att det hjälper oss i utredningen. INFORMANT 12

> Det är ju tyngd till utredningen såklart. Om det finns vittnen som har upplevt de här sakerna på samma sätt. INFORMANT 1

Jämförelser rörande motivbild

Tabell 13 visar att träffsäkerheten i kategoriseringen varierar mellan olika hatbrottsmotiv. Högst andel korrekt markerade ärenden återfinns bland de transfobiska hatbrotten (80,0 procent) och de afrofobiska (79,4 procent). Även antisemitiska (70,8 procent) och islamofobiska hatbrott (69,0 procent) uppvisar en relativt hög träffsäkerhet.

I ett mellanskikt återfinns hatbrott med motiv kopplade till sexuell läggning (66,0 procent), antiromska motiv (64,1 procent) samt främlingsfientliga och rasistiska motiv (62,2 procent). Även kristofobiska hatbrott ligger på en liknande nivå (61,7 procent). För dessa kategorier är en betydande andel, omkring en tredjedel, omarkerade.

Lägst träffsäkerhet återfinns i kategorin hatbrott mot övriga religiösa grupper, där endast 49,2 procent av ärendena har markerats korrekt, vilket innebär att en majoritet (50,8 procent) är omarkerade. Detta tyder på att dessa motivbilder är särskilt svåridentifierade, sannolikt eftersom de inte är lika tydligt definierade eller etablerade som övriga kategorier.

När resultaten kontrolleras genom en logistisk regression visar resultaten att det inte är några enskilda motivbilder som är mer eller mindre sannolika att bli korrekt markerade på signifikant nivå, dvs. de skillnader som observeras i prevalenserna mellan de olika kategorierna beror på något annat än motivbilden i sig. I den här analysen har vi valt att inte använda en enskild motivbild som referensvärde, utan har genomfört regressionsanalysen så att varje motivbild jämförs med alla övriga (tabell 14).

Tabell 13: Fördelning av hatbrottsmotiv mellan falska negativa och korrekt markerade hatbrott

	Omarkerade hatbrott, n = 1 138	**Korrekt markerade, n = 2 293**
Främlingsfientliga och rasistiska, n = 1 619	612 (37,8%)	1 007 (62,2%)
Afrofobiska, n = 622	128 (20,6%)	494 (79,4%)
Antiromska, n = 78	28 (35,9%)	50 (64,1%)
Antisemitiska, n = 113	33 (29,2%)	80 (70,8%)
Islamofobiska, n = 271	84 (31,0%)	187 (69,0%)
Kristofobiska, n = 180	69 (38,3%)	111 (61,7%)
Övriga religiösa grupper, n = 59	30 (50,8%)	29 (49,2%)
Sexuell läggning, n = 400	136 (34,0%)	264 (66,0%)
Transfobiska, n = 80	16 (20,0%)	64 (80,0%)

Ett möjligt tolkningsspår är att utmaningarna med att identifiera och dokumentera hatbrottsmotiv verkar vara strukturella snarare än motivspecifika. Oavsett om motivet rör etnicitet, religion eller sexuell läggning, krävs samma typ av metodiskt arbete för att kartlägga motivet, exempelvis genom att ställa rätt frågor, dokumentera uttalanden och säkerställa att uppgifter om bakgrund och kontext tillvaratas.

Tabell 14: Logistisk regression, Påverkas träffsäkerheten i hatbrottsmarkering av hatbrottsmotivet?

	B-koefficient	Odds ratio	p-värde
Främlingsfientliga och rasistiska	-.755	.470	.348
Afrofobiska	.098	1.103	.904
Antiromska	-.673	.510	.421
Antisemitiska	-.367	.693	.657
Islamofobiska	-.452	.636	.578
Kristofobiska	-.777	.460	.341
Övriga religiösa grupper	-1.287	.276	.127
Sexuell läggning	-.589	.555	.466
Transfobiska	.134	1.143	.875
Konstant	1.253	3.500	.118

Skillnader rörande gruppdynamik

Resultaten i tabell 15 visar att det finns vissa skillnader i hur sannolikt det är att hatbrottsmarkeringen används korrekt utifrån gruppdynamiken mellan målsäganden och den misstänkta. Högst andel korrekt markerade ärenden återfinns i kategorin majoritet mot minoritet, där 72,7 procent av brotten har identifierats korrekt som hatbrott. Detta tyder på att denna typ av hatbrott, som också ofta ligger nära den allmänna föreställningen om vad ett hatbrott är, i högre utsträckning uppmärksammas och kategoriseras rätt i anmälningsprocessen.

Även i kategorin minoritet mot minoritet är träffsäkerheten relativt hög, med 66,0 procent korrekt markerade ärenden. För ärenden med okänd

gruppdynamik är andelen korrekt markerade 57,9 procent. Att en så pass stor andel av dessa ärenden inte kategoriseras korrekt kan sannolikt kopplas till bristande information om gärningspersonen, vilket kan försvåra bedömningen av motivbilden.

Tabell 15: Gruppdynamiker

	Omarkerade hatbrott, n = 1 138	**Korrekt markerade, n = 2 293**
Majoritet mot minoritet	484 (27,3%)	1 291 (72,7%)
Majoritet mot majoritet	4 (-)	0 (-)
Minoritet mot minoritet	336 (34,0%)	651 (66,0%)
Minoritet mot majoritet	69 (68,3%)	32 (31,7%)
Okänd gruppdynamik	261 (42,1%)	359 (57,9%)

Den lägsta träffsäkerheten återfinns i kategorin minoritet mot majoritet, där endast 31,7 procent av brotten har markerats korrekt, medan hela 68,3 procent är omarkerade. Detta tyder på att denna typ av hatbrott i betydligt lägre utsträckning identifieras som sådana. En möjlig förklaring är att dessa fall i mindre grad överensstämmer med etablerade föreställningar om hatbrott, vilket kan påverka både uppmärksamhet och bedömning i anmälningsupptagningen.

Kategorin majoritet mot majoritet förekommer i så låg utsträckning att det inte går att dra några statistiska slutsatser utifrån den här gruppdynamiken.

Resultaten från den logistiska regressionsanalysen (tabell 16) visar att gruppdynamiken mellan misstänkt och målsägande har betydelse för

sannolikheten att ett ärende kategoriseras korrekt som hatbrott, men att effekten varierar mellan olika typer av dynamiker.

Ärenden som präglas av en majoritet mot minoritet-dynamik har dubbelt så hög sannolikhet att bli korrekt identifierade jämfört med övriga gruppdynamiker. Ärenden med minoritet mot majoritet-dynamik har tvärtom ca 66 procents lägre sannolikhet att bli korrekt markerade som hatbrott.

För hatbrott som sker inom ramen för en minoritet mot minoritet-dynamik eller i en okänd gruppdynamik syns inga statistisk säkerställda skillnader. Det innebär att dessa varken har högre eller lägre sannolikhet att bli korrekt markerade som hatbrott jämfört med övriga gruppdynamiker.

Tabell 16: Logistisk regression, Påverkas träffsäkerheten i hatbrottsmarkering av gruppdynamiken mellan misstänkt och målsägande?

	B-koefficient	Odds ratio	p-värde
Majoritet mot minoritet	.694	2.002	.021
Minoritet mot minoritet	.360	1.434	.228
Minoritet mot majoritet	-1.073	.342	.003
Okänd gruppdynamik	.029	1.030	.925
Konstant	.278	1.320	.360

Analys av de fall där hatbrottsmotivet inte kunnat verifieras

I följande avsnitt presenteras resultaten från våra analyser av så kallade felkategoriserade hatbrott – det vill säga ärenden som Polismyndigheten har identifierat som brott med hatbrottsmotiv trots att ett sådant motiv inte föreligger. I avsnittet presenteras också fall med otillräcklig information – det vill säga fall där informationen i förundersökningsmaterialet är så pass knapphändig, alternativt osäker, att det inte går att avgöra om ett hatbrottsmotiv föreligger eller inte. Ärendena har analyserats genom en kvalitativ innehållsanalys. I analysen har vi undersökt eventuella mönster inom de felkategoriserade fallen och fallen med otillräcklig information. Syftet har varit att identifiera vilka typer av fall som blir felkategoriserade, vilken typ av information som eventuellt saknas, samt att kunna rekommendera åtgärder för att minska risken att fall som inte innehåller hatbrottsmotiv blir kategoriserade som sådana.

Resultaten från innehållsanalysen presenteras tematiskt, där varje tema belyser återkommande mönster inom ärendena. För att fördjupa förståelsen av varför vissa typer av ärenden registreras som hatbrott, trots att de inte innehåller hatbrottsmotiv, integreras även resultat från intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten fortlöpande i resultatredovisningen. Intervjuerna med hatbrottsspecialister används därmed som ett analytiskt stöd som kompletterar och förklarar de teman som identifierats i innehållsanalysen. Innehållsanalysen baseras på totalt 2 806 ärenden som Polismyndigheten kategoriserat som hatbrott år 2018. Fallen kommer från samtliga polisregioner och fördelas enligt tabell 17 nedan.

Ärendena är uppdelade i kategorierna fall med hatliknande omständigheter, fall med otillräcklig information samt mekaniskt felkategoriserade fall med underkategorier enlighet med figur 2 nedan. Det är viktigt att notera att kategorierna inte är helt avgränsade. I vissa fall kan gränserna mellan kategorierna överlappa, vilket innebär att ett enskilt fall delvis kan rymma egenskaper från flera kategorier.

Tabell 17: Fördelning av ärenden per region och kategorityp

Region	Fall med hatliknande omständigheter	Fall med otillräcklig information	Mekaniskt felkategoriserade fall	Totalt antal fall	Procent
Nord	85	32	144	261	9,3
Bergslagen	28	8	22	58	2,1
Mitt	62	32	96	190	6,8
Öst	90	49	187	326	11,6
Väst	117	56	364	537	19,1
Stockholm	226	81	742	1049	37,4
Syd	152	31	202	385	13,7
Total:	760	289	1757	2806	
Procent:	27,1	10,3	62,7		100

Figur 2: Typologi av fall där hatbrottsmotiv inte har kunnat verifieras

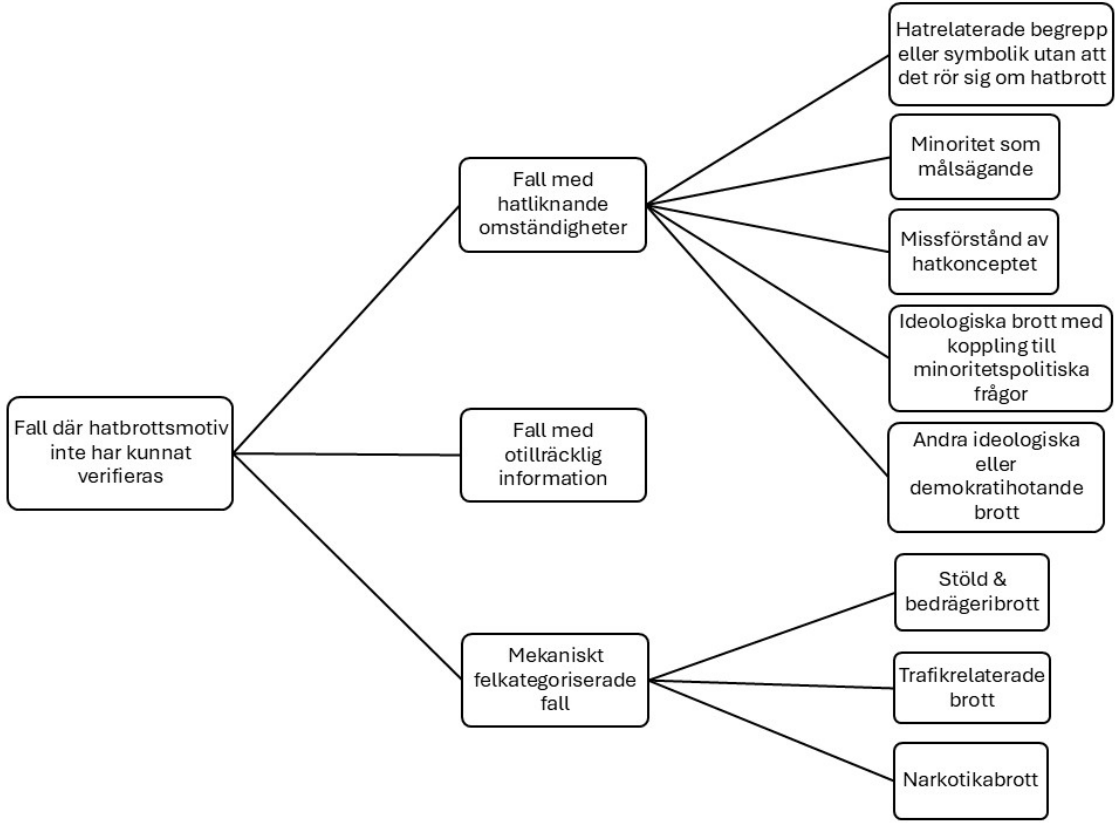

Fall med hatliknande omständigheter

Kategorin ”fall med hatliknande omständigheter” omfattar 760 fall i materialet och utgör 27 procent av det totala antalet felmarkerade fall. Fallen som redovisas i denna kategori kännetecknas av att de innehåller omständigheter som kan indikera varför de har registrerats som hatbrott av anmälningsupptagaren. På grund av detta framstår felklassificeringarna i denna kategori som följden av medvetna bedömningar, snarare än oavsiktliga felregistreringar.

Inom denna kategori återfinns fem återkommande mönster:

1. Hatrelaterade begrepp eller symbolik utan att det rör sig hatbrott: fall där det förekommer hatrelaterade uttryck eller inslag, men där övriga omständigheter i fallet inte uppfyller de kriterier som krävs för att brottet ska klassificeras som hatbrott.
2. Minoritet som målsäganden: fall där markeringen förefaller ha gjorts utifrån målsägandens grupptillhörighet, men där det inte finns något som tyder på att motivet för brottet varit att kränka målsäganden på grund av dennes grupptillhörighet.
3. Missförstånd av ”hat”-konceptet i hatbrott: fall där hatbrottsrubricering sannolikt beror på en felaktig tolkning av vad ”hat” innebär inom straffskärpningsregeln.
4. Ideologiska brott med koppling till minoritetspolitiska frågor: fall där gärningen riktar sig mot målsäganden på grund av dess koppling till minoritetspolitiska frågor, men där målsägandens uppfattade grupptillhörighet inte ingår i de skyddade grunderna.
5. Andra ideologiska eller demokratihotande brott: fall där gärningen har ett ideologiskt motiv utan koppling till minoritetspolitiska frågor, och där missförstånd kring straffskärpningsregelns omfattning kan ligga till grund för felmarkeringarna.

Nedan följer redovisning av respektive mönster.

Hatrelaterade begrepp eller symbolik utan att det rör sig om hatbrott

Denna kategori utgörs av fall som troligtvis markerats som hatbrott då det förekommer hatrelaterade begrepp eller symbolik i förundersökningsmaterialet som kan kopplas till hatbrottsmotiv, men där övriga omständigheter i ärendet inte uppfyller kriterierna för att brottet ska klassificeras som hatbrott.

Enligt straffskärpningsregeln, dvs. 29 kap. 2 § 7 p i brottsbalken, är det gärningspersonens motiv och uppfattning som är avgörande för om ett brott ska bedömas som hatbrott eller inte, och inte målsägandens faktiska grupptillhörighet. Det räcker alltså med att gärningspersonen tror att målsäganden tillhör en viss grupptillhörighet. I fallen inom denna kategori finns det dock inget som tyder på att gärningspersonen faktiskt hade en sådan uppfattning under brottstillfället. Begreppen och symbolerna tycks i stället ha använts som skällsord, för att hota, markera eller uppnå andra syften utan att ta sikte på en skyddad grund.

De hatrelaterade symboler som förekommer oftast i materialet är nazistiska symboler såsom hakkors. Symbolerna tycks dock varken ha riktats mot en målsägande på grund av dennes uppfattade grupptillhörighet eller använts på ett sådant sätt att de kan anses utgöra hets mot folkgrupp. I stället förekommer symbolerna i situationer som saknar en tydlig ideologisk koppling. Användningen framstår i dessa fall som ett sätt att uttrycka allmän avsky, provokation eller förolämpning gentemot en enskild person i egenskap av individ, snarare än på grund av dennes grupptillhörighet. Detta gäller exempelvis när någon skickar hakkors i digital kommunikation till en person som utsätts för mobbning, där det av förundersökningsmaterialet framgår att gärningspersonen inte riktar sig mot målsägandens grupptillhörighet.

Det förekommer också att hakkorset används i samband med ideologiskt motiverade hot. Även i dessa fall riktar sig gärningen dock inte mot personens grupptillhörighet, utan mot dennes åsikter eller ideologiska ställningstaganden, exempelvis när hakkorset skickats via brev eller digitala meddelanden kopplade till målsägandens politiska engagemang, eller genom klotter eller lappar på en individs ytterdörr i syfte att utmåla denne som nazist.

Eftersom användningen av hakkorset i dessa situationer inte riktar sig mot någon skyddad grund, bör fallen inte heller bedömas som hatbrott, trots att hatrelaterade symboler förekommer.

Brott där hatrelaterade begrepp eller symbolik förekommer, exempel 1: Vapenbrott

> INLEDNING
>
> I samband med att Ekobrottsenheten utförde husrannsakan hemma hos misstänkt på (adress) i (stad), anträffades en mängd

vapen, vapendelar, ammunition samt handgranater i misstänktes bostad.

HÄNDELSE

I samband med att Ekobrottsenheten utför husrannsakan i misstänktes bostad i annat ärende (ärendenummer) anträffas ett antal vapen, vapendelar, ammunition samt handgranater inne i bostaden. Anträffade vapen är 1 st. pistol i ett skåp på bottenplan och ett automatvapen, samt en större mängd ammunition. I källaren hittas ammunition och vapendelar. På övervåningen påträffas 1 st. pistol i sovrummet samt 3 st. handgranaten. I vapenskåpet påträffas 5 st. gevär samt 4–5 st. pistoler och en mängd ammunition.

BROTT

Grovt vapenbrott – genom att den misstänkte haft i sin besittning en mängd olika tillståndspliktiga vapen/vapendelar samt ammunition, utan ha giltigt tillstånd för dessa. Brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor – genom att misstänkt i sin bostad förvarat handgranater.

I exemplet ovan har Ekobrottsenheten utfört en husrannsakan för misstänkt ekonomisk brottslighet i en misstänkts hem. Under husrannsakan fann de flertalet vapen, ammunition och handgranater och därför upprättades en anmälan även kring vapenbrott. Anmälan är markerad som ett hatbrott men det finns inga omständigheter i anmälan som tyder på att det finns ett hatbrottsmotiv för vapenbrottet. Förklaringen till varför markeringen använts står i stället att finna i bilder från husrannsakan. I lägenheten har polisen hittat en samling av nazistiska artefakter och föremål med nazistisk symbolik. Föremålen, som främst är krigsutmärkelser, ligger uppradade i ett vitrinskåp och tycks utgöra en samling. Dessa symboler förefaller vara det som förklarar hatbrottsmarkeringen i fallet. Att samla på sådana föremål är dock inte olagligt och det finns ingen information i det övriga förundersökningsmaterialet som tyder på att det finns några kopplingar mellan vapenbrottet och möjligt hatbrottsmotiv. Såväl de vapen som de granater som anträffas är av äldre modell och innehavet tycks i stället motiveras av ett samlarintresse av krigsföremål från andra världskriget.

Anmälan tycks därför ha markerats felaktigt då det framstår som att den är markerad enbart med anledning av att nazistisk symbolik påträffades i den misstänktes hem.

Som illustrerats ovan är det viktigt att bedöma fallen utifrån dess helhet. Hakkors som skickas via SMS, brev eller, såsom i exemplen ovan, funnits hemma hos en misstänkt, utgör inte hatbrott när gärningspersonens motiv inte riktar sig mot en skyddad grund. Sådana gärningar ska därför inte klassificeras eller markeras som hatbrott trots att de innefattar hatrelaterade symboler.

Det framstår även som att många fall har markerats som hatbrott endast på grund av att kränkande uttryck förekommer i förundersökningsmaterialet, trots att brottet inte är riktat mot en skyddad grupptillhörighet. Exempelvis förekommer det flera fall där målsäganden anklagas för att vara rasist eller nazist som har markerats felaktigt som hatbrott.

Ett mönster vi fann bland de felkategoriserade fallen var att flertalet brott som begåtts som hämnd för tidigare hatbrott eller hatrelaterade kränkningar har markerats som hatbrott. I dessa fall förekommer kränkande uttryck såsom ”svartskalle” och ”blatte”, men de riktas i stället från målsäganden mot gärningspersonen och återges ofta i den misstänktas utsaga som en beskrivning av bakgrunden till händelsen. Detta innebär att de kränkande uttrycken inte hör till det brott som utreds i den aktuella anmälan, utan till en tidigare händelse mellan parterna. Anmälan ska därför inte markeras som hatbrott.

Vidare har vi identifierat ett mönster där de hatrelaterade uttrycken tycks vara riktade mot en tredje part som vare sig är målsägande i fallet eller närvarar vid brottstillfället. Exempelvis förekommer fall där gärningspersonen uttalar sig rasistiskt via mail men där det är uppenbart att de rasistiska uttrycken inte riktar sig mot mottagaren av mailet. Dessa fall ska inte markeras som hatbrott eftersom det saknas ett hatbrottsmotiv i den mening som avses i straffskärpningsregeln, då de rasistiska uttalandena inte riktas mot någon närvarande målsägande eller mottagare som i situationen omfattas av de skyddade grunderna.

Brott där hatrelaterade begrepp eller symbolik förekommer, exempel 2: Försök till utpressning

> BROTTET
>
> Misstänkt hotar att skada målsäganden med en morakniv om denne inte betalar honom 20 000 kronor. Misstänkt har även skrivit att han suttit i fängelse i fyra år för att ha dödat folk som målsäganden.
>
> HÄNDELSE
>
> Samtal vidarekopplat från RLC. Misstänkt har via sms och meddelanden på Messenger hotat att skada målsäganden om han inte betalar misstänkt 20 000 kronor. I sms har misstänkt bland annat skrivit att han ska ”knulla” målsäganden ”med en morakniv” om han inte betalar. Misstänkt har även återkommande kallat målsäganden för ”bögfitta” och ”cp-skadad jävel”. Misstänkt har även skrivit i sms att han suttit i fängelse i fyra år för att ha dödat folk som målsäganden. Bakgrunden är att misstänkt är skyldig målsäganden pengar, men när målsäganden meddelade att han behöver pengarna inför en resa han ska göra i november blev misstänkt i stället hotfull, hotade att ta livet av sig och började sedan kräva mer pengar.

I anmälan ovan är gärningspersonen skyldig målsäganden pengar. När målsäganden påpekar detta blir gärningspersonen aggressiv och börjar i stället kräva mer pengar från målsäganden. I straffskärpningsregeln anges att ”om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer” vilket innebär att hatbrottsmotivet inte behöver vara det enda motivet, eller ens det huvudsakliga motivet för att beaktas som en försvårande omständighet. I fallet ovan verkar det finnas ett tydligt ekonomiskt motiv men detta utesluter inte att det även kan finnas ett hatbrottsmotiv. Dock finns det inte någon dokumentation som tyder på att den misstänkta tror att målsäganden är homosexuell eller har en CP-skada. Uttryck såsom ”bögfitta” och ”cp-skadad jävel” framstår här i första hand som generella nedsättande tillmälen, snarare än som hatmotiverade yttranden riktade mot personens grupptillhörighet. Fallet ska därför inte vara markerat som hatbrott. Detta är ett återkommande mönster i materialet där kränkningarna som är riktade mot målsäganden innehåller orden ”bög” eller ”flata” men där det är tydligt att orden inte är riktade mot dennes sexuella läggning utan snarare i ett mer generellt syfte för att kränka.

När denna typ av nedsättande uttryck förekommer krävs särskild uppmärksamhet avseende övriga omständigheter vid anmälningsupptagningen för att kunna avgöra om det rör sig om ett hatbrottsmotiv. I sådana situationer är det viktigt att anmälningsupptagaren ställer fördjupande frågor till anmälaren för att identifiera eventuella hatbrottsmotiv. I intervjuer med hatbrottsspecialister inom Polismyndigheten framhålls exempelvis vikten av att ställa frågor såsom ”varför tror du att just du har blivit utsatt?” eller ”varför tror du att (den misstänkta) uttryckte sig på det sättet?” vilket kan bidra till en mer träffsäker bedömning av om ett hatbrottsmotiv föreligger och därmed till en korrekt markering av hatbrott.

Kategorin visar att bedömningen av hatbrottsmotiv kan vara komplex, särskilt i situationer där hatrelaterade uttryck förekommer utan att vara direkt kopplade till målsäganden i den aktuella gärningen. Det räcker alltså inte att en person har uttryckt sig rasistiskt eller använt hatrelaterad symbolik för att ett brott ska bedömas som ett hatbrott. Gärningspersonen måste därtill vara av uppfattningen att målsäganden faktiskt tillhör någon av de grupper som omfattas av straffskärpningsregeln.

Minoritet som målsägande

Bland felkategoriserade fall med hatliknande omständigheter kan också ett mönster urskiljas där bedömningen av hatbrott framstår som grundat endast i att målsägandens grupptillhörighet ingår i en av de skyddade grunderna i straffskärpningsregeln. Det finns inget annat vare sig i anmälan eller i förundersökningen som tyder på att det finns ett hatbrottsmotiv. Det handlar om olika brottskategorier, det är ingen brottstyp som är särskilt vanligt förekommande, utan det är fråga om brott som har begåtts mot en person, egendom eller byggnad som kan kopplas till någon av de skyddade grunderna som anges i straffskärpningsregeln.

Vanligast är att brottet har begåtts mot en person tillhörande en etnisk eller nationell minoritet. En förklaring till att dessa fall markeras som hatbrott trots att hatbrottsmotiv tycks saknas kan vara att gärningspersonen tillhör en majoritetsgrupp i flera av dessa fall. Den hierarkiska maktstrukturen mellan majoriteter och minoriteter kan indikera möjliga hatbrottsmotiv och återfinns ofta inom hatbrotten. Dock förutsätter denna hierarki inte alltid hatbrott. I intervjuerna med hatbrottsspecialisterna framkom emellertid att denna indikation kan räcka för att ett fall ska markeras som hatbrott. Informanterna uppgav

att i de fall anmälningsupptagaren saknar kunskap om hur hatbrott tar sig uttryck kan den hierarkiska maktobalans som uppstår när gärningspersonen tillhör en majoritet och målsäganden tillhör en minoritet fungera som en utlösande faktor för misstanke om hatbrott. Detta kan i sin tur leda till att anmälningsupptagaren markerar ärendet som hatbrott, trots att andra hatindikationer saknas.

Bland fallen utan hatbrottsmotiv förekommer även ärenden där både målsäganden och gärningspersonen tillhör minoritetsgrupper. En förklaring kan vara att de inblandade parterna, målsäganden, gärningsperson och eventuella vittnen, ofta refererar till varandra efter etnicitet. På liknande sätt som makthierarkin mellan majoritet och minoritetsgrupper kan fungera som en utlösande faktor för misstanke om hatbrott tycks omnämnandet av olika etniciteter av inblandade parter i utredningsmaterialet kunna leda till en hatbrottsmarkering.

Bland de felkategoriserade fallen där minoritetsstatus hos målsäganden förefaller utgöra grund för hatbrottsmarkeringen förekommer även brott riktade mot sexuella och religiösa minoriteter. Exempelvis rör det sig om klotter på religiösa byggnader utan uttryckta hatbudskap samt inbrott i kyrkor. I inbrottsfallen finns inget som tyder på att gärningarna varit riktade mot kristendomen som religion. I stället kan omständigheterna, såsom tillgrepp av värdeföremål och kyrkors öppna tillgänglighet, indikera att kyrkorna valts ut på grund av tillgänglighet snarare än av religiösa motiv.

Minoritet som målsägande, exempel: Försök till stöld

> FRITEXT
>
> Patrull (patrullnummer) bestående av (polis 1) och (polis 2) beordrades av RLC till Domkyrkan i (stad) med anledning av ett försök till stöld. På plats mötte personal upp.
>
> BROTT
>
> Försök till stöld, genom att okänd gärningsman försökt att bryta upp ett skåp i kyrkan i syfte att tillgripa gods.
>
> HÄNDELSE
>
> Personal i Domkyrkan observerar hur en man försöker att bryta upp ett skåp vid kassan i entrén till domkyrkan. Då mannen blir

> påkommen springer han från platsen. I handen hade mannen en kofot av mindre modell. Personalen kan inte notera att gärningsmannen skulle ha fått med sig något gods.

I anmälan ovan är det skåp som den misstänkta försökt bryta upp beläget vid entrén i kyrkan och skåpet är därtill placerat i anslutning till kyrkans kassa. Dessa omständigheter kan tala för att gärningspersonens motiv för inbrottet i första hand varit ekonomiskt, snarare än ett hatbrottsmotiv riktat mot kyrkan i egenskap av symbol för kristendomen. För att en gärning ska bedömas som hatbrott krävs att den åtföljs av omständigheter som tydligt signalerar ett sådant motiv, exempelvis skadegörelse av religiösa symboler, hatfulla budskap eller våldshandlingar riktade mot det religiösa sammanhanget som sådant. Avsaknaden av sådana omständigheter talar för att fallet i stället är felaktigt markerat som hatbrott.

Det räcker inte att brottet riktas mot en person, egendom eller byggnad som kan kopplas till en skyddad grupp för att ett brott ska anses vara ett hatbrott, utan det krävs även att gärningen är motiverad av fientlighet eller missaktning mot den skyddade grupp som kopplas till personen, egendomen eller byggnaden.

Missförstånd av hatkonceptet

Denna kategori omfattar fall som felaktigt har markerats som hatbrott, men där det förefaller ha skett på grund av en missuppfattning av begreppet ”hat” i hatbrott. Händelsen tycks ha uppfattats som ett hatbrott utifrån den allmänna förståelsen av hat – en stark motvilja, avsky eller personligt ogillande, men uppfyller inte kriterierna för ett juridiskt hatbrott. Omständigheterna i fallen tyder i stället på att andra motiv ligger bakom brotten, såsom svartsjuka, psykisk ohälsa eller hämnd. I flertalet av fallen så används också ordet hat eller hatar i brottsbeskrivningen. Detta kan eventuellt leda till att den allmänna förståelsen av hat (mot person) kopplas ihop med den juridiska (mot grupptillhörighet) och därför markeras fallet som hatbrott.

Brotten som förekommer i denna kategori karaktäriseras av att de begås i affekt, det vill säga under känslomässig påverkan, av aggressivitet, uppgivenhet eller frustration. I brottssituationen är det vanligt att gärningspersonen uttrycker ett hat eller starkt ogillade i förhållande till målsäganden, genom kränkande uttryck och aggressivt uppträdande. Denna höga nivå av affekt i situationerna kan leda till antagandet att gärningspersonen begår brottet på grund av att hen hatar målsäganden, vilket även kan stämma. Hatbrott behöver dock inte innehålla något

känslomässigt hat, även om de ofta kan antas göra det. Det är inte hatet som gör ett brott till ett hatbrott, utan motivet att kränka någon på grund av dess uppfattade grupptillhörighet.

De vanligast förekommande brottstyperna inom denna kategori är ärekränkningsbrott, olaga hot och ofredande samt misshandel. Ett återkommande mönster i materialet är brott i nära relation där det ofta handlar om att en kvinna utsätts för hot eller våld av sin nuvarande eller före detta partner. I dessa brott finns ofta en hög nivå av affekt där gärningspersonen är väldigt aggressiv, både verbalt genom kränkningar, såsom ”hora”, ”slyna” och liknande, men också fysiskt, genom att kasta saker, banka i väggar eller slå och skada offret. Även om det förekommer mycket av vad som kan kallas hat i dessa brott, utgör de inte hatbrott då det inte är offrets grupptillhörighet som brottet tar sikte på.

Ett annat mönster som identifierats i materialet är brott som riktas mot tjänstepersoner. Även dessa brott innehåller ofta en hög nivå av affekt. Brottet uppstår ofta i samband med att den misstänkta är i kontakt med exempelvis myndighetsutövare inom socialtjänsten eller Polismyndigheten. Konfrontationen är då ett resultat av missnöje kring beslutsfattande som rör gärningspersonen, exempelvis avslag eller nerskärning av ekonomiska bidrag, beslut om omhändertagande enligt LOB (lagen om omhändertagande av berusade personer), eller under polisgripande. Situationerna präglas av stark upprördhet där missnöjet även här tar sig uttryck i både fysiska handlingar och verbala uttryck.

Missförstånd av hatkonceptet, exempel: Olaga hot mot flicka online

> BROTTET
>
> Någon har från den (datum) till (datum) skickat hot till anmälarens dotter, (namn på målsäganden). Hoten har målsäganden fått vid tre tillfällen på Snapchat. Hoten handlar om att någon ska komma hem och döda målsäganden. Det var målsägandens lärare, som ringde på målsägandens mamma den (datum) och berättade att målsäganden brutit ihop i skolan och då berättat om hoten.
>
> BILAGOR
>
> Målsägandens mamma mejlar över skärmdumpar på hoten. Från skärmdumpar av tre sms i förundersökningen:

> Hej igen, jag vill komma hem till dig o döda dig för mitt liv blir bättre då! Du uppsöker uppmärksamhet av typ alla, du är ful, dum i huvudet, o en jävla stor idiot! Hejdå o inatt kan du vara jävligt rädd för jag kanske kommer o mördar dig!
>
> Hej bitch, du är ful, dum i huvudet, ännu fulare, en tönt som skriver en bok om din fkn lilebror som har cancer men det är inte alls synd om honom! Vill bara att du ska veta hur idiotisk du är, jävla fitta är vad du är. Du kan lika gärna med ta livet av dig nu för mitt liv skulle bli bättre då! Hoppas du fick en liten uppfattning om hur äcklig och idiotisk du är, hejdå bitch.
>
> Nemen hej, är du bra på att simma? Verkligen inte, gå o dö ist! Fin – neeeeej, ful som fan! Synd om dig med din lillebror o så. Neeehej! De är inte synd om dig! Du är så fuul. Inte bra på att simma, en sportnörd, en som leker cool! Du ska bara veta hur mycket jag hatar dig. Ibland vill jag bara döda dig! Om jag ser dig så ska jag brotta ner dig. Du tror alla vill vara med dig men det är väldigt feel för jag vill inte vara med dig i alla fall! Aja hejdå idiot, bitch o aa en jävligt stor idiot!

Målsäganden, som är en flicka som går i 6:e klass, har fått hot och kränkningar skickade till sig via Snapchat vid upprepade tillfällen. I meddelanden skriver gärningspersonen att denne vill mörda målsäganden, att hon är ful och äcklig och att hon ”uppsöker uppmärksamhet av typ alla”. Gärningspersonen skriver bland annat ”Du ska bara veta hur mycket jag hatar dig”. Det aktuella Snapchat-kontot har raderats, men målsäganden minns att användarnamnet innehöll ordet ”mobbare”. Målsägandens mamma misstänker att dottern vet vem som skickat meddelandena, men att hon inte vill berätta.

Exemplet präglas av en hög affektnivå; fallet är fullt av personliga påhopp och stark aggression där den misstänkta uppger att hen vill mörda målsäganden. I anmälan är det utskrivet att gärningspersonen har uttryckt att den hatar målsäganden. Det förekommer dock inga omständigheter som tyder på att det är ett hatbrott då ingen av de många kränkningarna i meddelandena riktar sig mot flickans grupptillhörighet. I stället tycks brottet ha markerats som hatbrott på grund av den höga affektnivån och det allmänna hat som uttrycks i meddelandena.

Det är viktigt att som anmälningsupptagare vara uppmärksam på om brottet innefattar hat som en affektiv känsla eller hat i juridisk mening.

Att hata någon eller uttrycka hat mot en person utgör inte ett hatbrott, så länge brottet inte riktar sig mot någon av de skyddade grunderna i straffskärpningsregeln.

Ideologiska brott med koppling till minoritetspolitiska frågor

Ett mönster inom de felkategoriserade brotten är att gärningen riktas mot målsäganden på grund av dennes uppfattade koppling till, stöd för eller företrädande av minoritetsgrupper och minoritetspolitiska frågor, snarare än på grund av målsägandens egen grupptillhörighet.

Exempelvis förekommer fall där brottet riktas mot offentliga aktörer som genom sin offentliga position och plattform bedriver opinionsbildning eller aktivism i frågor rörande HBTQ-rättigheter, jämställdhet, migration eller andra samhällsfrågor kopplade till de skyddade grunderna. Målsäganden är i dessa fall ofta en känd svensk profil vars yrkesroll inte i sig är direkt kopplad till samhällsdebatt eller politiskt arbete, såsom musiker, idrottare, influencers och poddare.

Ideologiska brott med koppling till minoritetspolitiska frågor, exempel 1:

> INLEDNING
>
> Målsäganden inkommer till (namn på polisstation) för att göra en anmälan om olaga hot.
>
> BROTTET
>
> Okänd gärningsman är misstänkt för olaga hot genom att ha skickat ett brev till målsäganden med text som målsäganden upplever som ett hot.
>
> HÄNDELSE
>
> Målsäganden har idag fått ett brev skickat till sin bostadsadress med texten ”Vi vet var du bor. Med vänlig hälsning NMR”. Målsäganden tar detta som ett hot och är väldigt rädd att vara hemma så hon kommer att vara hos vänner en längre tid framöver.
>
> ÖVRIGT

> Målsäganden är politiskt aktiv och skriver om NMR rasism mänskliga rättigheter med mera på olika sociala medier.

Målsäganden i det här fallet är en känd svensk idrottare. Hon har mottagit brev till sin bostadsadress med texten ”Vi vet var du bor. Med vänlig hälsning NMR”. I anmälan beskrivs även att målsäganden är politiskt aktiv och skriver om bland annat rasism på sina olika plattformar. Målsäganden är också allmänt känd för att uttala sig i HBTQ-frågor och frågor om mänskliga rättigheter.

Inget i anmälan tyder på att hotet är kopplat till någon specifik händelse, utan det förefaller snarare rikta sig mot målsäganden på ett mer generellt plan. Mot bakgrund av avsändaren och organisationens välkända ideologiska profil, som kan beskrivas som högerextrem, kan hotet därför tolkas som riktat mot målsäganden i egenskap av dennes offentliga ställningstaganden i minoritetspolitiska frågor då de står i motsats till NMR:s ideologiska ståndpunkter. Detta tillvägagångssätt är även återkommande i flera fall i materialet, där målsägandena utgörs av kända profiler, som till synes tillhör majoritetsgrupper och som bedriver opinionsbildning eller aktivism på sina plattformar.

Målsäganden är i detta fall inte utsatt för ett hatbrott, eftersom hotet inte riktas mot hennes grupptillhörighet. Hon har i stället blivit utsatt på grund av sina offentliga åsikter och uttalanden i frågor som rör grupper som omfattas av de skyddade grunderna. För att brottet ska klassificeras som hatbrott krävs det alltså att det finns ett hatbrottsmotiv kopplat till en skyddad grund hos målsäganden i det aktuella fallet, det räcker inte med att det finns en skyddad grund hos de grupper eller personer som målsäganden uttalar sig om. Fallet ska därför inte kategoriseras som hatbrott.

Ett annat mönster som har identifierats i materialet är att fall med brott som riktar sig mot individer som kommer i kontakt med skyddade grupper genom sin yrkesroll tenderar att markeras felaktigt som hatbrott. Målsägandena i dessa fall är bland annat personer som arbetar med invandrarungdomar på olika former av boenden, anställda vid organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter, byggföretag som bygger boenden för ensamkommande på uppdrag av exempelvis Migrationsverket eller kommuner, samt politiker som arbetar med migrationsfrågor. Återigen handlar det om brott som inte tar sikte på målsägandens uppfattade eller reella grupptillhörighet, utan snarare på målsägandens association och samröre med frågor som gärningspersonen motsätter sig.

I straffskärpningsregeln ingår etnicitet som skyddad grund. Vidare ställer regeln inga krav på minoritetsstatus. Detta innebär att även majoritetsgrupper kan utsättas för hatbrott på grund av etnicitet (se Främlingsfientliga hatbrott, exempel 2 samt avsnittet Skillnader rörande gruppdynamik för vidare beskrivning av dessa fall). Ett mönster vi fann inom de ideologiska brotten är fall där målsäganden tillhör en etnisk majoritet och där ärendet har markerats som hatbrott med hänvisning till att gärningspersonen har yttrat sig rasistiskt. En närmare granskning visar dock att de rasistiska kommentarerna inte riktas mot målsäganden på grund av dennes etniska tillhörighet. I stället kopplas uttrycken till att målsäganden uppfattas avvika från normer kopplade till etnisk eller kulturell tillhörighet, exempelvis genom relationer eller språkbruk som tillskrivs en annan grupp. Uttalandena bygger därmed på föreställningar om ”normbrott” snarare än på målsägandens egen grupptillhörighet som sådan.

Ideologiska brott med koppling till minoritetspolitiska frågor, exempel 2: Olaga hot

> BROTTET
>
> Okänd gärningsperson har uttalat hot om att döda (namn på målsäganden). Detta har fått henne att känna stor rädsla. Okänd gärningsperson har uttryckt sig på ett sätt som har orsakat målsäganden stor kränkning.
>
> HÄNDELSEN
>
> Målsäganden och hennes väninna blev vittne till att en kille slog sin flickvän. Målsäganden som kände igen paret gick fram till dem och sa ”Vad fan gör du? Du slog ju henne. Så gör man inte.” Mannen som målsäganden tror heter (namn på misstänkt) svarade ”Fy fan för dig (namn på målsäganden). Ta din negerunge och dra härifrån.” Mannen fortsatte att kalla målsäganden för negerhora, landsförrädare och liknande. Sedan sa han ”Hade du inte haft din son med dig hade jag skurit halsen av dig.”
>
> Målsägandens son som är fyra år var med målsäganden vid tillfället.

I exemplet ovan har målsäganden blivit utsatt för olaga hot då hon försökte avbryta en pågående misshandel. I samband med hoten

använder den misstänkta därtill flera rasistiska och kränkande tillmälen. Valen av ord vid kränkningarna tyder dock på att de inte riktas mot målsägandens grupptillhörighet, då gärningspersonen använder ord som ”landsförrädare”. I stället talar detta för att de rasistiska tillmälena som används tar sikte på hennes partners etnicitet. Målsäganden i fallet blir utsatt på grund av att hon, ur gärningspersonens perspektiv, begår ett svek gentemot sin svenska etnicitet genom att vara i relation med någon från annan etnicitet. Mot denna bakgrund framstår det som att gärningen inte har haft ett hatbrottsmotiv, utan snarare har varit ideologiskt grundad.

Hade barnet som närvarat också varit upptagen som målsägande, hade hatbrottsmarkering varit korrekt, då en del av kränkningarna riktas direkt mot barnet. Nu är barnet dock inte omnämnd som målsägande och fallet bör därför inte vara markerat som hatbrott.

Ett annat vanligt förekommande fenomen bland de ideologiskt motiverade brotten är att brott som begås mellan individer från samma minoritetsgrupp, där de inblandade parterna har olika ideologiska ståndpunkter och politiska åsikter, felaktigt markeras som hatbrott. Den vanligaste brottstypen inom denna kategori är olaga hot och brotten karaktäriseras av att de ofta begås via meddelanden på sociala medier, i brev eller över telefon. Fallen kännetecknas vidare av att hoten ofta formuleras i kollektiva termer, exempelvis genom användning av ”vi”, vilket antyder att gärningspersonen positionerar sig som del av eller i linje med en större grupp eller politisk aktör. Det är också vanligt förekommande att anmälningarna i denna kategori rör målsäganden som uttryckt ett regimmotstånd medan gärningspersonernas hot ger uttryck för regimlojalitet.

Ideologiska brott med koppling till minoritetspolitiska frågor, exempel 3: Olaga hot mot grupp

> BROTTET
>
> Någon hotar familjen (efternamn) via Instagram.
>
> OMSTÄNDIGHETER
>
> Målsäganden 1 uppgav att både han och hans fru (målsäganden 2) blivit hotad via Instagram där personen hade skrivit till målsägande 1, ”Vi kommer att skicka en person för att döda dig

> och din familj", "Allah Allah Allah till dig, jag skall göra dig som en hund du inte göra en gång till politisk aktivitet".
>
> Enligt målsägande 1 hade målsägande 2 fått meddelande där personen skrev, "Varför protesterar ni mot Hijab", "Kommer du till Iran så kommer vi ta dig till fängelset och du kommer få betala för vad du gjorde".
>
> Målsägande och hans fru är politiskt aktiva i Sverige för det som händer i Iran. Enligt målsägande 1 har både han och målsägande 2 gått ut med detta via sociala medier.

I det aktuella fallet framkommer att målsägandena är engagerade i politiska frågor rörande Iran och uttrycker detta engagemang via sociala medier. Gärningspersonen kan antas ha tagit del av detta och har därefter riktat dödshot mot målsägandena på grund av deras åsikter. Det framgår även uttryckligen i hotet att det avser deras "politiska aktivitet" samt deras protester mot hijab. Av anmälan framgår därmed att hoten riktas mot målsägandenas politiska ståndpunkter, och inte mot deras grupptillhörighet. Fallet ska därför inte markeras som hatbrott.

Andra ideologiska eller demokratihotande brott

Andra ideologiska brott som har identifierats i materialet utgörs av fall där kategoriseringen inte kan förklaras av att målsäganden på något sätt associeras med minoritetspolitiska frågor. Gärningarna i denna kategori riktar sig i stället mot åsikter, ideologiska ställningstaganden, värderingar eller uppfattad politisk tillhörighet som saknar koppling till de skyddade grunderna. Resultaten av analysen visar att brott vars motiv tycks bottna i förakt mot politiska eller ideologiska uppfattningar ofta markeras felaktigt som hatbrott. Det vill säga att politiska eller ideologiska uppfattningar och ställningstaganden i vissa fall har uppfattats som en skyddad grund trots att de inte omfattas av straffskärpningsregeln för hatbrott.

Ett mönster vi identifierade bland de felkategoriserade fallen var att så kallade påverkansbrott mot demokratiska funktioner ofta har markerats felaktig. Påverkansbrott definieras som brott som riktar sig mot journalister, mediahus, politiker och politiska partier, där brott mot politiker och partiorganisationer dominerar i vårt material. Vanligt förekommande brottstyper är skadegörelse men också olaga hot och förtal, ofta genom e-post, brev eller via sociala medier.

Andra ideologiska eller demokratihotande brott, exempel 1: Ofredande mot grupp

> BROTTET
>
> Okänd gärningsman har uppvisat ett hänsynslöst beteende och framkallat en kännbar fridsstörning hos målsägande.
>
> HÄNDELSEFÖRLOPPET
>
> (Namn på kommun) kommun har fått brev från en anonym avsändare. I brevet finns Socialdemokraternas kampanjmaterial inför valet 2018. På bilderna som föreställer förtroendevalda socialdemokrater, har den anonyma avsändaren skrivit diverse skällsord och ofredanden så som ”fetto”, ”grisar till slakt” och ”slå ner kärringfan”.

I det aktuella ärendet har gärningspersonen skickat ett brev till kommunen. Brevet innehåller Socialdemokraternas kampanjmaterial, på vilket gärningspersonen har skrivit skällsord riktade mot de förtroendevalda politiker i kommunen som förekommer i materialet. Det finns inga indikationer i utredningsmaterialet som tyder på att ärendena utgör hatbrott; kränkningarna innehåller inga rasistiska, homofoba eller antireligiösa tillmälen. Kränkningarna är inte heller riktade mot en enskild individ utan mot samtliga som förekommer i kampanjmaterialet, vilket tyder på att det inte rör sig om en personlig konflikt utan snarare en avsky mot hela partiet och dess ideologi. Fallet tycks därför ha felkategoriserats.

Att brott mot politiker och journalister frekvent felkategoriseras som hatbrott kan möjligen förklaras av att straffskärpningsregeln för påverkansbrott mot demokratibärande funktioner återfinns i samma lagrum som straffskärpningsregeln för hatbrott. Dessa regler återfinns i 29 kap. 2 § brottsbalken, men under punkterna 9 och 11 i stället för punkt 7. Där anges att straffskärpning ska beaktas ”om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon, eller någon närstående, innehaft ett uppdrag som förtroendevald i stat, kommun, region, Sametinget eller Europaparlamentet” samt ”om brottet begåtts mot en person på grund av att han eller hon eller någon närstående yrkesmässigt bedrivit nyhetsförmedling eller annan journalistik.”

Denna gemensamma placering i lagtexten kan ha bidragit till att dessa ärenden registrerats som hatbrott, trots att de inte uppfyller kriterierna för hatbrott.

Vidare förekommer brottstypen skadegörelse frekvent i materialet. Ofta i samband med valrörelsen, och då mot partirelaterad egendom i form av klotter mot valaffischer.

Andra ideologiska eller demokratihotande brott, exempel 2: Egenmäktigt förfarande och klotter, valrelaterat

> FRITEXT
>
> Valrörelsen 2018
>
> BROTTET
>
> Egenmäktigt förfarande, skadegörelse
>
> HÄNDELSE
>
> En okänd gärningsman har tagit, klottrat eller slagit sönder Socialdemokraternas valaffischer. Affischerna har suttit på de platser som man har tillstånd för. Karta bifogas samt bild på klotter.

I exemplet ovan har gärningspersonen stulit och förstört Socialdemokraternas valaffischer. På de affischer som lämnats kvar har gärningspersonen skurit ut ord samt klottrat texten ”Stalin 4 life” och den kommunistiska symbolen hammaren och skäran på den porträtterade partiledarens panna. Brottet framstår därmed som ideologiskt motiverat och riktat mot ett politiskt parti och dess företrädare, snarare än mot en skyddad grupp. Fallet utgör därför inte ett hatbrott, utan bör förstås som ideologiskt motiverad skadegörelse.

Andra ideologiska eller demokratihotande brott, exempel 3: Skadegörelse på valskyltar

> FRITEXT
>
> Valrörelsen 2018
>
> BROTTET

En okänd gärningsperson har på nätterna vandaliserat ett antal valskyltar.

HÄNDELSE

Anmälaren berättade att nästan varje natt är det någon som har sönder valskyltarna och sliter ned dom från sina fästen. Vid ett tillfälle så hade man även ritat ett hakkors på skyltarna. Det röd sig om 40–100 skyltar/natt. Inga iakttagelser är gjorda.

VITTNEN

Saknas.

SKADOR

Sönderslagna valskyltar, stagen till skyltarna är trasiga.

HATBROTT

Ja.

Anmälaren gjorde en polisanmälan på skadegörelse på valskyltar (datum och k-nummer).

I exemplet ovan blir utfallet ett annat. I detta fall är symbolen som ritats på valaffischen ett hakkors, vilket innebär att brottsrubriceringen hets mot folkgrupp kan aktualiseras, och fallet bedöms därmed som ett hatbrott.

Detta illustrerar vikten av att noggrant granska de konkreta omständigheterna i brottet. Trots att tillvägagångssättet, gärningspersonen och brottsobjektet är desamma – skadegörelse av valaffischer – är den symbolik som används avgörande för den rättsliga bedömningen. Till synes likadana handlingar kan således utgöra hatbrott om brottet innehåller hatrelaterad symbolik, medan det i andra fall bedöms som ideologiskt motiverad brottslighet utan hatbrottsmotiv.

En annan möjlig förklaring till att påverkansbrott mot demokratibärande funktioner ofta markeras som hatbrott är att de i praktiken hanteras av samma särskilda utredningsresurs inom Polismyndigheten. Denna organisatoriska överlapp kan bidra till felaktig markering.

Som konstaterats ovan utgörs en del av de felkategoriserade fallen med ideologiska motiv av påverkansbrott som, precis som hatbrotten, regleras i brottsbalkens kapitel 29 om försvårande omständigheter. Majoriteten av fallen med ideologiska motiv i materialet är dock riktade mot privatpersoner och inte mot förtroendevalda eller journalister och omfattas därför inte av straffskärpningsgrunderna i 29 kap. 2 §, dvs. vare sig av p 7, 9 eller 11 i brottsbalken.

Inom denna kategori uppfattar gärningspersonen ofta målsäganden som en meningsmotståndare som sympatiserar med en ideologi eller företräder värderingar som står i kontrast till de egna. Brotten riktas typiskt sett mot politiskt engagerade privatpersoner, såsom partimedlemmar, volontärer eller andra ideologiskt aktiva individer, som inte innehar förtroendepositioner eller yrkesroller som omfattas av särskilt skydd. Vanligast förekommande är brott riktade mot individer som förknippas med höger- eller högerextrema miljöer. Det förekommer exempelvis brott riktade mot personer som är eller har varit politiskt aktiva inom eller sympatiserar med Sverigedemokraterna, liksom Nordiska motståndsrörelsen (NMR).

Ytterligare ett mönster i materialet är att hedersrelaterade brott i stor utsträckning markeras som hatbrott. Hedersbrottslighet syftar på brottslighet där ett motiv till gärningarna helt eller delvis varit att ”bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder” (29 kap. 2 § 10 p i brottsbalken). Hedersrelaterat våld och förtryck är ett samlingsbegrepp för handlingar som används med syftet att upprätthålla en familjs heder genom att tvinga en person, ofta en familjemedlem, till lydnad genom bland annat kontroll, hot och våld (Prop. 2021/22:138).

Bland de hedersrelaterade fall som identifierats i materialet framträder inget tydligt mönster som direkt kan förklara varför de har registrerats som hatbrott, utan fallen förefaller vara typiska för hedersrelaterad brottslighet. I stället tyder analysen på att hela brottstypen, snarare än enskilda ärenden, har missuppfattats som att den omfattas av de skyddade grunderna i straffskärpningsregeln för hatbrott. Något som sticker ut i denna kategori, och som talar för att sådant missförstånd finns, är att det i flera fall uttryckligen framgår i anmälan att händelsen rör hedersrelaterad brottslighet.

Det bör samtidigt noteras att det i vissa fall förekommer överlappningar mellan hedersrelaterade motiv och hatbrottsmotiv. Sådana fall har dock rensats bort i det material som analyserats här. De fall som diskuteras

här avser således ärenden där inget hatbrottsmotiv har kunnat identifieras, vare sig i anmälan eller i övrigt förundersökningsmaterial.

Fall med otillräcklig information

Av de felkategoriserade ärendena där vi inte har kunnat verifiera hatbrottsmotiv utgör fall med otillräcklig information 10 procent. Med fall med otillräcklig information avses ärenden där den information som framgår i förundersökningsmaterialet, det vill säga både i anmälan och i utredningen, antingen är så osäker att det inte går att avgöra om ett hatbrottsmotiv föreligger, eller så knapphändig att det inte går att avgöra om fallet är korrekt kategoriserat som hatbrott eller felkategoriserat. Att fallen tilldelats denna kategori innebär inte att hatbrottsmarkeringen bedöms som felaktig, utan beror i stället på osäkerhet i underlaget snarare än i den faktiska bedömningen.

Inom fallen med otillräcklig information finns en stor variation av brottstyper och omständigheter. Dock har alla fall det gemensamt att de möjligen kan utgöra hatbrott. Mängden av information i förundersökningsmaterialet varierar: i vissa fall finns en anmälan med endast en eller två meningar, medan andra fall har både förhör och bilder.

Till skillnad från de felkategoriserade fallen kan vi inte utesluta hatbrottsmotiv i dessa fall. I denna kategori ingår därför fall där hatbrottsmarkeringen är befogad, men där vi inte med säkerhet kan säga att det rör sig om hatbrottsmotiv. Detta kan exempelvis avse situationer där målsäganden uppger vid anmälningstillfället att hen har blivit utsatt på grund av sin etnicitet men där inget i den övriga informationen tyder på detta. Detta förekommer exempelvis när en konflikt uppstår i samband med nekat tillträde till krogen, varefter målsäganden uppger att händelsen beror på dennes utländska bakgrund, medan övriga uppgifter i ärendet antingen inte bekräftar detta eller till och med talar emot det, exempelvis genom uppgifter från ordningsvakter om att målsäganden varit berusad och utagerande och därför blivit nekad tillträde.

I dessa fall är hatbrottsmarkeringen befogad och korrekt använd, men de har inte räknats som hatbrott i den här rapporten då dokumentationen är för otillräcklig för att med rimlig säkerhet bedöma att det rör sig om ett hatbrott.

Vidare förekommer fall där hatbrottsmarkeringen är den enda indikationen på att det rör sig om ett hatbrott. Dessa ärenden kännetecknas av brist på övrig information och hade dessa fall saknat hatbrottsmarkering hade de inte kunnat identifieras som möjliga hatbrott utifrån övrig dokumentation. Exempelvis kan det i anmälan framgå att målsäganden har blivit misshandlad eller hotad, utan att ytterligare information om händelseförloppet redovisas, eller i fall med klotter, där brottsbeskrivningen i fallet endast återger att det rör sig om klotter men inte vad som klottrats. Dessa fall kan således antingen vara felkategoriserade, där anmälningsupptagaren felaktigt har markerat ärendet som hatbrott, eller informationsbristrelaterade, där nödvändig bakgrundsinformation inte har dokumenterats vid anmälningstillfället.

I dessa situationer är det av vikt att anmälningsupptagaren dokumenterar all relevant information kring ett möjligt hatbrottsmotiv för att underlätta den fortsatta utredningen av ett sådant motiv. I intervjuerna med hatbrottsspecialister framkom att en avgörande förutsättning för att kunna styrka ett hatbrottsmotiv i utredningen är att det ”finns trådar att dra i” utifrån anmälan. Detta innebär att anmälan bör innehålla information om varför anmälningsupptagaren har valt att markera brottet som ett hatbrott, och inte enbart bestå av en markering utan underliggande motivering.

Det förekommer också anmälningar där det finns relativt mycket information om händelseförloppet, men där avgörande uppgifter om ett möjligt hatbrottsmotiv saknas. I dessa fall finns det omständigheter som kan tyda på ett hatbrottsmotiv, men på grund av otillräcklig information går det inte att avgöra vid granskning av materialet. Detta kan exempelvis uppstå när det i anmälan beskrivs att gärningspersonen har uttryckt sig homofobiskt mot målsäganden, men där övriga omständigheter varken talar för eller emot att det rör sig om ett hatbrottsmotiv. Hatbrottsmarkeringen kan i dessa fall indikera att ett hatbrottsmotiv är möjligt, men som framgår av tidigare beskrivna felkategoriserade fall med hatliknande omständigheter, kan det också röra sig om att sådana uttryck används utan koppling till målsägandens sexuella läggning.

I dessa fall kan mer information om målsäganden och kontexten kring uttrycken vara avgörande för bedömningen av det möjliga motivet, exempelvis genom att fråga anmälaren om möjliga anledningar till att gärningspersonen använde just dessa ord.

Fall med otillräcklig information, exempel: Misshandel

> FRITEXT
>
> Målsäganden kommer in till poliskontoret tillsammans med sin bror för att göra en anmälan om misshandel som skedde på (namn på skola) i (stadsdel) under (datum).
>
> BROTTET
>
> Misshandel genom att kasta en glasbägare i huvudet så att bägaren krossas.
>
> HÄNDELSEFÖRLOPP
>
> Klass 7C på (namn på skola) skulle ha kemilektion. Målsäganden kommer in i klassrummet och ser sig om i rummet efter en stol att sätta sig på. Han såg en stol som var ledig och gick fram mot den. Det blev bråk och tjafs i klassrummet. Flera skriker kränkande ord mot målsäganden. Plötsligt tar misstänkt upp en glasbägare och kastar den i huvudet på målsäganden. Glasbägaren krossas mot huvudet och glassplitter sprids över målsägandens kläder. Läraren säger till målsäganden att gå ut på toaletten och skaka av tröjan.

Målsäganden, som har ett utländskt namn, kommer in i ett klassrum och letar efter en plats att sitta på. När målsäganden har hittat en plats blir han utsatt för kränkande tillmälen och får en glasbägare kastad på sig av den misstänkta. Uppgiften om att målsäganden har ett utländskt namn i kombination med uppgiften om kränkande tillmälen samt hatbrottsmarkeringen kan indikera att det finns ett hatbrottsmotiv i ärendet. Det blir dock oklart när de kränkande uttrycken inte preciseras närmare i anmälan. Dessa vaga beskrivningar av uttrycken resulterar i att det inte går att verifiera att ett hatbrottsmotiv finns i fallet.

En ytterligare risk med att inte dokumentera de exakta orden i anmälan är att det kan gå lång tid mellan anmälningstillfället och eventuell vidare utredning, vilket kan leda till att målsäganden inte längre minns exakt vilka uttryck som användes. Detta kan försvåra möjligheten att styrka ett eventuellt hatbrottsmotiv i den fortsatta utredningen och i en eventuell rättslig prövning. Anmälningsupptagaren bör därför vara så detaljerad som möjligt i sin beskrivning. Om uppgifterna inte lämnas spontant av anmälaren bör anmälningsupptagaren fråga efter de exakta orden och

uttrycken som användes vid brottstillfället för att detta ska kunna redovisas i anmälan.

Det är därför viktigt att anmälningsupptagaren redovisar så mycket relevant information som möjligt i anmälan för att underlätta fortsatt utredning av ett möjligt hatbrottsmotiv. Om hatbrottsmarkeringen utgör den enda indikationen riskerar motivfrågan att inte kunna utredas vidare. Det kan även leda till att resurser behöver läggas på att i efterhand klargöra varför ärendet har markerats som hatbrott eller inte, i stället för att fokusera på den faktiska utredningen.

Mekaniskt felkategoriserade fall

Denna kategori utgör 63 procent av materialet och utgör således den största andelen felkategoriserade fall. I denna kategori ingår de fall som bedömts vara mekaniskt felaktigt kategoriserade som hatbrott. Det innebär att det inte finns några kontextuella omständigheter i anmälan eller förundersökningen som motiverar att de har registrerats som hatbrott. Omständigheterna talar i stället för att hatbrottsmarkeringen är ett resultat av att den som upprättar anmälan klickat fel i det digitala systemet, snarare än en motiverad handling.

Ärendena i denna kategori karaktäriseras av brottstyper där motivet för brottsligheten ofta inte riktar sig mot målsäganden direkt utan snarare mot dennes egendom, fall där brottet begåtts utan interaktion mellan målsäganden och gärningsperson, brott med okänd gärningsperson samt brottstyper som saknar målsäganden. Generellt är brottstyperna i denna kategori även brott av mindre allvarlig karaktär.

De vanligast förekommande brottstyperna i denna kategori är stöld- och bedrägeribrott, trafikbrott och narkotikabrott. Övriga förekommande brott är till exempel häleri, arbetsmiljöbrott och olovlig identitetsanvändning. Grövre brott såsom ofredanden, olaga hot, misshandel och sexualbrott förekommer också, men är mer ovanliga i denna kategori. Nedan följer en beskrivning av de vanligast förekommande brottskategorierna.

Stöld- och bedrägeribrott

Inom kategorin stöldbrott förekommer ofta ringa stölder riktade mot företag, exempelvis livsmedelsbutiker, kiosker och Systembolaget, stölder från byggarbetsplatser där både material och verktyg tillgrips, men även stölder mot privatpersoner. Stöldbrotten sker ofta vid obevakade platser, såsom sommarstugor, redskapsbodar, källarförråd,

garage och vindar. Även bensinstölder vid tankstationer förekommer frekvent i materialet.

Stölder riktade mot företag kännetecknas i materialet av att de ofta drabbar större aktörer, såsom Systembolaget och OKQ8 eller etablerade dagligvarukedjor som ICA, Willys, Coop och Hemköp. Det tillgripna godset består vanligtvis av matvaror, kläder, kosmetika, alkohol och drivmedel.

Stölder riktade mot privatpersoner kännetecknas i materialet av att målsäganden varit omedveten om brottet vid själva brottstillfället och att interaktion mellan gärningsperson och målsägande därmed saknas. Dessa brott utgörs ofta av mobiltelefon- och plånboksstölder som begås i krogmiljöer eller i kollektivtrafiken och stölder från obevakad egendom som garage, sommarstugor, källare och parkerade fordon. Även cykelstölder är vanligt förekommande, och det förekommer även stölder av större fordon såsom mopeder, båtar och bilar.

Även bedrägeribrotten kännetecknas av en distans mellan målsäganden och gärningspersonen där det ofta rör sig om onlinebeställningar som gjorts i målsägandens namn, kontokortsbedrägeri eller liknande.

Stöld- och bedrägeribrott, exempel: Stöld, ringa

FRITEXT

Patrull (nummer) med polis 1, polis 2 och polis 3 blev (datum) beordrade av RLC till ICA Kvantum i (stadsdel) med anledning av en ringa stöld.

BROTT

Ringa stöld genom att misstänkt har tillgripit varor för totalt 395 kronor och passerat kassan utan att betala för dessa, vilket har inneburit ekonomisk skada för målsäganden.

HÄNDELSE

Butikskontrollanten observerade misstänkt när han kom in i butiken och sedan hur misstänkt gick runt och plockade på sig varor som han stoppade ner i sin medhavda väska. Sedan gick misstänkt till kassan där han endast betalade för två st drickor.

TVÅNGSMEDEL

Misstänkt envarsgreps av vittnet (datum och tidpunkt) och släpptes av patrullen kl 15:05 efter identifiering.

GODS

Ben & Jerry glass 50:-, Nutrion 229:-, Geléhallon 36:-, Lindor choklad 80:-. Totalt 395:-

Varorna är återlämnade till butiken, inget ersättningsanspråk finns.

Fallet ovan är ett exempel på hur anmälan kan se ut i stöldärenden. Anmälningarna präglas ofta av korta beskrivningar och förutom hatbrottsmarkeringen finns det inga indikationer på att det anmälda brottet är ett hatbrott. Omständigheterna som beskrivs i anmälan, typen av målsäganden och brottstyp ger tvärtom indikationer på att ärendet inte är ett hatbrott.

I materialet framgår inga mönster om att målsägandena i dessa brott skulle ha valts ut på grund av någon särskild grupptillhörighet, såsom vid hatbrott. Urvalet av brottsoffer och brottsobjekt präglas i stället av situationella faktorer, exempelvis att brotten begås på obevakade platser, att offren bedömts som lättillgängliga mål – såsom berusade personer i krogmiljö eller distraherade individer i kollektivtrafiken, eller att brotten är av en typ som typiskt sett upptäcks först i efterhand, exempelvis bedrägerier eller stölder från sommarbostäder och garage. Baserat på brottens karaktär framstår även det bakomliggande motivet främst som ekonomiskt, snarare än hatrelaterat.

Trafikrelaterade brott

De trafikrelaterade brotten kännetecknas av brott som begås utan målsäganden, såsom överträdelser av hastighetsbegränsningar, olovlig körning och rattfylleri. I de trafikärenden som har en målsägande är det vanligt med fall där brottet är ett resultat av oaktsamhet i trafiken. Frekvent förekommande trafikbrott i materialet är smitning från parkeringsskada eller trafikolycka, vårdslöshet i trafik, olovlig körning och rattfylleri. Trafikbrotten i materialet förekommer ofta i kombination med annan brottslighet, exempelvis narkotikainnehav eller narkotikabruk, brott mot knivlagen samt brukande av falsk urkund då gärningspersonen uppvisar ett falskt körkort.

Trafikbrott utgör en brottstyp som i sig inte kan klassificeras som hatbrott. Trafikbrott kan dock förekomma i kombination med hatbrott, exempelvis i antisamiska hatbrott där gärningspersoner avsiktligt kör på renar eller hundar som tillhör samer eller i fall då gärningspersonen använt sig av ett fordon för att köra in i folkmassa. I dessa fall utgör dock den straffrättsliga bedömningen i stället i första hand andra brottsrubriceringar som till exempel försök till mord, misshandel eller egendomsbrott.

Trafikrelaterade brott, exempel: Rattfylleri

INLEDNING

Dag som ovan stoppade polispatrullen (patrullnummer) med (namn på polis) och Aspirant (namn på aspirant) fordonet med registreringsnummer (registreringsnummer).

HÄNDELSE

Vid kontroll av föraren till fordonet med registreringsnummer (registreringsnummer) blåste föraren positivt i sållningsinstrumentet.

BROTT

Rattfylleri genom att föraren av fordonet med registreringsnummer (registreringsnummer) framfört fordonet under påverkan av alkohol till en uppmätt mängd av 0.24 mg alkohol per liter utandningsluft.

TVÅNGSMEDEL

Föraren fick därefter följa med till polisbuss (nummer på buss) som befann sig på (namn på stadsdel) för provtagning med Evidenzer. Beslut togs av inspektör (namn på inspektör) på (namn på polisstation).

KÖRKORTSOMHÄNDERTAGANDE

Då resultatet visade över 0,16 mg alkohol per liter utandningsluft omhändertogs förarens körkort.

I ovanstående exempel har en förare stoppats med anledning av misstänkt rattfylleri. Vid kontroll blåser föraren positivt och blir därmed medtagen till polisbussen för vidare testning. Som exemplen ovan visar saknar fallet omständigheter som kan motivera dess klassificering som hatbrott.

Narkotikabrott

Narkotikabrott som brottstyp skiljer sig från övriga kategorier genom att den per definition saknar målsäganden, vilket innebär att ett hatbrottsmotiv inte kan föreligga. De narkotikarelaterade fallen tillsammans med trafikbrotten är också särskiljande i materialet då de nästan uteslutande registreras av polis på plats, snarare än genom anmälningar via telefon eller polisens hemsida, vilket är vanligt när det gäller stöld- och bedrägeribrott.

Narkotikabrotten i materialet följer generellt ett återkommande mönster. Misstanke uppstår ofta genom att patrullerande polis observerar en person vars beteende eller yttre tecken väcker misstanke om narkotikabruk, exempelvis rödsprängda ögon, nervöst kroppsspråk eller undvikande beteende. Detta leder i regel till en polisiär konfrontation, varefter en visitation genomförs där narkotika eventuellt anträffas.

Narkotikabrott exempel: Narkotikastrafflagen, innehav

> INLEDNING
>
> Misstänkt kontrolleras då han uppträder påverkat i centrala (namn på stad).
>
> BROTT
>
> Narkotikabrott genom innehav då misstänkt bar misstänkt amfetamin i sin byxficka.
>
> HÄNDELSE
>
> Vid kontroll av misstänkt har han svårt att hålla händerna stilla och vill hela tiden ned i höger byxficka. Misstanke om innehav uppkommer varpå visitation företas. Misstänkt amfetamin anträffas i byxfickan och tas i beslag. (Namn) hörs på plats mot misstanken.

Hatbrott förutsätter att gärningspersonen riktar sitt agerande mot en målsägande på grund av dennes uppfattade grupptillhörighet. Eftersom narkotikabrott inte är riktade mot någon person kan de därför inte ha ett hatbrottsmotiv. Motiven bakom narkotikabrott är i stället typiskt sett ekonomiska (vid försäljning) eller beroenderelaterade/russökande vid eget bruk.

Som framgått av redogörelsen är brottstyperna ovan inte motiverade av gärningspersonens inställning till målsägandens uppfattade grupptillhörighet. Det handlar snarare om andra faktorer såsom ekonomiska intressen, substansbruk eller oaktsamhet. Även de mindre frekvent förekommande brottstyperna som inte redovisats i kategorin präglas av liknande mönster och saknar tecken på hatbrottsmotiv.

I de fall som rör grövre brottslighet som identifierats i materialet och som faller in inom denna kategori, som olaga hot och misshandel, framstår gärningarna även där typiskt sett som kopplade till ekonomiska konflikter, exempelvis vid obetalda skulder eller hämnd där målsäganden anklagas för att ha stulit pengar eller egendom av den misstänkta. Avsaknaden av hatbrottsindikatorer talar för att dessa ärenden felkategoriserats på grund av administrativa eller tekniska misstag snarare än en motiverad bedömning av att ett hatbrott förelegat.

Olika åtgärder för att öka träffsäkerheten – resultat från intervjustudien

En av de primära utmaningar som beskrivs tidigare i rapporten är att Polismyndigheten vid anmälningsupptagningen har behov av både en bred generell kunskap, och samtidigt en god kunskap och förtrogenhet med att bedöma och vidta korrekta åtgärder i de fall som har specialregler, såsom hatbrott. För att möta de konkreta förutsättningar som råder inom Polismyndigheten behöver därtill denna kunskap kunna upparbetas snabbt för nya medarbetare, kunna tillämpas i miljöer som stundvis präglas av hög stress, och slutligen behöver kunskapen hållas levande trots att det rör sig om numeriskt få ärenden.

I analysen nedan har vi valt att lyfta fram de delar av intervjuerna där våra informanter, utifrån sin samlade professionella erfarenhet, resonerar kring konkreta åtgärder som skulle kunna förbättra hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet.

Tekniska åtgärder

Flera av informanterna problematiserar användarvänligheten i både anmälningssystemet som helhet såväl som hatbrottsmarkeringen. Ett möjligt tillvägagångssätt för att minska de brott som felaktigt markeras som hatrelaterade är att ha följdfrågor i de fall som anmälningsupptagaren klickar i att det finns ett hatbrottsmotiv. En sådan andra fråga skulle delvis kunna minska andelen felkategoriserade av andra skäl, exempelvis hedersbrott eller ideologiska brott. Det skulle därtill kunna minska risken för rena motoriska felklickningar i och med att markeringen i ett sådant utförande kräver flera steg.

> INTERVJUARE: När du säger ytterligare steg på den (hatbrottsmakeringen)?
>
> INFORMANT 19: Jag tänker att som det är idag, då frågar man ’kan det här vara ett hatbrott?’ – ’Ja’ eller ’Nej’. Då bockar man i ’ja’ eller ’nej’. Där skulle man önska då att det blev en följd(fråga), att man kanske får bocka i vilket motiv är det då. För då får man tänka till, just som att vissa saker tas för hatbrott fast det inte är hatbrott. Har man de här alternativen i steg två, där kränkningsgrunderna står helt enkelt, då möjliggör det att man faktiskt gör en korrekt bedömning och också ser att ’Oj, heder var

> inte med här, då är det nog inte ett hatbrott' till exempel. INFORMANT 19

> Vill man verkligen måna om demokratin så måste man också ha system som underlättar för dom som ska ta emot anmälningarna. (…). Ja, det här är bara en tanke som jag hade, när man trycker i 'ja' eller 'nej' på hatbrott så ska det vara någon följdfråga. Och det har jag inte klart i mitt huvud hur det skulle vara, men att om man kryssar i, så – Ja: av vilken anledning? – Nej: vilken anledning? INFORMANT 16

Detta skulle också, i förlängningen, kunna fungera som ett pedagogiskt verktyg som uppmuntrar det mer analytiska förhållningssättet som behövs för att göra korrekta kategoriseringar. Samtidigt behövs en öppenhet för att alla brott med specialregler för kategorisering kan kräva längre tid än "normalfall" och kanske behöver kompletteras med en dialog mellan medarbetare innan anmälan slutligen registreras. En annan likartad åtgärd kan vara att inkludera frågor som skulle göra det enklare att upptäcka ett möjligt hatbrottsmotiv i den manual som används vid PKC.

> Men skulle man kanske kunna täppa till med några tvingande frågor, för de jobbar mycket enligt en manual på PKC. Att man ställer frågor så om tidpunkt och så, lägga till några sådana, får man dom här indikationerna? INFORMANT 5

> Det tror jag definitivt och också en okunskap, att man liksom, man ställer inte de här, alltså den här frågan som jag tycker är så viktig om man tar upp en anmälan, varför tror du att du har blivit utsatt? För ställer man den frågan så blir det oftast extremt tydligt. (…) Som en sa till mig: 'Wow, varför har jag aldrig tidigare frågat så för jag fick liksom allt'. Det blev så tydligt att det är en okunskap och en utbildningsfråga och att man ska underlätta för dem som ska jobba med det här. Ge dem verktyg och frågeformulär eller checklistor och allt möjligt sånt som finns, och det är samma i heder, där finns det ju också checklistor så att… Om man vet om allt som finns, då vet man att ställa rätt frågor också. INFORMANT 16

Exempel på detta är att fråga målsäganden varför den tror att den misstänkta utsatt den för brottet, eller i fall där målsäganden säger att den misstänkta använt kränkande tillmälen om hudfärg, nationalitet,

religion, läggning eller könsuttryck, ställa följdfrågan om varför målsäganden tror att den misstänkta använt just det eller de orden.

Ett annan teknisk åtgärd som skulle kunna leda till förbättringar i hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet är möjligheten att genomföra friare sökningar i anmälningssystemet. Detta med syfte att identifiera omarkerade hatbrott. I dagsläget är sökmöjligheterna begränsade till specifika datapunkter, såsom tags, hatbrottsmarkeringen, eller brottsrubricering. Möjligheten att söka på friord i anmälningstexten, likt sökningssystemet som Brottsförebyggande rådet använde 2002–2018 för att sammanställa statistik över anmälda hatbrott, skulle kunna göra det möjligt för medarbetare inom Polismyndigheten att själva arbeta mer strategiskt för att kvalitetssäkra hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet.

> INTERVJUARE: Har du några tankar om det finns möjliga alternativa förfaranden som hade varit bra att utforska eller kika på?
>
> INFORMANT 12: Ja, där tänker jag att det skulle kunna vara hur systemen är uppbyggda. Det kan bli lättare att söka i dem till exempel. Men det är knepigt eftersom det innehåller så känsliga uppgifter. Jag vet inte exakt hur man skulle kunna göra det bättre helt ärligt, men det hade underlättat för oss om man kunde söka på ett bättre sätt i systemen.
>
> INTERVJUARE: Vad är det för typ av information som du tycker är svår att söka fram?
>
> INFORMANT 12: I systemet har vi inte en sökfunktion där man kan bara skriva in ett ord och sen så trillar liksom alla anmälningar med de orden in. Och alla skriver ganska individuellt. Så det är inte säkert att man skulle kunna söka fram alla anmälningar med hjälp av ett visst antal sökord. Så att egentligen så är ju den här taggningen som vi har det absolut bästa sättet. Nu måste vi gå in och aktivt läsa i ärendena.
>
> INTERVJUARE: Men det du tänker att det skulle kunna underlätta i vissa fall om man hade kunnat använda friare sökord och inte bara taggarna?
>
> INFORMANT 12: Ja, ja.

I citatet nedan beskriver Informant 10 att det vore önskvärt att ha samma möjligheter inom Polismyndigheten att screena som de rapporter som framför allt Brottsförebyggande rådet publicerat om hatbrott. Citatet belyser även problemet som uppstår när allt fokus för korrekt användning av hatbrottsmarkeringen ligger på personal som arbetar inom första linjen på Polismyndigheten.

> Nej, det är bara att vi skulle vilja göra ännu mer men det är inte alltid att vi har verktygen heller själva för att screena. Ju mer vi låser in oss, desto mer kompetens måste de ha som lägger in i anmälningssystemet och kan då riskera att det blir fel och faller bort från oss. Så det får vara ändå vara ganska öppet, så får vi leta rätt på och se till att ärendena hamnar rätt och blir taggade rätt i den screeningen vi gör. Jag som tycker om rapporter blir ju frustrerad ibland – att jag inte får ut det jag vill så. Det finns mycket att önska ur det. INFORMANT 10

En annan aspekt som berördes i intervjuerna är att ha ett mer konsekvent system vid anmälningsupptagning för olika specialregler. Olika specialregler har utvecklats parallellt om varandra, vilket gör att det idag finns olika system och regler att förhålla sig till. En del brott ska utredas av särskild personal baserat på brottskod, och vid exempelvis hedersrelaterade brott som också är en straffskärpningsgrund används ett taggningssystem och inte en pop-up som vid hatbrott. I citatet nedan beskriver Informant 17 att systemets uppbyggnad och de olika specialreglerna som helhet skulle kunna utvecklas till att bli mer konsekvent för att också bli mer intuitivt för personalen:

> Systemet är att vi har rutor på lite olika ställen och en del saker (som hatbrottsmarkeringen) kommer upp som tvingande. En del är så att vi har taggar för olika saker. Jag tror att systemets uppbyggnad, jag vet inte hur man skulle göra det bättre för sånt kan jag ingenting om, men jag tror att det finns saker som skulle underlätta lite för att göra det mer intuitivt och mer förståeligt för de som arbetar med det. INFORMANT 17

Det är därtill flera av informanterna som resonerat kring möjligheten att använda ett AI-baserat stöd, och det finns i skrivande stund ett pågående utvecklingsarbete för anmälningsupptagning där AI-stöd utgör en komponent.

> Man håller på, på nationell nivå, att utveckla ett nytt brottsärendesamordningssystem med AI komponent som gör att

> man mycket snabbare kan identifiera den här typen av brottslighet. Men man har inte rullat ut det ännu, man avvaktar, egentligen handlar det om rättsliga delar, i att man ska få lov att köra systemen mot känsliga personuppgifter och sådär. Men det kommer ju göra att vi kommer radikalt förbättra våra möjligheter att upptäcka. INFORMANT 3

> Jag vet inte om man på något sätt skulle kunna fånga upp flera med hjälp av något AI verktyg och man har liksom specifika ord på något sätt. Men det kan ju också bli svårighet i det liksom. INFORMANT 11

I en nyligen publicerad pilotstudie baserad på anmälda ärenden från Polismyndigheten och Brottsförebyggande rådet tränade Sargeant, Waldetoft och Magnusson (2025) sin språkmodell på de hatbrottsärenden som identifierats av Brottsförebyggande rådet 2007–2020. AI-modellen testades sedan på anmälda brott från år 2022. Materialet från år 2022 bestod delvis av de brott som markerats som hatbrott av Polismyndigheten och sedan verifierats av Brottsförebyggande rådet, samt ett slumpmässigt urval av brott som Polismyndigheten inte hade markerat som hatbrott. Modellen har en hög träffsäkerhet vad gäller de ärenden som Brottsförebyggande rådet hade verifierat som hatbrott, för de flesta motivbilder över 80 %. Vad gäller modellens förmåga att identifiera omarkerade hatbrott var denna begränsad. Vid testning kategoriserade AI-modellen 6 568 ärenden som hatbrott som inte hade markerats som sådana av Polismyndigheten. Efter en manuell genomgång av 100 av dessa ärenden bedömde författarna att 35 utgjorde hatbrott, 13 var oklara på grund av otillräcklig information och att 52 inte var hatbrott. Detta innebär att även AI-modeller kan komma att överklassificera hatbrott, i huvudsak på grund av att den reagerar på begrepp som förekommer i anmälningarna som visserligen är vanligt förekommande vid hatbrott, men även förekommer i stor utsträckning vid brott utan hatbrottsmotiv.

Författarna fann också att AI-modellen tenderade att systematiskt missa antisamiska hatbrott, eftersom denna kategori ofta omfattar andra typer av brott och inte innehåller den typ av rasistiskt språkbruk som är vanligt i andra former av rasistiska hatbrott. Den var även avsevärt sämre på att identifiera hatbrott med transfobiska motiv, och forskarna resonerar att detta förmodligen är för att det är en avsevärt mindre mängd träningsdata för denna motivbild. I skrivande stund pågår en mer omfattande studie i samarbete mellan forskargruppen och

Brottsförebyggande rådet där modellens träffsäkerhet ska testas och verifieras utifrån ett större urval av anmälningar från år 2024.

Avslutningsvis betonar våra informanter att det i dagsläget saknas digitala funktioner i ärendehanteringssystemen som gör att hatbrott hamnar på utredare med särskild kompetens, trots att hatbrottsspecialister finns i alla regioner. Flera av de vi intervjuat beskriver att de sällan arbetar med hatbrottsärenden, även om det rent numeriskt inte råder någon ”brist” på dessa ärenden. Här ser vi i forskargruppen ett viktigt tekniskt utvecklingsområde i utveckling av nuvarande anmälningssystem. Även om det många gånger finns goda skäl för att annan personal än de som är hatbrottsspecialister ska utreda ett visst ärende (exempelvis brott mellan unga, grova brott, eller brott som sker utanför den lokala geografiska kontext som hatbrottsspecialisten verkar i) bör en hatbrottsspecialist kunna vara involverad som rådgivare inför exempelvis målsägandeförhör. Detta både för att specialistkompetens behöver hållas levande genom praktiskt arbete, och ur ett resursperspektiv: oanvänd specialistkompetens tenderar att bli en förlust oavsett verksamhet och verksamhetsområdet.

Strategiska åtgärder

En möjlig åtgärd som informanterna beskriver för att upptäcka fler omarkerade hatbrott är att särskilt utpekad personal, exempelvis regionalt införandeansvariga (RIFA) eller personal i hatbrottsgrupperna, i brist på möjligheten att genomföra sökningar baserade på nyckelord i fritexten, granskar anmälda brott manuellt och rättar uppenbart felkategoriserade ärenden mer systematiskt. Detta förfarande används i dagsläget i Region Syd där personal manuellt granskar inkomna anmälningar en gång i månaden, men har tidigare använts i andra regioner också. Arbetssättet handlar både om att förbättra träffsäkerheten, och om att hatbrottsspecialisterna i regionen ska ha möjligheten att arbeta mer med hatbrottsärenden. Detta är en viktig del i att hålla kompetensen levande eftersom många av våra informanter beskriver att hatbrottsärendena de arbetar med domineras stort av hets mot folkgrupp. Som Informant 12 poängterar nedan är detta dock ett resurskrävande arbetssätt.

> Nu kan man flagga att det är ett hatbrott i våra system. Men det är inte alltid det görs så vi har personer i gruppen som sitter och manuellt går igenom ärenden för att vi ska få in dem till oss, till vår grupp. Och det är ju resurskrävande såklart. Eftersom det

> inte är systematiserat på det sättet så är det ju lätt att det missas någonting.
>
> I vår grupp så gör vår förundersökningsledare det, kontrollerar dem. Ser om det är ärenden som vi ska hantera. (…). Men vi gör det i Syd i alla fall och då kan det vara så att ärenden som inte är hatbrottsmarkerade, där kanske det finns motiv som vi borde handlägga i vår grupp till exempel.

En annan åtgärd som lyfts fram är mer strategiska utbildningsformer. I och med att fokus idag ligger på första linjen missas förundersökningsledarna som kan utgöra en nyckelroll i att öka hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet eftersom förundersökningsledare alltid granskar alla anmälningar som kommer in. Detta är således en metod där befintlig manuell granskning förfinas och utvecklas, snarare än att införa ett tredje manuellt granskningsförfarande som ovan. Detta beskrivs som ett mer kontinuerligt behov av utbildning och uppfräschning av grundkunskaper eftersom det rör sig om förhållandevis få ärenden av den stora massan av anmälningar som inkommer till Polismyndigheten.

> Vi har ju utbildningar för operatörer, (men) vi har inte någonsin haft det för förundersökningsledarna på PKC. (…). Och det är dom som beslutar vad det är som står. Så det tycker jag – vi måste lära FU-ledarna lite mer också. INFORMANT 9
>
> Det kan man ju tycka är lite konstigt, om man nu ändå har fångat upp så mycket i fritext, att man tycker att det är tydligt så borde det vara självklart också att tagga i. Men jag tänker väl att som anmälningsuttagare behöver man vara noggrann och ha kompetens nog att kunna förstå hur man ska skriva. Men sen tänker jag att ännu viktigare blir det ju den som granskar anmälan, att den åtminstone har den kompetensen så att den kan kontrollera att allt är med så att säga, och annars får man komplettera. (…). Och gör man det då tänker jag att åtminstone en granskare ser att, oj du har glömt hatbrottsrutan här liksom. Men visst önskvärt är ju att, har man inte missat det genom att skriva det i texten, då ska ju det naturligtvis bockas i. Det känns ju självklart. INFORMANT 19
>
> Jag tänker att det är förundersökningsledarna som ska godkänna anmälningar, att det ska gå via dem. De kanske behöver fräschas upp i detta och utbildas mer för att kunna påminna om det. (…).

> Man kanske kan fånga upp det i ett andra skede och påminnas om det. Det kan vara så att man kanske tror att det räcker att det står i fritexten. Det finns också flera olika markeringar att hålla reda på och där behöver man ju veta vad de innebär och när de ska klickas i. INFORMANT 11

Inom ramen för detta arbete skulle det också vara fördelaktigt att personal som felkategoriserat hatbrott, antingen genom att missa att använda markören eller genom att felaktigt markera ett ärende som ett hatbrott, får feedback om detta. I exemplet med Region Syds manuella granskningar kontaktas personalen som använt markören felaktigt både för att kontrollera att det inte saknas information i anmälans fritext, och som ett led i att ge återkoppling och möjliggöra ett kontinuerligt lärande.

> Jag tänker att man som granskare skulle skicka tillbaka för feedbacken behövs. Det är det jag hoppas att man gör.

> Vi gör aldrig det (ändrar om ett fall blivit kategoriserat som hatbrott) utan att återkoppla till den som är ansvarig för ärendet. (…). Vi kan inte bara gå in och pilla i någon ärende. Förundersökningsledaren har behörighet, men jag har inte så hög behörighet. Hon skulle kunna göra det, men vi gör det inte utan det måste vara en dialog och då kan man komma fram till att det ska vara eller inte ska vara. Då kan man också få en input, det blir som ett lärande eller en kompetenshöjning för den förundersökningsledare eller handläggaren.

Även om riktad utbildning och kompetensutveckling har potential att fylla en viktig funktion så beskriver flera av våra informanter att det därtill behövs en bättre kunskap om hatbrott såväl som andra specialregler på mer generell nivå. En åtgärd för att stärka den generella kompetensen som tas upp under intervjuerna är att ställa mer konkreta krav på vilken kompetens personalen ska ha med sig från exempelvis polisutbildningen.

> Jag tycker egentligen att man skulle ställa krav mot polisutbildningarna. För att vi kan försöka springa i kapp så mycket som vi mäktar med, men det är någonstans där i grunden som man behöver förändra. Så att man har det med sig från början. INFORMANT 15

> Vi kanske kan få in hatbrott på ett annat sätt och tidigt på polishögskolan. INFORMANT 5

> Egentligen så är den stora utmaningen att vi kanske skulle få in hatbrott på ett annat sätt och tidigt på polishögskolan. (…). Men sen också i brottsutredarprogram som finns nu när man blir brottsutredare. Det handlar om kunskap, det är svårt att utbilda alla polisanställda som någonsin kommer komma i kontakt med det allting, men kan vi få en liten förmågehöjning kommer vi få ganska stor effekt. INFORMANT 5

En annan aspekt som tas upp i intervjuerna är att det är viktigt med täta samarbeten mellan PKC och hatbrottsspecialister. Flera av de intervjuade hatbrottsspecialisterna betonar att utbildningen för medarbetare vid PKC behöver standardiseras nationellt, så att alla som arbetar med anmälningsupptagning får samma grundläggande kompetens oavsett var i landet de tjänstgör. Den nyliga omorganisationen från regionala PKC-enheter till ett mer nationellt sammanhållet koncept ses som ett tillfälle att skapa större samordning och enhetlighet.

> Vi jobbar mycket på det här med att försöka inte bara göra punktinsatser i de kompetenshöjande delarna, utan vi jobbar på dialogen med PKC:s totala kompetensorganisation. De har ganska nyligen gjort om från att ha varit olika regionala PKC till ett nationellt sammanhållet koncept. Där försöker vi jobba på dialogen där och komma in med våra delar där så att alla som kommer in på PKC får samma utbildning. INFORMANT 15

> Där tänker jag att det egentligen ligger väl på oss att kanske vara mer synliga just för de anställda på kontaktcentret. INFORMANT 12

Samtidigt framhåller informanterna att utbildning inte kan ske i form av enstaka punktinsatser. Den höga personalomsättningen inom PKC innebär att ny personal kontinuerligt tillkommer, samtidigt som personal som arbetat en tid behöver regelbunden fortbildning för att bibehålla analytisk förmåga och trygghet i att ställa frågor som rör motivbilden. Kunskap om hatbrott riskerar annars att successivt försvagas, särskilt i verksamheter där många är nya i rollen och där komplexa ärenden sällan utgör majoriteten av inflödet.

> På PKC ska vi nu få en grupp att börja (hålla) utbildningsinsatser mer kontinuerligt, just för att höja kunskapen om hatbrott. Det är det som krävs men samtidigt – det är så hög omsättningen så vi inser ju att vi måste dit flera gånger per termin, eller flera gånger

> per år. För att ha dom här utbildningarna och så fort man släpper det här så kommer det ju att tappas för att omsättningen är så hög. INFORMANT 10
>
> Om man inte jobbar med någonting regelbundet, så är det ju så att det finns risk att kunskapen faller bort, och kanske en osäkerhet runt det här att… och jag tror att man måste jobba med det löpande för att få det att… Ja, vi kommer väl till det längre fram också i frågorna… INFORMANT 2

Informant 7 beskriver nedan att förflyttningen från punktinsatser till en återkommande kunskapshöjning också kan stödjas på lokal nivå, utan att specialister behöver vara involverade.

> Det är väl att fortsätta prata om och påminnas om det. Det blir egentligen upp till gruppchef, sektionschef eller avdelningschef, att kanske prata om det på APM:s eller när man har sådana arbetsplatsmöten. Att kanske ha som stående punkt, skulle kanske kunna vara en vinning i att man inte tappar det liksom. INFORMANT 7

Slutligen poängteras vikten av att åtgärderna som genomförs med syfte att förbättra hatbrottsmarkeringens träffsäkerhet behöver matchas mot lokala problembilder. Detta blir särskilt tydligt i Region Nord som behöver arbeta strategiskt med de antisamiska hatbrotten.

> Kan vi utbilda poliser som många gånger tar emot påkörda renar eller andra brott som har att göra med den samiska kulturen till exempel PKC.
>
> Där (på PKC) så ha jag förstått det som att det har blivit en förbättring. Man har faktiskt en speciell person också som jobbar på PKC, hon är specialiserad på hatbrott mot samer. Hon har också samisk bakgrund så hon har en kunskap kring det på ett annat sätt. Det behöver man inte ha men hon hade ett extra intresse för det här. Hon har flaggat det och så har man tagit vara på det. (…). Anmälningarna har inte skickats ut till samebyarna på det sättet som de ska. (…). Men det har hon kunnat rätta till för hon har förstått problematiken kring det där. Så det har blivit en väldigt bra förbättring där.

De antisamiska hatbrotten består i högre grad än andra hatbrott av trafikbrott, som att medvetet köra på renar, jaktbrott, eller skadegörelse

specifikt mot rennäringen. Forskning om de antisamiska hatbrotten är fortfarande eftersatt – i den svenska kontexten finns främst en rapport från Brottsförebyggande rådet att tillgå (Brottsförebyggande rådet, 2024). Detta innebär att information och utbildning om rasistiska hatbrott tenderar att vara utvecklad för att matcha den problembild som råder i södra Sverige. Även om exemplet ovan är från Region Nord finns det goda skäl att matcha kunskapshöjande åtgärder mot lokala problembilder även i andra regioner.

Juridiska åtgärder

Det mest återkommande området i intervjuerna inom det juridiska området är att ha specifika brottskoder för hatbrott. Att ha en brottskod skulle innebära att statistiken över anmälda hatbrott var integrerad med anmälningssystemet som helhet. Det skulle också innebära fördelar för att fördela ärendena till rätt personal med rätt kompetens inom organisationen eftersom brott normalt sett fördelas utifrån brottskoderna.

> I och med att hatmotiverade brott inte har egna brottskoder så utgör det ett problem. Det hade ju varit otroligt mycket lättare. (…). Så brottskoder för den här typen av brott, det är det man skulle önska. Det hade gjort det otroligt mycket lättare att kunna söka och hitta. Både kring statistik och för oss i utredningsverksamheten att faktiskt hitta rätt ärenden och så vidare. INFORMANT 19

> Det första mötet jag tog när jag kom till den här rollen, det var att jag ville ha en brottskod eller brottskoder för hatbrott. (…) Men det finns inte på kartan att vi kommer att utveckla det här, för att det skulle innebära…. Ja, men det skulle vara att varje brottskod fick ett tillägg. (…). Vi har fördelningsplaner i varje polisregion, där man bestämmer hur ska ett ärende utredas, eller vart ska ärendet utredas. Har man ingen brottskod där då finns det inte någonstans för PKC heller att skicka ärendet rätt. Utan då jobbar man på olika sätt för att hitta de här ärendena eller kompetenshöja för att de ska skickas rätt och så där. Hets mot folkgrupp har en brottskod så där kan man bara skriva hets mot folkgrupp, då är den här (på) gruppen. Men alla andra brott då? Det är hela kruxet med den här typen av straffskärpningsregler. Att det kräver otrolig kompetens bland så många fler än bara specialistverksamheten för att den här länken ska hålla hela vägen till att det huvud taget ska hamna i grupperna. Så det är

> den problematiken tror jag. Jag upplever inte heller att man förstår den när jag lyfter den mot Regeringskansliet, Man säger att ja, vi måste öka lagföringen för hatbrott. Så förstår man inte att maskinen inte är byggd för att omhänderta straffskärpningsregeln. INFORMANT 3

Detta är dock ett område där det finns tydliga motsättningar. Som Informant 3 beskriver ovan finns det i dagsläget ingen vilja från beslutsfattande myndigheter och aktörer som ansvarar för brottskoderna att göra en revidering där hatbrotten får en egen rubrik. Likväl är kategorisering av ärenden som faller utanför det normala arbetet med brottskoder en stor utmaning rent organisatoriskt. Dessa resonemang utvecklas vidare av Informant 15 nedan som även belyser problemen kopplade till att prioritering av ärenden ofta görs utifrån den straffskala brottet har. Samtidigt saknas riktlinjer och tydlig praxis för hur straffskärpningsregeln påverkar påföljden, vilket innebär att dessa ofta hanteras och fördelas utifrån grundbrottet snarare än grundbrottet och en adderad straffskärpning.

> Jag hade ju gärna sett egentligen att man drev ett tydligare arbete för att förändra lagstiftningen i grunden så att vi fick nya brottskoder för de motivrelaterade brotten, där hatbrott ingår med egna rekvisit. Det hade gjort väldigt stor skillnad i min uppfattning för både polisens administrativa möjligheter att förhålla sig till de här brotten för att hela polisens organisation är byggd för att hantera brottskoder. Det är så polisen ärendefördelar. (…). Det finns inget uttalat vad straffskärpningen ska vara värd, och de är bara ibland det särredovisas i domarna vad straffskärpningen har genererat, men oftast inte. Så de här brotten, statusmässigt i samhället, hade behövt egna brottskoder. (…). Det hade verkligen behövts ett större juridiskt grepp, är min uppfattning då, men det ligger ju utanför vad vi kan, där vi är kan direkt kan påverka. INFORMANT 15

En annan aspekt som tas upp av Informant 15 ovan är behovet av rekvisit som kan tydliggöra när ett hatbrottsmotiv kan anses styrkt i rättslig mening. Här skulle Åklagarmyndigheten kunna ta en större roll i sitt arbete med rekommendationer för utredning av hatbrott. I dessa rekommendationer och riktlinjer kan professionella erfarenheter såväl som analys av rättsfall användas i högre utsträckning för att ge mer konkreta rekommendationer och beskrivningar av indikatorer på hatbrottsmotiv gällande straffskärpningsregeln.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH REKOMMENDATIONER

En av de primära utmaningar som beskrivs i rapporten är att Polismyndigheten vid anmälningsupptagningen har behov av både en bred generell kunskap, och samtidigt kontinuerligt upprätthålla en god kunskap såväl som erfarenhetsmässig förtrogenhet för att kunna bedöma och vidta korrekta åtgärder i de fall som har specialregler, såsom hatbrott. För att möta de konkreta förutsättningar som råder inom Polismyndigheten behöver denna kunskap och erfarenhet därtill kunna upparbetas snabbt för nya medarbetare, kunna tillämpas i miljöer som stundvis präglas av hög stress, och slutligen hållas levande trots att det rör sig om numeriskt få ärenden. Nedan har vi med utgångspunkt i forskningsmaterialet sammanfattat våra övergripande reflektioner och rekommendationer för att kunna nå en högre träffsäkerhet.

Ett förslag för mer träffsäker kategorisering som kommit fram i flera av intervjuerna är möjligheten att använda AI-baserade stödfunktioner i anmälningssystemet. I relation till sådana lösningar finner vi det viktigt att lyfta fram att de AI-modeller som testas och utvärderas i dagsläget endast används retrospektivt, dvs, för att identifiera hatbrott i efterhand på ett liknande sätt som Brottsförebyggande rådet tidigare gjort i sin statistik. Forskargruppen som utvecklat den modell som utvecklats i den svenska kontexten avråder starkt från att modellen skulle användas i realtid som aktivt verktyg vid anmälningsupptagning (Sargeant et al. 2025). Delvis är det högst tveksamt om realtidsanvändning av AI är förenlig med gällande EU-lagstiftning. Därtill gör modellen systematiska fel för vissa motivbilder, vilket innebär att AI-modellen till skillnad från de manuella screeningarna av Polismyndigheten systematiskt diskriminerar vissa grupper, särskilt samer och transpersoner. Slutligen visar beteendevetenskaplig forskning att det professionella omdömet påverkas negativt av AI-stöd eftersom många godtar fel av AI-modellerna. Detta gäller även när AI-modellerna uttalar sig felaktigt inom studiedeltagarnas egna kompetensområden. Personal med AI-stöd riskerar alltså att göra fler fel på grund av en för hög tilltro till AI-modellen och tvivel på sin egen kompetens. Forskargruppen som utvecklat modellen rekommenderar därför att AI:n enbart används retrospektivt samt att anmälningar som modellen identifierar genomgår en manuell screening och verifiering. Modellen kan således fungera som ett verktyg för att följa brottsutvecklingen för merparten av motivbilderna, men inte som ett realtidsstöd vid anmälningsupptagning.

Av dessa skäl är andra former av tekniska lösningar mer relevanta i närtid. En åtgärd som redan påbörjats inom Polismyndigheten är att ta bort hatbrottsmarkeringen från brottskategorier där denna saknar relevans. I våra resultat finns exempelvis flera brottskategorier med offerlösa brott, såsom fortkörning och rattfylleri. Andra exempel är bruk eller försäljning av narkotiska preparat. En annan brottstyp, som utgör den största delen av de brott som tycks vara markerade av misstag i materialet och sällan har hatbrottsmotiv, är ringa stölder, ofta av mobiltelefoner eller från varuhus. Vid sådana typer av brott där hatbrottsmarkeringen sällan eller aldrig har relevans kan själva pop-up-frågan tas bort för att undvika rent mekaniska fel. I de få fall där ett hatbrottsmotiv skulle kunna vara relevant för någon av dessa ovanliga brottskategorier kan markeringen läggas till manuellt av förundersökningsledare i efterhand. Det är heller inte nödvändigt att ha en hatbrottsmarkering för de brottskategorier som är en del av hatbrotten och där hatbrottsmotivet är en inherent del av grundbrottet. Detta innefattar hets mot folkgrupp och olaga diskriminering. Vid dessa fall innehåller brottskoden tillräcklig information i sig för att allokera fallet till personal med särskild kompetens såväl som för att följa brottsutvecklingen.

I dagsläget består markeringen av en pop-up med rubriken ”Hatbrott” där det går att klicka antingen ja eller nej. Förslagsvis skulle denna markering kunna utvecklas genom att inkludera en textruta där det är obligatoriskt att skriva en kort motivering kring varför fallet har markerats som hatbrott. Detta skulle även innebära att fallen med otillräcklig information skulle elimineras eller i alla fall avsevärt minska.

Andra lovande tekniska förslag innefattar utveckling av ärendehanteringssystemet så att hatbrotten automatiskt kommer till personal med specialistkunskap, mer enhetliga system för hantering av samtliga specialregler, samt möjligheter för personal vid Polismyndigheten att själva söka på nyckelord i anmälningarnas fritext för att kunna identifiera omarkerade hatbrott.

Med utgångspunkt i våra resultat rekommenderar vi även ett systematiskt och strategiskt arbete med kompetenshöjande insatser för operatörer på PKC, förundersökningsledare och annan nyckelpersonal. För att få önskad effekt behöver dessa insatser vara praktiknära med utgångspunkt i konkreta fallexempel snarare än abstrakt teoretisk förståelse för hatbrottskonceptet. Särskilt vikt bör läggas på vilka grunder som omfattas av skyddet, men även på vilka grunder som inte omfattas av straffskärpningsregeln för hatbrott, exempelvis rena

hedersbrott eller brott mot politiker och journalister vars uppfattade grupptillhörighet inte ingår i de skyddade grunderna. Utbildning och instruktioner för användning av hatbrottsmarkören bör även innehålla information om hur man i egenskap av anmälningsupptagare kan ställa screeningfrågor som rör motivbilden, samt relevanta och förtydligande följdfrågor i ärenden där den misstänkta använt nedsättande skällsord om målsägandens grupptillhörighet. Denna form av utbildning bör inte enbart ges till anmälningsupptagare i första ledet, utan även till exempelvis förundersökningsledare som granskar anmälningar i andra ledet. Utifrån strategisk och kompetensutvecklande synpunkt torde det även vara fördelaktigt om personal som genomfört felaktiga kategoriseringar får konstruktiv feedback om detta i de fall där detta upptäcks inom Polismyndigheten.

Från ett juridiskt perspektiv lyfter flera av studiens deltagare en önskan om att hatbrott ska ha egna brottskoder, men uttrycker samtidigt att det inte finns någon större politisk vilja att genomföra en så pass omfattande revidering av brottskatalogen. Detta innebär att en sådan förändring inte är relevant i närtid, däremot är det fördelaktigt att upprätthålla dialog kring brottskodernas utformning och relevansen i den information som brottskoderna ska eller inte ska omfatta. Då digitala system för anmälningsupptagning blir inaktuella och därför uppdateras eller ersätts för att möta nya tekniska krav är det relevant om en del av den information som nu indikeras av brottskoden, såsom om brottet skett inomhus eller utomhus, eller om målsäganden är över eller under 18 år, kan bli identifierbar och sökbar på ett meningsfullt sätt i andra delar av anmälningssystemet än själva brottskoden.

Ett förslag som lyfts fram som är relevant i närtid är utveckling av mer konkreta rekvisit eller indikatorer för att bedöma om det finns ett hatbrottsmotiv. Det finns även goda anledningar att utveckla vägledning kring hur formuleringen ”annan liknande omständighet” bör tolkas. Dessa aspekter kan med fördel utvecklas av Åklagarmyndigheten.

Sedan år 2018 har det skett två större juridiska förändringar inom hatbrottsområdet. Dels har definitionen av hets mot folkgrupp ändrats och brottet har blivit möjligt att driva som ett målsägandebrott (Prop. 2023/24:93). Därtill har motivbilden könsöverskridande identitet eller uttryck ersatts med den öppnare formuleringen könsidentitet och könsuttryck i straffskärpningsregeln. Förändringen av hets mot folkgrupp påverkar inte resultaten i denna rapport. Däremot saknar datamaterialet information om könsrelaterat hat mot cispersoner, vilket innebär att detta är ett område som behöver följas upp framöver.

I propositionen till lagändringen hänvisas i första hand till nätrelaterat hat mot kvinnor, exempelvis från den växande manosfären och incelmiljön, och särskilt till hur kvinnor i offentliga positioner utsätts för råa och sexualiserande hot (Prop. 2024/25:124). Självrapportstudier visar dock att ciskvinnor ofta uppfattar hat mot dem i egenskap av kvinnor på ett bredare sätt än det som beskrivs i förarbetena (Andersson & Mellgren 2016; Mason-Bish & Duggan 2019). I dessa studier lyfts exempelvis vardagsnära brott med förnedrande eller sadistiska inslag fram, liksom händelser där könade skällsord används. Det kan handla om sexualbrott där gärningspersonen, enligt brottsoffrets tolkning, verkar ha njutit eller funnit brottsoffrets rädsla, otrygghet och smärta upphetsande. Andra exempel är partnervåld som präglas av systematiska kränkningar med anspelning på brottsoffrets könstillhörighet, såsom återkommande verbala angrepp eller generaliserande negativa uttalanden om kvinnor som grupp. Detta skiljer sig i viss mån från propositionens fokus på digitala hot mot kvinnor i offentliga roller. Det finns därför ett tydligt behov av att följa hur hatbrott mot cispersoner kommer att tolkas och förstås i rättstillämpningen framöver.

I ljuset av den föreliggande studiens resultat aktualiseras även frågan om hur hatbrottsmarkören fungerar i praktiken som verktyg i anmälningsprocessen. Det finns ett behov av att utvärdera markörens användarvänlighet utifrån de erfarenheter som finns hos personal som använder den i olika arbetsmiljöer, både i fält och vid telefonbaserad anmälningsupptagning. Syftet med hatbrottsmarkören är att identifiera de fall där det kan finnas skäl att utreda ett möjligt hatbrottsmotiv, inte att bedöma bevisläget eller avgöra om brottet är utredningsbart. Samtidigt visar resultaten att markören systematiskt fungerar sämre under vissa förutsättningar där den likväl behöver kunna tillämpas. Det finns därför goda skäl att involvera personal som arbetar med anmälningsupptagning i en översyn av markörens formulering och funktion. En sådan process skulle kunna bidra till att säkerställa att verktyget stödjer, snarare än försvårar, en korrekt och konsekvent identifiering av möjliga hatbrott. Om förändringar genomförs bör dessa följas upp och utvärderas, både utifrån process- och effektperspektiv.

En korrekt identifiering och markering av brott med hatbrottsmotiv är en förutsättning för att dessa brott ska kunna utredas och lagföras. Anmälningsupptagningen är central här, och som vår studie har kunnat visa finns ett antal utmaningar i arbetet. Samtidigt har vår studie även visat att det finns en stor medvetenhet om dessa utmaningar bland de hatbrottsspecialister som arbetar med dessa frågor inom Polismyndigheten. Det finns även, som våra intervjuer har visat, ett stort

engagemang och vilja till utvecklingsarbete bland de som arbetar praktiskt med hatbrottsärendena. Vår förhoppning är därför att den här rapporten kan användas som ytterligare ett underlag för det fortsatta utvecklingsarbetet. Hatbrottsutredningarna är, som vi har kunnat visa i vår studie, beroende av en mängd olika faktorer för att ett anmält brott ska kunna gå hela vägen från anmälan till fällande dom. Vi menar dock att kunskap om dessa faktorer och medvetenhet om vilka utmaningar det handlar om är verktyg för att åstadkomma det som lagstiftaren och rättsväsendet strävar efter; att brott med hatbrottsmotiv ska uppmärksammas, leda till strängare straff om motivet till brottet kan ledas i bevis och ge de utsatta upprättelse.

REFERENSER

Andersson, M. Mellgren, C. (2016). Studenters utsatthet och upplevelser av hatbrott. Malmö högskola, Hälsa & samhälle, FoU Rapport 2016:1. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1420427/FULLTEXT01.pdf

Brottsförebyggande rådet (2024). Hatbrott mot samer. Brå-rapport 2024:5. https://bra.se/download/18.403f39de192bd4311313040/1730122319145/2024_5_Hatbrott-mot-samer.pdf

Granström, G. & Åström, K. (2017). Lifecycle of a hate crime: country report for Sweden. Skrifter från Juridiska institutionen vid Umeå universitet. https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1244821/FULLTEXT01.pdf

Hagerlid, M. & Granström, G. (2023). Hatbrott i rättsprocessen – En kunskapsöversikt om utvecklingen i Sverige 2002–2023. Rapporter och Texter från Juridiska Institution, Nr. 7, Umeå universitet. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1787583/FULLTEXT01.pdf

Hagerlid, M. & Granström, G. (2025). Hate Crime Investigation and Sentencing in Sweden: What Have We Learned in the Past 20 Years? European Journal on Criminal Policy and Research. 31, 193–210. https://doi.org/10.1007/s10610-023-09563-9

Mason-Bish, H., & Duggan, M. (2019). “Some men deeply hate women, and express that hatred freely”: Examining victims’ experiences and perceptions of gendered hate crime. International Review of Victimology, 26(1), 112–134.https://doi.org/10.1177/0269758019872903

Proposition. 2021/22:138. Ett särskilt brott för hedersförtryck. https://www.regeringen.se/contentassets/fa32ed4b32564e21b0763fba292df7b2/ett-sarskilt-brott-for-hedersfortryck-prop.-202122138.pdf

Proposition. 2023/24:93. En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp. https://www.regeringen.se/contentassets/294f57570af64f66bababfe09a61bdd0/en-tydligare-bestammelse-om-hets-mot-folkgrupp-prop.-20232493.pdf

Proposition. 2024/25:124. Skärpt syn på sexuella kränkningar, bedrägerier mot äldre och brott med kön som hatbrottsmotiv. https://www.regeringen.se/contentassets/ff14c4cee77548e3bf970bae5cfb84e0/skarpt-syn-pa-sexuella-krankningar-bedragerier-mot-aldre-och-brott-med-kon-som-hatbrottsmotiv-prop.-202425124.pdf

Sargeant, H., Waldetoft, H. & Magnusson, M. (2025). Classifying Hate: Legal and Ethical Evaluations of ML-Assisted Hate Crime Classification and Estimation in Sweden. FAccT '25: Proceedings of the 2025 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency, Association for Computing Machinery (ACM), s. 195–208. https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:2002991/FULLTEXT01.pdf

BILAGA 1

Anmälningssätt = Polis i tjänst

	Omarkerade hatbrott	Korrekt markerade
Våldsbrott	49 (15,8%)	261 (84,2%)
Hot och ofredande	59 (21,0%)	222 (79,0%)
Förtal, förolämpning och ärekränkning	15 (25,4%)	44 (74,6%)
Skadegörelse och klotter	4 (28,6%)	10 (71,4%)
Sexualbrott	3 (37,5%)	5 (62,5%)
Övriga brott	3 (21,4%)	11 (78,6%)

Anmälningssätt = Kontaktcenter

	Omarkerade hatbrott	Korrekt markerade
Våldsbrott	62 (25,5%)	181 (74,5%)
Hot och ofredande	423 (40,3%)	626 (59,7%)
Förtal, förolämpning och ärekränkning	137 (43,4%)	179 (56,6%)
Skadegörelse och klotter	64 (38,8%)	101 (61,2%)
Sexualbrott	2 (20,0%)	8 (80,0%)
Övriga brott	17 (39,5%)	26 (60,5%)

Anmälningssätt = Besök på polisstation

	Omarkerade hatbrott	Korrekt markerade
Våldsbrott	33 (31,1%)	73 (68,9%)
Hot och ofredande	125 (33,9%)	244 (66,1%)
Förtal, förolämpning och ärekränkning	33 (30,6%)	75 (69,4%)
Skadegörelse och klotter	13 (44,8%)	16 (55,2%)
Sexualbrott	2 (33,3%)	4 (66,7%)
Övriga brott	4 (26,7%)	11 (73,3%)

Anmälningssätt = Övriga

	Omarkerade hatbrott	Korrekt markerade
Våldsbrott	13 (16,7%)	65 (83,3%)
Hot och ofredande	61 (42,4%)	83 (57,6%)
Förtal, förolämpning och ärekränkning	13 (40,6%)	19 (59,4%)
Skadegörelse och klotter	2 (10,0%)	18 (90,0%)
Sexualbrott	0 (0,0%)	2 (100,0%)
Övriga brott	1 (10,0%)	9 (90,0%)

Juridiska institutionen
Umeå universitet, SE-901 87 Umeå
www.umu.se/juridiska-institutionen

ISSN 1652-0718

UMEÅ UNIVERSITET